

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra biblických věd

Václav Lněnička

JEŽÍŠOVA MODLITBA V GETSEMANE

(PODLE MARKA)

Diplomová práce

Vedoucí práce: Angelo Scarano, S.S.L. Th.D.

PRAHA 2010

Mé poděkování patří především Angelu Scaranovi, S.S.L. Th.D., který vedl a připomínkoval tuto práci, dále celému profesorskému sboru KTF UK za teologickou přípravu, rovněž Leonardu Zmeškalovi, který mě přiměl rozjímat nad událostmi v Getsemane, konečně své manželce, Alžbětě Lněničkové za její rady.

Věnováno Janě Lněničkové.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, jak v tištěné tak v elektronické podobě.

V Praze dne 12. prosince 2010

Obsah

1 Úvod.....	3
2 Textová kritika.....	5
3 Souhledné porovnání s Matoušem.....	8
4 Souhledný Lukáš.....	12
5 Struktura úryvku	14
6 Souvislosti.....	17
7 Výklad.....	20
Verš 32	20
Verš 33	28
Verš 34	37
Verš 35	44
Verš 36	50
Verš 37	58
Verš 38	62
Verš 39	66
Verš 40	67
Verš 41	70
Verš 42	79
8 Závěr	82
9 Seznam použitých zkratek	84
10 Seznam použité literatury	85
11 Seznam příloh	87

1 Úvod

Proč psát exegezi na Ježíšovu modlitbu v Getsemane? Mé důvody jsou osobní. Když jsem před léty nastoupil do Teologického konviktu v Olomouci, napsal jsem mimojiné krátký článek do Katolických novin s popisem, jak to mezi čerstvými adepty kněžství funguje. Otiskli jej asi za rok. A zareagoval na něj starý muž, Leonard Zmeškal. Napsal dopis, ve kterém se svěčil, že byl kdysi také bohoslovcem, a to v Brně, ale nemohl být vysvěcen na kněze, protože úřady seminář zrušily a bylo mu znemožněno teologii dokončit. A tak se oženil. Dále se svěčil, že má Parkinsonovu chorobu, a navrhl mně duchovní modlitební most. Každý čtvrtek s několika dalšími rozjímal s Ježíšem v Getsemanské zahradě, a nabídl mně, abych se také, na dálku, připojil. Souhlasil jsem a od té doby, ač ne zcela pravidelně jsem si ve čtvrtek, v tentýž den kdy Ježíš v Getsemane prosil Otce o odnětí kalicha, vyhradil nějaký čas pro rozjímání tohoto výjevu. Odtud již byla krátká cesta k tomu, abych si jako téma své diplomové práce vybral právě tuto událost z Ježíšova života, abych hlouběji pochopil, o čem jsem rozjímal, abych pochopil, co vzbudilo Ježíšův odpor a nechuť pít kalich, který mu Otec dával, a abych se s Ježíšem učil rozpoznávat a přijímat Boží vůli.

Záměrem této práce tedy není nic jiného než sestoupit ke kořenům bytí křesťana, který složil veškerou svou naději v Ježíše Krista, a proto pro něj není nic důležitějšího, než poznat, kudy ve světě zmatků vede ta správná cesta, cesta následování svého Mistra a Pána, cesta, o níž věříme, že je cestou života.

Základem exegeze neboli výkladu je řecký text Markova evangelia 14,32-42, u nějž předkládám textové varianty. Můj osobní překlad vychází z porovnání několika z nejvýznamnějších českých překladatelských prací. Následuje kapitola o textových souvislostech jak v rámci Markova evangelia, tak s odvoláním na starozákonní předobrazy. Dále překládám možné strukturování textu pro lepší pochopení kompozice. V samotném výkladu jednotlivých veršů vycházím především ze současných exegetických prací, z nichž nejvýznamnější je dílo R. E. Browna a J. W. Hollerana, ale poněvadž je bádání současných autorů ve znamení historicko-kritické metody, kteráž jakožto metoda má své přednosti a rovněž svá omezení - jako každý způsob výkladu - čerpám pro doplnění rovněž z autorů starších, především z úctyhodné práce Tomáše Akvinského, který ve Zlatém řetězu (Catena autera) podává sebrané komentáře jednotlivých veršů od nejvýznamnějších církevních otců. Většina pramenů, z nichž čerpám, je v angličtině. Podané citace jsou ve

vlastním překladu. Závěr práce patří celkovému shrnutí s vytyčením nejdůležitějších poznatků.

Písmo svaté bylo sepsáno z popudu Ducha Svatého. Kéž modlitba, která má sílu překonat vzdálenost mezi myšlením lidským a myšlením Božím, která má sílu odkrýt hlubiny Božího slova, provází autora této práce i každého, kdo ji bude číst.

„Hospodine, tvář tvou hledám. Svoji tvář přede mnou neukryvej.“ (Žl 27,7-8)

2 Textová kritika

Jak se dočteme v úvodu vydání Nového Zákona s výkladovými poznámkami od České biblické společnosti, knihy Nového Zákona byly sepsány ve druhé polovině 1. století, a to v řečtině. Nejinak tomu podle většinového názoru badatelů bylo i s Markovým evangeliem. Originály NZ byly zřejmě psány na papyrusových svitcích či listech. Protože papyrus velmi trpí opotřebením a vlivy vlhkosti, nezachoval se žádný originál. Z opisů na papyru se zachovaly zlomky. Nejstarší z nich, s několika zlomky Janova evangelia pochází z 1. třetiny 2. století. Ze třetího století se dochovaly papiry Chester-Beatty (P 45), zlomky všech čtyř evangelií.

Hlavními svědky a prameny textu NZ jsou pergamenové kodexy (knihy). Nejstarší a nejdůležitější jsou: ze 4. století kodex vatikánský (značka B), snad jeden z padesáti opisů bible, které dal poříditi císař Konstantin Veliký, a kodex sinajský (Ⲁ); z 5. století kodex alexandrijský (A), kodex Efrémův (C), z 6. století kodex Bezův (D), který má vzhledem k ostatním kodexům mnoho textových odchylek. Od 4. do 16 století, než byl objeven a rozšířen knihtisk, zachovalo se na 4 000 rukopisů bible nebo jejích částí. Přirozeným a nutným důsledkem tak velikého počtu rukopisů jsou různá čtení, varianty. Vznikaly bez zlého úmyslu přehlédnutím nebo přeslechnutím při pořizování opisů. Opisovači byli někdy vedeni snahou uvést v soulad paralelní texty z různých knih, či rozdělit skupinu hlásek, aby slova dávala jasnější smysl, nebo omylem vepsali do textu poznámku napsanou na okraji. Teologicky motivované varianty jsou ojedinělé.¹

Řecký text Mk 14,32-42, ze kterého vycházím a který zde uvádím, je z kritického, 27. vydání „Nestle-Alland“ z roku 1993.² „Kritické“ vydání je takové, které se snaží předložit text co nejpůvodnější, s co nejméně chybami, vynechávkami či vsuvkami. Přehled textových variant (kritický aparát) čerpám z tohoto vydání a rovněž z poznámek Evans³ a Collinse.⁴

¹ Srov. Nový Zákona s výkladovými poznámkami, Praha: Česká biblická společnost, 1991, 7-8.

² ALLAND Kurt: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2002.

³ EVANS Craig A: *Mark 8:27-16:20*, in: *World Biblical Commentary*, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 673.

⁴ COLLINS Adela Yarbo: *Mark*, in: *Hermeneia*, Augsburg: Fortress Press, 2007, 407–408.

32	Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὐ τὸ ὄνομα Γεθσημανεῖ ⁵ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι ⁶	A přijdou na místo jménem Getsemany a řekne svým učedníkům: „počkejte tu, než se pomodlím.”
33	καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον ⁷ καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν ⁹	A vezme s sebou Petra, Jakuba a Jana a začal se děsit a znepokojoval.
34	καὶ λέγει αὐτοῖς περιλυπὸς ἔστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε	A řekne jim: „Má duše je smutná až k smrti; zůstaňte zde a bděte.”
35	καὶ προελθὼν ¹⁰ μικρὸν ἔπιπεν ¹¹ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσήύχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἔστιν παρέλθῃ ¹² ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα	A když trochu poodešel, padl na zem a modlil se, je-li to možné, aby ho ta hodina minula.
36	καὶ ἔλεγεν ἀββᾶ ὁ πατήρ πάντα δυνατά σοι παρένεγκε ¹³ τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ ¹⁴	A řekl: „Abba, Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mě tento kalich; ale ne, co já chci, nýbrž co ty.”
37	καὶ ἔρχεται καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ ¹⁵ Σίμων καθεύδεις οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι ¹⁶	A přijde a nalezne je spící a řekne Petrovi: „Šimone, spíš? Nedokázal jsi jednu hodinu bdít?”

⁵ Ve Vatikánském kodexu (B) čteme γετσημανει; v Bezově kodexu (D) γησημανει. Ostatní pravopis zahrnuje γεθσεμανει, γηθσεμανει, γεθσιμανη, γεσημανει, γεδσημανι.

⁶ Několik pozdějších rukopisů přidává po vzoru Mt 26,36 απελθων, „odešev, když odešel“ (ve smyslu vložení jisté vzdálenosti mezi něj a jeho učedníky).

⁷ V syrském rukopisu čteme *kêpā'*, „Kéfas“.

⁸ V několika rukopisech člen τον chybí (⊗, C, D, Θ, Ψ).

⁹ V Bezově kodexu čteme ακηδεμονειν, „být úzkostný“.

¹⁰ V několika rukopisech čteme προσελθων, „když se přiblížil“ (A, C, D, L, Θ, Ψ).

¹¹ Několik pozdějších rukopisů přidává επι προσωπον, „na tvář“, po vzoru Mt 26,39.

¹² Namísto ἵνα εἰ δυνατον εστιν παρελθῃ čteme v opisu Sinajského kodexu ze 7. století εἰ δυνατον παρελθειν.

¹³ V několika rukopisech čteme παρενεγκαῖ, „odejmout“ (⊗, A, C, K, Θ, Ψ).

¹⁴ Bezův kodex a několik pozdějších rukopisů přidává θελεις, „chceš“ (ουχ ὁ εγο θελω αλλ ὁ συ θελεις).

¹⁵ V syrském rukopisu čteme *kêpā'*, „Kéfas“.

¹⁶ Několik pozdějších rukopisů přidává μετ εμου, „se mnou“, po vzoru Mt 26,40.

38	γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ ἔλθητε ¹⁷ εἰς πειρασμόν τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής	Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení; duch je sice odhodlán, ale tělo slabé.”
39	καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών ¹⁸	A když opět odešel, pomodlil se stejnými slovy.
40	καὶ πάλιν ἔλθων εὗρεν αὐτούς ¹⁹ καθεύδοντας ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι ²⁰ καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ	A když opět přišel, nalezl je spící. Oči se jim zavíraly a nevěděli, co by mu odpověděli.
41	καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς καθεύδετε τὸ ²¹ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε ἀπέχει ²² ἦλθεν ἡ ὥρα ἰδοὺ παραδίδεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν	A přijde potřetí a řekne jim: „Nyní spíte a odpočíváte? Už dost! Přišla hodina, hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.
42	ἐγείρεσθε ἄγωμεν ²³ ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν ²⁴	Vstávejte, pojd'me! Hle, ten, který mě vydává, se přiblížil.

Tab. 1: Marek 14,32-42

¹⁷ V několika rukopisech čteme εἰσελθῆτε po vzoru Mt 26,41. (⊗, A, C, D, L, W, Θ, Ψ).

¹⁸ Bezův kodex vynechává τον αυτον λοιπον ειπων, „stejnými slovy“.

¹⁹ V několika rukopisech čteme και υποστρεφας ευρεν αυτους παλιν, „a když se vrátil, opět je našel“ (A, C, N, W, Θ).

²⁰ V Sinajském kodexu (⊗) je místo participia præsenti participium perfecti, καταβεβαρημενοι, v jiných kodexech (C, Γ, Θ) čteme βαβαρημενοι, po vzoru Mt 26,43, v dalších (D, W) καταβαρουμενοι.

²¹ V několika rukopisech člen το chybí (A, C, D, L, W, Ψ). Samotné λοιπον je přídavným jménem, το λοιπον příslovcem. Více viz kap. Překladové potíže.

²² Obtížně přeložitelné čtení απεχει je doloženo kodexem Sinajským (⊗), Alexandrijským (A), Vatikánským (B) a většinou rukopisů. Některé rukopisy, např. Athous Lavrensis (Ψ) απεχει vynechávají, po vzoru Mt 26,45. V kodexu Koridethi (Θ) a Rodině Ferrara (f¹³) čteme απεχει το τελος, snad po vzoru Lk 22,37, ve smyslu „je konec“. V kodexu Washingtoni (W) čteme απεχει το τελος ιδου. V Bezově kodexu (D) čteme απεχει το τελος και η ωρα. Více viz kap. Překladové potíže.

²³ U několika rukopisů čteme dodatek εντευθεν, „odtud“, po vzoru Jan 14,31.

²⁴ V Synajském (⊗) a Efrémově kodexu (C) je perfektní tvar nahrazen aoristním - ηγγισεν.

3 Souhledné porovnání s Matoušem

36	<p>Τότε ἔρχονται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανεῖ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ ἀπελθὼν ἐκεῖ προσεύξωμαι</p>	<p>³²Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανεῖ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι</p>
	<p><i>Potom s nimi Ježíš přijde na místo nazývané Getsemany a řekne učedníkům: „Počkejte zde, až odejdu, dokud se tam nepomodlím.”</i></p>	<p><i>A přijdou na místo jménem Getsemany a řekne svým učedníkům: “Počkejte tu, než se pomodlím.”</i></p>
37	<p>καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ <u>τοὺς δυοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου</u> ἤρξατο <u>λυπεῖσθαι</u> καὶ ἀδημονεῖν</p>	<p>³³καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν</p>
	<p><i>A když vzal s sebou Petra a dva Zebedeovy syny, začal se rmoutit a znepokojoval.</i></p>	<p><i>A vezme s sebou Petra, Jakuba a Jana a začal se děsit a znepokojoval.</i></p>
38	<p>τότε λέγει αὐτοῖς <u>περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου</u> μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ</p>	<p>³⁴καὶ λέγει αὐτοῖς <u>περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου</u> μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε</p>
	<p><i>Potom jim řekne: „ Má duše je smutná až k smrti. Zůstaňte zde a bděte se mnou.”</i></p>	<p><i>A řekne jim: „Má duše je smutná až k smrti. Zůstaňte zde a bděte“</i></p>
39	<p>καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ <u>πρόσωπον αὐτοῦ</u> προσευχόμενος</p> <p>καὶ λέγων πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθάτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὡς σύ</p>	<p>³⁵καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσηύχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστιν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα</p> <p>³⁶καὶ ἔλεγεν ἀββᾶ ὁ πατήρ πάντα δυνατά σοι παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ</p>
	<p><i>A když trochu poodešel, padl na svou tvář a modlil se</i></p> <p><i>říkaje: „Otče můj, je-li to možné, ať mě mine tento kalich; ovšem ne jak já chci, ale jak ty.”</i></p>	<p><i>A když trochu poodešel, padal na zem a modlil se, je-li to možné, aby ho ta hodina minula.</i></p> <p><i>A říkal: „Abba, Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mě tento kalich; ale ne, co já chci, ale co ty.“</i></p>

40	καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ οὕτως οὐκ ἴσχυσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ	³⁷ καὶ ἔρχεται καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ Σίμων καθεύδεις οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι
	<i>A přijde k učedníkům a nalezne je spící a řekne Petrovi: „To jste nedokázali bdít jednu hodinu se mnou?”</i>	<i>A přijde a nalezne je spící a řekne Petrovi: „Šimone, spíš? Nedokázal jsi jednu hodinu bdít?”</i>
41	γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής	³⁸ γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ ἔλθητε εἰς πειρασμόν τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής
	<i>Bděte a modlete se, abyste nevešli do pokušení; duch je sice odhodlán, ale tělo slabé.”</i>	<i>Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení; duch je sice odhodlán, ale tělo slabé.“</i>
42	πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων πάτερ μου εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἐὰν μὴ αὐτὸ πῶ γενηθήτω τὸ θέλημά σου	³⁹ καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν
	<i>Když opět, podruhé odešel, pomodlil se slovy: „Otče můj, je-li nemožné, aby mě minul, aniž bych jej vypil, staň se tvá vůle.”</i>	<i>A když opět odešel, pomodlil se stejnými slovy.</i>
43	καὶ ἐλθὼν πάλιν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι	⁴⁰ καὶ πάλιν ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ
	<i>A když přišel, nalezl je opět spící. Nemohli oči udržet.</i>	<i>A když opět přišel, nalezl je spící. Oči se jim zavíraly a nevěděli, co by mu odpověděli.</i>
44	καὶ ἀφείς αὐτοὺς πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν πάλιν	
	<i>A když je opět opustil a odešel, pomodlil se potřetí opět stejnými slovy.</i>	

45	<p>τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν</p>	<p>⁴¹καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε ἀπέχει ἤλθεν ἡ ὥρα ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν</p>
	<p><i>Potom přijde k učedníkům a řekne jim: „Nyní spíte a odpočíváte? Hle, přiblížila se hodina a Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.</i></p>	<p><i>A přijde potřetí a řekne jim: „Nyní spíte a odpočíváte? Už dost! Přišla hodina, hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.</i></p>
46	<p>ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με</p>	<p>⁴²ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν</p>
	<p><i>Vstávejte, pojdme! Hle, přiblížil se ten, který mě vydává.”</i></p>	<p><i>Vstávejte, pojdme! Hle, ten, který mě vydává, se přiblížil.</i></p>

Tab. 2: Porovnání Mk 14,32-42 a Mt 26,36-46 se zvýrazněním vynechávek či dodatků (tučně) a záměn (podtrženě)

I když mezi badateli nepanuje naprostá shoda o tom, kdo ze synoptiků je nejpůvodnější, většinou se má za to, že nejstarší je Markovo evangelium. Napadná shoda množství textového materiálu mezi Markem, Matoušem a Lukášem (odtud συνοψις, „souhlednost“) přičítá se právě tomu, že Matouš a Lukáš měli mít vedle jiných pramenů za důležitou předlohu Marka.¹ Vznik Markova evangelia se klade do šedesátých či sedmdesátých let 1. století, Matoušovo a Lukášovo do let osmdesátých. V této části se opírám o porovnání dvou evangelistů, které pro sledovaný úryvek vyhotovil Hagner.²

Matouš důkladně následuje Marka (Mk 14,32-42). Nejpodstatnější vynechávky jsou tyto: Ve v 39 Mt vynechává Markovo ἵνα εἰ δυνατόν ἐστὶν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα, „je-li to možné, aby ho ta hodina minula“ (Mk 14,35), ačkoli první slova εἰ δυνατόν ἐστὶν, „je-li to možné“ jsou u Matouše použita ve spojení s první prosbou; také ve v 39 Matouš vynechává první Markovu větu modlitby, πάντα δυνατά σοι, „tobě je všechno možné“ (Mk 14,36), pravděpodobně proto, že je neslučitelná s modlitbou „je-li to možné“; a ve stejném verši evangelista vynechává Markovo aramejské slovo ἄββᾶ, „Otče“ (Mk 14,36,

¹ Samozřejmě nejpůvodnějším pramenem je vyprávění Apoštolů, neboť u leckterých událostí, jakou je právě ta z Getsemane, sotva mohlo být jiných svědků.

Srov. Nový Zákon s výkladovými poznámkami, Praha: Česká biblická společnost, 1991, 9-11.

² Srov. HAGNER Donald A: Matthew 14-28, in: World Biblical Commentary, sv. 33B, Nashville: Thomas Nelson, 1995, 780-781.

jediný výskyt slova v evangeliích); ve v 40 vynechává první otázku, položenou u Marka Petrovi, Σίμων καθεύδεις, „Šimone, spíš?“ (Mk 14,37), pravděpodobně ji považoval za nepodstatnou; ve v 43 Mt vynechává Markův údaj καὶ οὐκ ἠδειςαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῶ, „a nevěděli, co by mu odpověděli“ (Mk 14,40), patrně jako bezvýznamný pro vyprávění; a nakonec ve v 45 Matouš vynechává Markovo poněkud záhadné ἀπέχει, „je to dost“ (Mk 14,41).

Nicméně na druhou stranu Matouš utváří množství dodatků, mezi nimiž mohou být zmíněny následující: ve v 36 Matouš přidává μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, „Ježíš s nimi“ (srov. Mk 14,32), doplňuje předmět slovesa, uvádí nový oddíl, a připravuje pro Ježíšovu řeč s učedníky o trochu později ve verši; blízko konce toho samého verše Matouš přidává ἀπελθὼν ἐκεῖ, „odejdu tam“ (srovnej ještě s překladem) (srov. Mk 14,32), čímž naznačuje, že modlitba se udála v malé vzdálenosti. Ve v 38, stejně jako ve v 40 Matouš přidává μετ' ἐμοῦ, „se mnou,“ ke slovesu γρηγορεῖτε, „bděte“ (srov. Mk 14,34.37) Ve v 39 přidává μου, „můj“ po „Otče“ (srov. Mk 14,36). Ve v 40 Matouš doplňuje πρὸς τοὺς μαθητὰς „k učedníkům“ (srov. Mk, 14,37), a vyhýbá se tak Markovu lehce strohému syntaxu. Ve v 42 Matouš přidává ἐκ δευτέρου, „podruhé“ (srov. Mk 14,39), , čímž výslovně vypočívá všechny tři případy, kdy se jde Ježíš modlit (srov v 44; ačkoli Marek vypočítává, kolikrát Ježíš přichází k učedníkům [Mk 14,41]). V tom samém verši Matouš přidává obsah modlitby, který vzhledem k modlitbě ve v 39 trochu mění (v kontrastu s Mk 14,39: προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν, „pomodlil se stejnými slovy“) Ale ve v 44 Matouš využívá (právě zmíněný) markovský jazyk, a přidává jej ve zmínce na třetí Ježíšovu modlitbu. Ve v 45, Matouš znovu přidává πρὸς τοὺς μαθητὰς, „k učedníkům“ (srov. Mk 14,41), čímž vyjadřuje podobu s v 40. Nakonec, v tom samém verši, Matouš přidává ἴδου, „hle“ (srov. Mk 14,41), jedno z jeho oblíbených označení něčeho zvláště důležitého.

Mezi matoušovskými záměnami mohou být zmíněny následující. Ve v 37 zaměňuje τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, „dva Zebedeovy syny,“ za Markovo „Jakuba a Jana“ (Mk 14,33); v tom samém verši zaměňuje λυπεῖσθαι „rmoutit se,“ za Markovo ἐκθαμβεῖσθαι, „děsit se“ (užito čtyřikrát u Marka, ale nikdy u Matouše). Ve verších 38 a 45 Matouš oblíbeným τότε, „pak“ nahrazuje Markovo καὶ, „a“ (Mk 14,34.41). Ve v 39 zaměňuje πρόσωπον αὐτοῦ, „svou tvář,“ za Markovo τῆς γῆς, „zem“ (Mk 14,35), přiměřenější (semitský) výraz pro modlitbu. Ve verši 45 Matouš zaměňuje zřetelnější ἤγγικεν, „přiblížil se,“ za ἦλθεν, „přišla.“

4 Souhledný Lukáš

39	Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί	A když vyšel ven, odebral se podle zvyku na Olivovou horu. Učedníci ho také následovali.
40	γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν	Když pak přišel na místo, řekl jim: „Modlete se, abyste nevešli do pokušení.“
41	καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ’ αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσηύχετο	A vzdálil se od nich asi co by kamenem dohodil, a když poklekl, modlil se
42	λέγων πάτερ, εἰ βούλει παρενέγκαι τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ’ ἐμοῦ πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω	slovy: „Otče, přeješ-li si, odejmi ode mě tento kalich, ovšem ne má vůle, ale tvá se staň.“
43	ᾤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ’ οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν	Tu se mu ukázal anděl z nebe a posiloval ho.
44	καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν	A když byl v úzkosti, modlil se naléhavěji; a vyrazil mu pot podobný kapkám krve padajícím na zem.
45	καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὗρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης	A když vstal od modlitby a přišel k učedníkům, nalezl je, že zármutkem usnuli.
46	καὶ εἶπεν αὐτοῖς τί καθεύδετε ἀναστάντες προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν	A řekl jim: „Co spíte? Vstaňte a modlete se, abyste nevešli do pokušení.“

Tab. 3: Lukáš 22,39-46

Lukáš v popisu Ježíšovy modlitby v Getsemane nekopíruje Marka tak důsledně jako Matouš. Nejvýraznější rozdíl je ve verších 43-44, jinde neuváděný výjev krvavého potu a anděla, který Ježíše posiloval. Zaslouží si krátkou pozornost. Jak je uvedeno v kapitole Textová kritika, teologicky motivované varianty opisů jsou ojedinělé. Jedním z případů je právě toto dvojverší. Někteří se zdál nevhodný způsob, jakým je zde zobrazován

Kristus,¹ a o pravosti veršů se pochybovalo i pro množství hapax legomena, tj. slov, která se nikde jinde v Novém zákoně nevyskytují: ἄγωνία, „úzkost“, komparativ ἐκτενέστερον, „naléhavěji“, ἰδρὼς, „pot“, a θρόμβος, „kapka“. Přes nesčetná bádání, která by bylo možné na toto téma pročíst, je nejdůležitější a směrodatné rozhodnutí Tridentského koncilu, který tyto verše uznal za nedílnou součást posvátného kánonu.²

Výraz γενόμενος ἐν ἄγωνία je překládán jako „Ježíš v úzkostech zápasil“ (ČEP), „Ježíš upadl do smrtelné úzkosti“ (LP, JBCZ), „Ve smrtelném zápasu“ (B21), „Jsa v boji“ (KB). Často se mluví o Ježíšově agónii v zahradě, a svůj zdroj má právě odtud. Původně ἄγωνία popisovala boj o vítězství, závod. Ale slovo bylo také doloženo pro stav mysli spojený se strachem či úzkostí pro blížící se nejistou zkušenost.³ Takový byl původní význam v řečtině. Potíž je v tom, že oproti původnímu významu je dnešní chápání v našem jazyce posunuto: „Agonie představuje období umírání, v němž dochází k selhávání základních životních funkcí (dechu, krevního oběhu, činnosti mozku), jinak - termální stav.“⁴ Tak ale nemůžeme chápat Ježíšovu modlitbu v Getsemane, a proto překlady hovořící o „smrtelné“ úzkosti (zápasu) jsou zavádějící. Vidíme-li v Ježíšově agónii „zápas“, nabízí se paralela ve slovníku sv. Pavla, který např. říká: „Zápasím (ἀγωνιζόμενος) jeho silou, která ve mně mocně působí.“ (Kol 1,29) Jestliže slovo ἄγωνία přeložíme jako „úzkost“, máme zase blíže k synoptikům. Paralelu nalezneme např. ve 2 Mak 3,16-17: „Při pohledu na veleknězův zevnějšek byl každý nutně zraněn až do hloubi srdce, natolik jeho výraz a změna jeho barvy prozrazovaly úzkost (ἀγωνίαν) jeho duše. Byl zachvácen strachem a třásl se na celém těle, a tak ten muž ukazoval těm, kdo se na něho dívali, utrpení, jež se mu uhnízdilo v srdci.“

V historii výkladu vleče se trvalý spor o to, zda se Ježíš skutečně potil krví, nebo se potil tak hojně, jako (ὡσεὶ) kdyby krvácel. Ve vlastním překladu (srov. Tab.) upřednostňuji druhou možnost. Ať tak nebo tak, obé vyjadřuje intenzitu Ježíšova prožitku. O významu sílícího anděla ještě padne zmínka při výkladu Markova úryvku.

¹ „Jejich vynechání lze vysvětlit snahou vyhnout se zmínce o Ježíšově ponížení, o němž se soudilo, že je až příliš lidské.“ Pozn. JBCZ.

² Srov. BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 180.

³ Srov. FITZMYER Joseph Augustine: *The Gospel According to Luke X-XXIV*, in: *The Anchor Bible*, sv. 28A, New York: Doubleday, 1985, 1444.

⁴ Agonie in: VOKURKA Martin (a kol.): *Velký lékařský slovník*, Praha: Maxdorf, 2002.

5 Struktura úryvku

1)	³² A přijdou na místo jménem Getsemany a řekne svým učedníkům: „počkejte tu, než se pomodlím.”
2)	³³ A vezme s sebou Petra, Jakuba a Jana a začal se děsit a znepokojoval.
3)	³⁴ A řekne jim: „Má duše je smutná až k smrti; zůstaňte zde a bděte.” ³⁵ A když trochu poodešel, padl na zem a modlil se, je-li to možné, aby ho ta hodina minula. ³⁶ A řekl: „Abba, Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mě tento kalich; ale ne, co já chci, nýbrž co ty.”
4)	³⁷ A přijde a nalezne je spící a řekne Petrovi: „Šimone, spíš? Nedokázal jsi jednu hodinu bdít? ³⁸ Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení; duch je sice odhodlán, ale tělo slabé.” ³⁹ A když opět odešel, pomodlil se stejnými slovy. ⁴⁰ A když opět přišel, nalezl je spící. Oči se jim zavíraly a nevěděli, co by mu odpověděli.
5)	⁴¹ A přijde potřetí a řekne jim: „Nyní spíte a odpočíváte? Už dost! Přišla hodina, hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků. ⁴² Vstávejte, pojďme! Hle, ten, který mě vydává, se přiblížil.”

Tab. 3: Struktura Mk 14,32-42

Spolu s Marcusem je možno říci, že úryvek je pečlivě strukturován, aby ukázal význačná témata.

Příznačný je slovník, plně zaměřený na sílu, schopnost a slabost: „Je-li to možné“ (δυνατόν, 14,35); „Všechno je možné“ (14,36); „Neměl jsi sílu...?“ (οὐκ ἴσχυσας, 14,37); „tělo je slabé“ (ἀσθενής, 14,38).¹

Děj se skládá ze dvou trojic – tři pohyby Ježíšovy vpřed, směrem k modlitbě (14,32; 33-34; 35-36), a tři pohyby zpět k učedníkům (14,37-38; 39-40; 41-42) – obé zdůrazňuje vzrůstající Ježíšovu osamocenost (naznačenou zvláště ve v. 32-33 oddělením dvou skupin): postupně se vzdaluje od lidského společenství, a jeho úsilí upevnit společenství opakovaně selhává. Člunkový pohyb zpět a vpřed, z odloučenosti do kontaktu s učedníky, je vždy uvozen počátečním καὶ a příslušným slovesem (čtyřikrát „přijít“ (ἔρχεσθαι, 14,32.37.40.41), dále „vzít s sebou“ (παραλαμβάνειν, 14,33), „poodejít“ (προέρχεσθαι,

¹ Srov. MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 982.

14,35), „odejít“ (ἀπέρχεσθαι, 14,39). Ježíšova řeč je ještě význačnější než jeho pohyb; je popsán jako „říkající“ (λέγειν) pětkrát (14,32.34.36.37.41) a jako „modlící se“ (προσεύχεσθαι) dvakrát (14,35.39).²

Významný je podíl Ježíšových rozkazů vůči učedníkům: „Počkejte tu!“ (32) „Zůstaňte zde a bděte!“ (34) „Bděte a modlete se!“ (38) „Vstaňte, pojďme!“ (42) Strohost Ježíšových slov nejspíše vypovídá o povaze celé situace. Způsob, jakým zachází s učedníky, je podoben postupu pracovníků linky důvěry či operátorů linek první pomoci, jejichž volající klienti jsou leckdy vlivem zátěžové situace, ve které se nacházejí, zavaleni takovým množstvím silných emocí a jejich vnímání je vlivem emocí tak zúženo, že jsou schopni reagovat pouze na strohé a jasné povely, kterých pracovníci linek užijí v případě, kdy je nutné, aby klienti rychle jednali a zachránili zdraví nebo i život.³

Brown si všímá tzv. „Modelu trojího přesunu“, který ovšem Marek pojímá jinak než Matouš. Co Marek neúplně počítá („potřetí“ ve 14,41, ale ne podruhé) je Ježíšův příchod a nálezy tří, jak spí; takže Marek vedle Ježíšova zápasu vyzdvihuje selhání učedníků. Matouš zdokonalil model tří plným vypočítáváním. Ale namísto selhání učedníků zdůrazňuje Ježíšovu modlitbu; u druhé doplnil slova a třetí zmínku o modlitbě („Nechal je, zase odešel a potřetí se modlil stejnými slovy.“) sebral z Markova popisu o třetím příchodu k učedníkům („Přišel potřetí a řekl“). Synoptický Lukáš modelu tří nevyužívá.⁴

V Markově úryvku můžeme nalézt dvě dublety. Co je ve v. 33 sděleno nepřímo vypravěčem („Začal se děsit a znepokojoval“), je v následujícím verši řečeno přímo Ježíšem („Má duše je smutná až k smrti.“). Totéž schéma přímé/nepřímé řeči se opakuje ve verších 35 a 36. Jak poznamenává Brown, jedná se o účinný narativní styl, vštěpující čtenářům vážnost Ježíšovy situace.⁵ Ovšem Phillips rozpoznal ráz střídání napříč celého úryvku, kde vyprávění (vv. 32a,33,35,37a,39-40 střídá přímá řeč (32b,34,36,37b-38,41-42), přičemž vypravěčovým záměrem bylo strhnout pozornost an obsah přímé řeči.⁶ Toto střídavé schéma je naznačeno v tabulce odsazením Ježíšovy přímé řeči.

² Srov. MARCUS: op. cit., 982.

³ Srov. např. Krizová intervence: www.zdenhan.estranky.cz, (15.11.2010).

⁴ Srov. BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 202.

⁵ Srov. BROWN: op. cit., 166.

⁶ Srov. BROWN: op. cit., 166.

Marcus úryvek dělí do přibližně dvou stejných půlek: první modlitby (14,32-36), a modlitby druhé a třetí společně s navraty k učedníkům (14,37-42).⁷

Ale celou perikopy můžeme rozdělit ještě jinak, vyjdeme-li ze Zerwickova předpokladu,⁸ že Marek využívá (vypravovací) prézens pro úvod a minulý čas pro pokračování a shrnutí. Pak v ději můžeme rozeznat tyto části: 1) Příchod do Getsemane a oddělení Dvanácti, 2) Odchod se třemi, 3) Ježíšova krize; slovo ke třem a modlitba, 4) Krize učedníků; příchod ke spícím, zjištění stavu a pokárání, 5) Oznámení nastávajících událostí. Toto rozdělení je označeno v prvním sloupci tabulky.

Hlavním tématem perikopy je podle Marcuse učednictví.⁹ Téměř alegorické poučení je potvrzeno podobností s eschatologickým podobenstvím u Marka 13,34-47: „Jako člověk, který je na cestách: než opustil svůj dům, dal každému služebníkovi odpovědnost za jeho práci a vrátnému nařídil, aby bděl. Bděte tedy, neboť nevíte, kdy pán domu přijde, zda večer, či o půlnoci, nebo za kuropění, nebo ráno; aby vás nenalezl spící, až znenadání přijde. Co vám říkám, říkám všem: Bděte!“ Nicméně tato práce nese název „Ježíšova modlitba v Getsemane“. Těmito slovy nazývá úryvek například i ČEP. A je pravda, že v běžném povědomí je Getsemane spjata spíše s Ježíšovou modlitbou, nežli s učedníky. Nicméně abychom Marcuse naprosto nevyřadili ze hry, budiž řečeno, že vedle Ježíše je v tomto úryvku osobám učedníků věnována velká pozornost.

⁷ Srov. MARCUS: op. cit., 982.

⁸ Srov. kap. Překladové potíže.

⁹ Srov. BROWN: op. cit., 214.

6 Souvislosti

Evangelium neboli radostná zvěst byla v prvních desetiletích křesťanské církve předávána v několika ustálených formulích.¹ „Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem a byl pohřben; byl vzkříšen třetího dne podle Písem, ukázal se Petrovi, potom Dvanácti.” (1 Kor 15,3b-5) „Evangelium o (Božím) Synu, který tělem pocházel z rodu Davidova, ale Duchem svatým byl ve svém zmrtvýchvstání uveden do moci Božího Syna, evangelium o Ježíši Kristu, našem Pánu.” (Řím 1,3-4) Evangelium tedy původně bylo radostnou zvěstí o tom, že Kristus přemohl smrt a že nás vykoupil z hříchu, radostnou zvěstí v podobě vyznavačské formule. Tento význam má i slovo evangelium v prvním verši evangelia Marka. Jde o označení nikoli knihy, ale zvěsti: „Počátek evangelia Ježíše Krista, Syna Božího.” (Mk 1,1) Vyprávění evangelisty je zaměřeno na Ježíšovo hlásání Božího království, které je nadějí tohoto světa i soudem nad jeho nepravostí: „Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu.” (1,15) Nicméně vrcholem evangelia, středem, ke kterému se postupně sbíhají nitky vyprávění, je příběh Ježíšova utrpení a smrti (pašije). A do tohoto kontextu patří i náš úryvek o Ježíšově modlitbě v Getsemane.

Markův pašijový příběh (14,1-15,47) je započat rozhodnutím velekněží: „Bylo dva dny před velikonoce, svátkem nekvašených chlebů. Velekněží a zákoníci přemýšleli, jak by se Ježíše lstí zmocnili a zabili ho.” (14,1) Dále je spjat s těmito událostmi: pomazáním v Betánii, úmluvou Jidáše a velekněží, přípravou velikonoční večeře, označením zrádce, ustanovením večeře Páně, rozhovorem cestou do Getsemane, modlitbou v Getsemane, zatčením, Ježíšovým výsledkem před radou, Petrovým zapřením, Ježíšovým výsledkem před Pilátem, výsměchem vojáků, ukřižováním, Ježíšovou smrtí, konečně jeho pohřbem.²

Bližší souvislosti ukážeme na jednotlivých postavách, které můžeme klást do souvislostí Getsemane. Předně je to Ježíš, který již dříve předjímal to, oč nejspíše šlo v jeho modlitbě. Marek třikrát výslovně zmiňuje Ježíšovu předpověď utrpení. „A začal je učit, že Syn člověka musí mnoho trpět, být zavržen od starších, velekněží a zákoníků, být zabit a po třech dnech vstát.” (14,31, srov. 9,31; 10,33-34) Totéž vědomí probleskuje z Ježíšových slov i jinde: „Že Eliáš má přijít napřed a obnovit všecko? Jak to však, že je psáno o Synu

¹ Srov. Nový Zákon s výkladovými poznámkami, Praha: Česká biblická společnost, 1991, 9.

² Převzato z názvů kapitol **✠** ČEP.

člověka, že má mnoho vytrpět a být v opovržení?“ (9,12) Nicméně utrpení nebylo předjíáno jen v Písmě a v Ježíšových slovech. Kupříkladu ve sporech s farizeji se ukázalo již dříve, že jsou lidé, kteří Ježíše nepřijímají. Jeho učení se stalo příčinou nepřátelství vlivných židovských vrstev: Vešel opět do synagogy; a byl tam člověk s odumřelou rukou. Číhali na něj, uzdraví-li ho v sobotu, aby jej obžalovali. On řekl tomu člověku s odumřelou rukou: „Vstaň a pojď doprostřed!“ Pak se jich zeptal: „Je dovoleno v sobotu jednat dobře, či zle, život zachránit, či utratit?“ Ale oni mlčeli. Tu se po nich rozhlédl s hněvem zarmoucen tvrdostí jejich srdce, a řekl tomu člověku: „Zvedni ruku!“ Zvedl ji, a jeho ruka byla zase zdravá. Když farizeové vyšli, hned se proti němu s herodiány umlouvali, že ho zahubí. (3,1-6) Toto zpočátku skryté nepřátelství se rozvine až do uskutečnění myšlenky. A plné porozumění nenašel ani u hloučku svých horlivých následovníků. Neboť když je učil, že bude zabit, oni tomu slovu nerozuměli a báli se ho zeptat (srov. 32), ba dokonce jej zrazovali („Petr si ho vzal stranou a začal ho kárat.“ 8,32) Zajisté se toto vědomí o nepochopení a nepřijetí jak nepřáteli tak nejbližšími, promítlo do Ježíšova modlitebního zápasu, o němž tato práce pojednává.

Bezprostřední kontext je dán rozhovorem cestou do Getsemane, kdy Ježíš učedníkům řekl, že od něho všichni odpadnou. Oni na oplátku v čele s Petrem sebevědomě, neznajíce budoucí události, prohlašovali, že jej nezaprou. A zde v chmurném tónu předpovědi zasvitl i paprsek naděje, který by neměl být zapomenut ani při výkladu Getsemanské scény: „Všichni ode mne odpadnete. (...) Ale po mém vzkříšení vás předejdu do Galileje.“ (14,27-28)

Kontext je dán i postavou Jidášovou, o němž čteme, že odešel k velekněžím a přislíbil jim, že jim Ježíše při vhodné příležitosti vydá. (srov. 14,10-11) Tou příležitostí je Getsemane, Ježíšovo obvyklé útočiště, místo modlitby, kam Jidáš přivede s požehnáním velekněží pochopy, kteří ho zatknou. (srov. 14,43n.) Příchod Jidáše do Getsemane je ohlášen posledním veršem naší perikopy: „Vstaňte, pojďme! Hle, přiblížil se ten, který mě zrazuje.“ (14,42)

V okolnostech nepochopení a nepřijetí nalezneme antitypus Ježíšův v žalmistovi, který volá: „Tys přece moje zástita, Bože. Proč zanevřel jsi na mě, proč stále chodit mám zármutkem sklíčen v sevření nepřítele?“ (Žl 43,2) Anebo v Abrahámovi, který má obětovat to, co je mu drahé: „A Bůh řekl: „Vezmi svého jediného syna Izáka, kterého miluješ, odejdi do země Mória a tam ho obětuj jako oběť zápalnou na jedné hoře, o níž ti povím.“

(Gn 22,2)³ Co se asi dělo v duši toho, který v poslušnosti šel položit v oběť Bohu své jediné dítě? A co se odehrávalo v duši toho, který má položit v oběť sám sebe?

K Ježíšovu zápasu o přijetí Boží vůle má blízko starozákonní vyprávění o Jákobově zápase s Bohem, vyprávění, které je obrazem duchovního boje a účinnosti naléhavé modlitby:

A té noci vstal, vzal obě své ženy i obě své služky a jedenáct svých synů a přebrodiv se přes Jabok. Vzal je a převedl je přes potok se vším, co měl. Pak zůstal Jákob sám a tu s ním kdosi zápolil, dokud nevzešla jitřenka. Když viděl, že Jákoba nepřemůže, poranil mu při zápolení kyčelní kloub, takže se mu vykloubil. Řekl: „Pusť mě, vzešla jitřenka.“ Odvětil: „Nepustím tě, dokud mi nepožehnáš.“ Otázal se: „Jak se jmenuješ?“ Odpověděl: „Jákob.“ Tu mu řekl: „Nebudou tě už jmenovat Jákob (to je Úskočný), nýbrž Izrael (to je Zápasí Bůh), neboť jsi jako kníže zápasil s Bohem i s lidmi a obstál.“ a Jákob ho žádal: „Pověz mi přece své jméno!“ Ale on odvětil: „Proč se ptáš na mé jméno?“ a požehnal mu tam. (Gn 32,23-30)

Kniha Moudrosti tento Jákobův zápas komentuje v duchovním významu: „(Moudrost) mu dala vítězství v tuhém boji, aby poznal, že zbožnost je mocnější než vše.“ a Ozeášova zmínka o této události: „Byl silný proti andělovi a zvítězil, plakal a úpěnlivě ho prosil.“ (Oz 12,5), je nápadně podobná tomu místu v listu Židům, které exegeté dávají do souvislosti s událostí v Getsemane: „Ježíš ve dnech svého těla přinesl s bolestným voláním a slzami oběť modliteb a úpěnlivých proseb Bohu.“ (Žid 5,7)

Nabízí se ještě jedna souvislost. Zmínka o zahradě Getsemanské odkazuje na Eden, na zahradu kde Adam prohrál svůj duchovní zápas. Nechal se zlákat vidinou chutného plodu a porušil Boží příkaz (Srov. Gn 3,1-7). Co jeden neposlušností ztratil, to druhý Adam, Kristus, získává poslušností zpět.

³ Exegeté spatřují nápadnou paralelu (neobvyklou shodou řeckého obratu) například mezi příkazem, který dal Abrahám svým služebníkům, kteří jej doprovázeli: „Počkejte tu (καθισατε αυτου) s oslem, já s chlapcem půjdeme dále, vzdáme poctu Bohu a pak se k vám vrátíme.“ (Gen 22,5); a příkazem, který dal Matoušovský Ježíš učedníkům: „Počkejte tu (καθισατε αυτου), já půjdu dál, abych se modlil.“ (Mt 36,5)

7 Výklad

Vers 32

Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανί καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι ~ *A přijdou na místo jménem Getsemany a řekne svým učedníkům: „Počkejte tu, dokud se nepomodlím.“*

Καὶ ἔρχονται, “A přijdou.” „Když zazpívali chvalozpěv, šli na Olivovou horu.“ (14,26) Během cesty Ježíš předvídal, že jeho učedníci od něho odpadnou. Petr odpověděl: „I kdybych měl spolu s tebou umřít, nezapřu tě.“ Tak mluvili všichni. (14,31) Nyní se cesta Ježíše a jeho učedníků od Poslední večeře končí. Přišli na místo.

Jak uvádí Holleran, jednoduché spojení sledu vět a úseků prostřednictvím souřadné spojky *καὶ* je pro Markův styl charakteristické. »Užití *καὶ* bylo patrně populárním řeckým vyprávěcím stylem, podobně, jako je „and“ časté v hovorové řeči anglicky mluvících,¹ říká Brown. Ale najdeme ho i v knihách SZ.² Jak uvádí Holleran, ve srovnání s Matoušem a Lukášem Marek upřednostňuje nejen *καὶ* před *δέ* nebo *τότε*, ale nadto a celkově souřadné vazby namísto užití participií nebo podřadných spojení. V jeho Getsemanském popisu je dvacet výskytů souřadné spojky *καὶ* v jedenácti verších, šestnáct z nich uvádí věty. Toto užití se opakuje s takovou měrou, že bylo některým označeno za přehnané, monotónní, dokonce hulvátské. Podle jiných je použití *καὶ* přiměřené tempu úryvku.³ Časté použití spojek (a, i) je básnický stylistický prostředek, tzv. polysyndeton. Stylistický prostředek má obecně za cíl vyvolat u posluchače určitý účinek. Zde má funkci zdůraznění nebo stupňování.

Co se týče *ἔρχονται*, jedná se o historický (vypravovací) prézens, který můžeme do češtiny přeložit buď minulým časem, “přišli”, čehož se drží většina biblických překladatelů, nebo dokonavým prezentem, „přijdou“⁴. Druhým způsobem částečně překládá řecký text JBCZ, a je to způsob překladu, kterého se plně držím v této práci,

¹ BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 150.

² Např. Gn 1,3-5: *καὶ εἶπεν ὁ θεὸς γεννηθῆτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλὸν καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς ἀνα μεσον τοῦ φωτός καὶ ἀνα μεσον τοῦ σκοτοῦς καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτὸς ἐκάλεσεν νύκτα καὶ ἐγένετο ἑσπερα καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα μία*

³ Srov. HOLLERAN J Warren: *The synoptic Gethsemane*, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 6–8.

⁴ Srov. BARTOŇ Josef: *Uvedení do Novozákonní řečtiny*, Praha: Koniasch Latin Press, 2004, 20.

abych vystihl zvláštnosti textu. Zmíním ještě chybu Studijního překladu, který ερχονται a další slovesa v historickém přítentu překládá nedokonavým způsobem: „I přicházejí k místu jménem Getsemane (...)“ Náš úryvek obsahuje tyto tvary sloves v historickém přítentu: ερχονται, λέγει (v. 32); παραλαμβάνει (v. 33); λέγει (v. 34); ερχεται, εύρίσκει, λέγει (v. 37); ερχεται, λέγει (v. 41).

Podle Hollerana je užití tohoto času ve srovnání s jinými knihami LXX a NZ u Marka nejčtetnější. Pouze překladatel 1. Samuelovy knihy a Janovo evangelium se blíží Markově četnosti. U Matouše je užití mnohem řidší a u Lukáše se téměř nevyskytuje. Matouš má sklon nahrazovat Markův historický přezens aoristem a imperfektem, ačkoli pravidelně využívá λέγει a λέγουσιν.⁵ Jaký význam má tento čas? Podle Thackeraye se jedná o víc, než jen stylistickou manýru, kterou jedni využívají a druzí se jí vyhýbají. Po pečlivé studii užití historického přítentu v 1 Samuelově, Thackeray dospívá k závěru, který aplikuje také na Marka: „Základní funkcí je uvádět dobu, nový výjev, nový rys, příležitostně nového mluvčího, v ostatních slovech nový odstavec vyprávění.“⁶ V detailnější studii Markova vlastního textu Zerwick dospívá k podobnému závěru. Uzavírá, že převažujícím modelem užití v Markových časech je přisvojení přítentu úvodu, a minulého času pokračování a shrnutí. Takže slovesa jako přijít, přinést, vést, shromáždit se a podobná na začátku úryvku jsou obyčejně v přítentu.⁷

Kdy přišli do Getsemane? Na tuto otázku odpovídá Schwertley: „Čas, kdy Ježíš přišel do Getsemane, není výslovně uveden v žádné zprávě. Proto komentátoři nabízejí širokou škálu možných časů. Podle několika v osm nebo devět (např. Fairbairn), podle jiných v devět nebo deset (např. Morison), a ještě další uvádějí čas pokročilý, od jedenácti do dvanácti hodin. Lichenstein uvádí půlnoc: zaprvé, protože k této hodině večere obvykle končila, zadruhé, protože kdyby přišel dříve, tak by byla v Getsemane příliš velká prodleva. Skutečnost, že učedníci nebyli schopni zůstat vzhůru (Mk 14,40), naznačuje, že k této události došlo velmi pozdě večer.“⁸

Εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανει, „na místo jménem Getsemany“. Varianty překladů εἰς χωρίον jsou tyto: na místo (ČEP, B21, KB), k venkovskému dvorci (LP), k

⁵ Srov. HOLLERAN: op. cit., 6–7.

⁶ HOLLERAN: op. cit., 7–8.

⁷ Srov. HOLLERAN: op. cit., 8.

⁸ SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010).

jedné usedlosti (JBCZ), na pozemek (Souček⁹), na pole (Žilka¹⁰). Všechny uvedené varianty, snad až na návrh Žilkův, můžeme vzít v úvahu. Pojem „místo“ či „pozemek“ jsou natolik široké, aby v sobě skryli jakoukoli možnou představu toho, jak Getsemane vypadalo.

Ani skromnost jiných popisných detailů neumožňují vytvořit si jasnou představu o charakteru tohoto místa (χωρίον). Můžeme se nicméně pokusit o souhrn informací. Určitě bylo na Olivové hoře, podle 14,26: „Když zazpívali chvalozpěv, šli na Olivovou horu.“ Jedná se o nevelký hřeben táhnoucí se v délce 4 km severojižním směrem na východ od Jeruzaléma. Vzdálenost od města k Olivové hoře je asi 1 km; podle Lukášova popisu ve Skutcích asi kolik je dovoleno ujít v sobotu. (srov. Sk 1,12). Lukáš vzdálenost zmiňuje při zprávě o Ježíšově nanebevstoupení, které se na hoře odehrálo za přítomnosti učedníků. Od města je hora oddělena Kidrónským úvalem, jak dosvědčuje i Jan: „Po těch slovech šel Ježíš se svými učedníky za potok Cedron.“ (Jan 18,1) Hebrejské slovo Cedron znamená „tmavé vody“. Podle Schwertleyeho symbolizuje černý proud, skrz který se Ježíš chystal projít.¹¹ Hora leží mimo jeruzalémské hradby, jednalo se tedy o spoře, či úplně nezalidněné místo. Za svého pobytu v Jeruzalémě sem Ježíš často chodil: „Ve dne učil v chrámě, ale na noc odcházel na horu, která se nazývala Olivová.“ (Lk 21,37) Dokonce se zdá, že pravidelně chodil přímo do Getsemane. Ač se toto pojmenování nachází v celé bibli pouze dvakrát, v našem úryvku a na paralele Mt 26,36, Lukáš spojuje Ježíšův zvyk chodit na Olivovou horu s místem svého modlitebního zápasu a následného zatčení, tedy s Getsemane: »Potom se jako obvykle odebral na Olivovou horu; učedníci ho následovali. Když došel na místo, řekl jim: „Modlete se, abyste neupadli do pokušení.“« (Lk 22,39-40) Podobný charakter častějších návštěv má i Janova zpráva: „Také Jidáš, který ho zradil, znal to místo, neboť Ježíš tam se svými učedníky často býval.“ (Jan 28,2). Jednalo se tedy

⁹ SOUČEK Josef Bohumil: Utrpení Páně podle evangelií, Praha: Kalich, 1983, 95.

¹⁰ ŽILKA František: Ježíš Kristus II., Praha: Kalich, 1943, 162.

¹¹ Srov. SCHWERTLEY: op. cit.

Nabízí se tu paralela: Když král David prchal z Jeruzaléma před svým synem Abšalomem, který táhl na město, aby ukořistil panovnickou moc, šel s ním také Itaj Gatský. »Král oslovil Itaje Gatského: „Proč jdeš s námi i ty? Vrať se a zůstaň s králem. Jsi přece cizinec, vyhoštěný ze svého domova. Včera jsi přišel a dnes bych měl chtít, abys jako štvanec šel s námi? Já jdu, protože jít musím, ty však se vrať se svými bratry zpátky. Milosrdenství a věrnost buď s tebou.“ Avšak Itaj králi odpověděl: „Jakože živ je Hospodin a jakože živ je král, můj pán, kdekoli bude král, můj pán, ať mrtev nebo živ, tam bude i jeho otrok.“ David tedy Itajovi odvětil: Pojď, přejdi potok.“ i přešel Itaj Gatský a všichni jeho muži a všechny děti, které byly s ním. Celá země hlasitě plakala, když všechen ten lid přecházel. I král přešel Kidrónský úval a všechen ten lid se ubíral cestou do pouště.“« (2 Sam 15,19-23) Nyní přechází přes Cedron jiný král, zaslíbený Davidův potomek, jehož království má trvat navěky (srov. 2 Sam 7,12-16), a s ním jeho učedníci, ochotní jít s ním kamkoli, stejně jako kdysi Itaj Gatský.

o jakési Ježíšovo pravidelné útočiště, refugium, vhodné ústraní, kde by si mohl Ježíš odpočinout od lidí, hovořit v soukromí se svými učedníky (viz Mk 13,2n: „Když seděl na Olivové hoře naproti chrámu, a byli sami, zeptal se ho Petr, Jakub, Jan a Ondřej...“), či se modlit, jak je patrné z našeho úryvku. Takový byl význam tohoto místa pro Ježíše.

Nicméně právě toho dne sem šel Ježíš i s vědomím, že zde bude zatčen: „Amen, pravím vám, že jeden z vás mě zradí, ten, který se mnou jí.“ (14,18) Ježíšova modlitba v Getsemane, která zatčení předcházela, má být chápána jen z této pozice.

Jak vypadalo toto místo? Lukáš a Jan, kteří se označení Getsemane vyhýbají, hovoří prostě o místu (τοπος; Lk 22,40; Jan 18,2) Podle Jana 18,1 „šel Ježíš se svými učedníky za potok Cedron, kde byla zahrada (κῆπος); a do ní vstoupil on i jeho učedníci.“ Podle Schwertleyeho „Janův popis vstupu do zahrady naznačuje, že se jednalo o obezděnou zahradu. Kameny jsou na povrchu Olivové hory ve značném množství, a farmáři je používali na stavbu jednoduchých ohrazení.“¹² Samotné označení Getsemane pochází z aramejského *gat šēmānē*, a znamená „olejový lis“.¹³ Jméno patrně odráží využití, které svého času mělo.¹⁴ Připočteme-li k dosaženým údajům zmínku o tom, že Olivová hora dostala název od olivovníků, rostoucích na svazích, přicházíme k závěru, že se mohlo jednat o „ohrazený olivový sad vybavený lisem na tlačení oleje z oliv,“¹⁵ či o „soukromé zahrady s pravděpodobně opuštěnou hospodářskou stavbou, která mohla sloužit jako vhodné útočiště pro Ježíše a jeho učedníky.“¹⁶ S odvoláním na kap. Překladové potíže vidíme, že ti, kteří χωρίον překládají jako „usedlost“ (JBCZ) nebo „venkovský dvorec (LP) mohou mít pravdu.

Zbývá zodpovědět otázka, kde přesně na Olivové hoře Getsemane leželo či leží. Jak uvádí Holleran, místo, které je obvykle označováno za Getsemanskou zahradu, má tradici pouze od roku 326, kdy císařovna Helena navštívila Jeruzalém. Ale dlouho předtím musely být všechny stromy háje či zahrady zničeny, neboť podle zprávy Josepha Flavia ve Válce židovské 6.1.1 Titus pokácel všechny stromy na této (východní) straně města,

¹² SCHWERTLEY: op. cit.

¹³ Srov. EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 407.

¹⁴ Srov. MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 975.

¹⁵ ŽILKA: op. cit., 162.

¹⁶ HOLLERAN: op. cit., 9.

a v Jeruzalémě nezůstali žádní křesťané, kteří by zachovali věrohodnou tradici místa.¹⁷ „Od čtvrtého století je uctíváno místo na úpatí hory (kde rostou olivovníky bujněji nežli výše na svahu), zejména pak skalní útvar či jeskyně, kde mohl být uložený olivový lis.“¹⁸ Toto poutní místo leží přes údolí Kydron naproti chrámové hoře. (Srov. Mk 13,3n: „Když seděl na Olivové hoře naproti chrámu a byli sami, zeptali se ho Petr, Jakub, Jan a Ondřej.“) Srov. schématickou mapku Jeruzaléma, příloha [A].

Dnes místu dominuje kostel Všech národů z roku 1924, který byl postavený na základech dvou předchozích, byzantské baziliky ze 4. století zničené zemětřesením roku 746 a křížácké kaple ze 12. století opuštěné 1345. V bazilice se nachází Skála úzkosti, na které seměl Ježíš modlit a potit krev. Na ploše o rozloze 1 200 m² je olivový háj s květinovými záhony ohrazený zdí. Sedm stromů olivovníku pochází prý prokazatelně ze 7. století.¹⁹ Srov. obrázek v příloze [D].

S názvem Getsemane, pojí se alegorický výklad, který byl v oblibě u církevních otců. Zakládá se na Jeronýmově nesprávném spojení názvu s údolím hojnosti (Gě'-šěmānīm: Iz 18,1.4).²⁰ Komentář nabízí např. Rabanus Maurus (780–856): »Když se Pán modlil na hoře, učil nás žádat o nebeské věci; když se modlí v zahradě, učí nás usilovat o pokoru v modlitbě. A když se blíží svému utrpení, skvěle se modlí v „údolí hojnosti“, a tak ukazuje, že skrze údolí pokory a bohatství lásky vzal na sebe smrt kvůli nám. Praktické poučení, které si odtud můžeme vzít, je to, že bychom neměli trápit naše srdce, aby zůstalo bez bohatství lásky.«²¹

Schwertley nabízí další alegorický výklad Getsemanské zahrady, zakládající se již na správném významu. A to hned dvojí: »1) Místo utrpení je vhodné pro výkupnou činnost Páně, neboť oliva je symbolem míru. Nabídnout olivovou ratolest i v současné době

¹⁷ Srov. HOLLERAN, op. cit., 10.

¹⁸ Srov. BROWN, op. cit., 149.

¹⁹ Srov. Getsemanská zahrada, cs.tixik.com/getsemanska-zahrada-2362783.htm, (21.11.2010).

²⁰ Srov. BROWN: op. cit., 148.

Zmínka o údolí žírnosti, kterou podává Izaiáš, je součástí výroku proneseného nějaký čas před dobytím Samaří. Výrok je namířen proti tomuto hlavnímu městu Severního království. Samaří padlo r. 721. (Srov. pozn. JBCZ) V Iz 28,1-4 čteme: „Běda pyšné koruně efrajmských opilců, nádherné ozdobě, květu vadvonoucímu, městu ležícímu na vrchu nad žírným údolím; jsou zmoženi vínem. Hle, Panovníkův silný a udatný přijde jako příval krupobití, jako zhoubná bouře; jako příval vod, jak dravé proudy je srazí pěstí k zemi. Nohama bude pošlapána pyšná koruna efrajmských opilců, nádherná ozdoba, vadvonoucí květ, město ležící na vrchu nad žírným údolím.“

²¹ TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

znamená nabídnout mír. Pod velkým posvátným velikonočním měsícem, pod nesmírným utrpením sehnul se ten, který je naše Oliva, náš Mír. Opakujme tato slova duši, dokud se nestane citlivá skrze vlídné poznání: „V něm je náš mír, on dvojí spojil v jedno, když zbořil zeď, která rozděluje a působí svár.“ (Ef 2,14)²²

Schwertleyeho jiný možný výklad zní: »Nad olivovník není žádný strom, který by ve svém vzezření více připomínal utrpení. Kroutí se, ohýbá a stáčí, jako by byl v utrpení. Musí vytvořit olej z křemene skal, a zdá se, že tak činí s velkou prací a námahou. Olivový sad byl v měsíčné noci bezpochyby krásný a poklidný. Ale zdálo se, že i stromy se kroutí a sténají bolestí, po vzoru našeho Pána, který zakoušel utrpení ve své duši.«²³

Další komentátor, Stanley, dává do souvislostí Ježíšovu úzkost s drcením oliv.²⁴

Další souvislost mezi olivovým hájem a Ježíšovým stavem nabízí Souček: „Není vyloučeno, ač tu nelze nic spolehlivě prokázat, že prvokřesťanské podání zachovávalo právě toto jméno proto, že spolu s názvem hory Oliv mohlo vyvolat pomyšlení na olej, jehož se používá při královském pomazání a jenž je tedy ve zvláštním vztahu k mesiášství; byla by tu tedy myšlenka, že pomazání se pravému Mesiášovi dostává cestou utrpení. Opakujeme však, že tyto souvislosti náležejí jen do oblasti nedokázaných možností; zejména v řeckém jazykovém prostředí, pro něž jsou už určena naše evangelia, nelze předpokládati samozřejmou průhlednost narážek rozluštitelných jen ze semitského pozadí.“²⁵

Součkova poznámka o neprůhlednosti semitských narážek pro řecké čtenáře je dobře doložena z jiných míst Markova evangelia, kde s aramejským výrazem autor podává hned překlad: »Vzal ji za ruku a řekl: „Talitha kum“, což znamená: „Děvče, pravím ti, vstaň!“« (5,41) »Vzhlédl k nebi, povzdechl a řekl: „Effatha“, což znamená „Otevři se!“« (7,34) »Řekl: „Abba, Otče, tobě je všechno možné, odejmi ode mne tento kalich, ale ne, co já chci, ale co ty chceš.“« (14,36) »A přivedli ho na místo zvané Golgota, což v překladu znamená „Lebka“« (15,22) »O třetí hodině zvolal Ježíš mocným hlasem: „Eloi, Eloi, lema sabachtani?“, což přeloženo znamená: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“«

²² SCHWERTLEY: op. cit.

²³ Ibidem.

²⁴ Srov. BROWN: op. cit., 148.

²⁵ SOUČEK: op. cit., 97.

(15,34) Použití arameismů či hebraismů v celém NZ, u Marka zvláště, dokládá podle mého soudu především historické (jazykové) pozadí událostí, a je důkazem věrného tradování a pravdivosti, kterou hájí církev.²⁶ Markova zmínka o Getsemane má význam i pro praktické vyučování, neboť kdokoli spíše si zapamatuje a zařadí jednotlivé události z Ježíšova života, může-li je vztáhnout ke konkrétnímu místu.

Καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, „a řekne svým učedníkům.“ Jak uvádí Brown, jsou to titíž, které Marek při poslední večeři označuje jako Dvanáct.²⁷ Ovšem nyní jsou bez Jidáše, který přijde na Olivovou horu později společně se zástupem těch, kteří Ježíše zatknou. Marek se o „učednících“ znovu zmíní až po vzkříšení.²⁸ Brown tuto prodlevu a do vzkříšení poslední označení „učedníků“ vysvětluje poukazem na jejich chování. Zatímco se Ježíš modlil, nejednali jako jeho učedníci. A když byl zatčen, utekli a opustili ho.²⁹

Καθίσαιτε ὧδε ἕως προσεύξωμαι, „počkejte tu, dokud se nepomodlím.“ Καθίσαιτε ὧδε můžeme přeložit následně: počkejte tu (ČEP), poseďte tady (LP), zůstaňte tu (JBCZ), posadte se tu (B21), sedněte tuto (KB), usedněte zde (Souček).

Varianty překladů ἕως προσεύξωμαι jsou následující: než se pomodlím (ČEP, B21), až se pomodlím (LP, KB), já se zatím pomodlím (JBCZ). Jedná o aorist, tedy o slovesný tvar, který vyjadřuje dokonavost,³⁰ časovou ohraničenost.

Slova neplatila jedenácti (bez Jidáše), ale osmi, neboť hned poté (14,33) vydělil důvěrnou trojici, kterou vzal s sebou. Ježíš byl zvyklý ustupovat od učedníků, aby se o samotě modlil (srov. 1,35: „Časně ráno, ještě za tmy, vstal a vyšel z domu; odešel na pusté místo a tam se modlil.“ 6,46: „Rozloučil se s nimi, a šel na horu, aby se modlil.“). Má tedy, podle Hollerana, dostatečný důvod, aby tak jednal i zde.³¹ Jan Zlatoústý (347–407) přidává

²⁶ „Svatá matka církev pevně a vytrvale pokládala a pokládá za jisté, že čtyři zmíněná evangelia, jejichž historičnost bez váhání potvrzuje, věrně podávají to, co Boží Syn Ježíš v době svého života mezi lidmi pro jejich věčnou spásu skutečně konal a učil.“ DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Věřoučná konstituce o Božím zjevení *Dei verbum*, (ze dne 18. listopadu 1965), in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, čl. 19.

²⁷ „Večer přišel Ježíš s Dvanácti.“ (14,17): „Jeden ze Dvanácti, který se mnou namáčí chléb v téže míse.“ (14,20)

²⁸ »Ale jděte, řekněte učedníkům, zvláště Petrovi: „Jde před vámi do Galileje; tam ho spatříte, jak vám řekl.“« (17,7)

²⁹ Srov. BROWN, op. cit., 147.

³⁰ Srov. BARTOŇ: op. cit., 28.

³¹ Srov. HOLLERAN, op. cit., 10.

komentář: „V tom ohledu nás učí usilovat o ticho a ústraní pro naši modlitbu.“³² Paralelu můžeme najít i ve SZ, kde je rovněž dosvědčeno oddělení se pro modlitbu.³³

Podle Remigia z Auxerre (841-908) „uznával víru učedníků a oddanost jejich vůle, ale předvídal, že by se trápili a rozptýlili, a proto jim nařídil, aby stále seděli na svých místech; neboť sedět náleží k pohodlí člověka, a oni by se těžce trápili, kdyby ho měli zapřít.“³⁴

³² TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, op. cit.

³³ Když se Abraham třetího dne rozhlédl a spatřil v dálce to místo, řekl služebníkům: „Počkejte tu s oslem, já s chlapcem půjdeme dále, vzdáme poctu Bohu a pak se k vám vrátíme.“ (Gn 22,4-5)

I povstal Mojžíš a Jozue, který mu přísluhoval, a Mojžíš vystoupil na Boží horu. Starším řekl: „Zůstaňte zde, dokud se k vám nevrátíme. Budou tu s vámi Áron a Chúr. Kdo něco má, ať se obrací na ně.“ (Ex 24,13-14)

„Jen tak smí Áron přistupovat ke svatyni: s mladým býčkem k oběti za hřích a s beranem k oběti zápalné. Nikdo z lidí nesmí být ve stanu setkávání, když vejde do svatyně k vykonávání smířčích obřadů, dokud nevyjde.“ (Lv 16,3.17)

³⁴ TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, op. cit.

Verš 33

Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν ~ *A vezme s sebou Petra, Jakuba a Jana a začal se děsit a znepokojovat.*

Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ τον Ἰάκωβον καὶ τον Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ, „A vezme s sebou Petra, Jakuba a Jana.“ Podle Markova evangelia vzal s sebou Ježíš Petra, Jakuba a Jana již třikrát. Tři učedníci jsou svědky vzkříšení Jairovy dcery (5,37-43), jsou svědky proměnění Ježíše na hoře (9,2-8), a ti tři spolu s Ondřejem přijímají na Olivové hoře poučení o posledních dnech (13,3-37). Jsou rovněž prvně zmiňovaní učedníci v soupisu Dvanácti ve 3,16-19. Lukáš zaznamenává, že byli prvními, které Ježíš povolal (Lk 5,1-11) Bezpochyby jim tedy patřilo významné místo. Podle Marcuse »Proměnění skýtá částečně blízkou paralelu našemu vyprávění; na obou místech Ježíš „bere“ (παραλαμβάνει) ty tři s sebou (9,22; 14,33) a je ukázán jako Boží Syn (9,7; 14,36), a v obou případech učedníci „neví, co by mu odpověděli“ (9,6; 14,40).«¹

Nabízí se otázka, jaký je důvod, proč vyvolil tyto tři. Odpovědi jsou různé, v závislosti na úhlu pohledu. Podle přísně literárního smyslu není uvedeno více, než že jim je nařízeno bdít (v 34) a modlit se (v 38).² My ale chceme hlouběji pochopit smysl události.

Podle jedněch Ježíš hledal společenství svých nejbližších v úzkosti a osamělosti. Byla to jeho přirozeně lidská potřeba.³ Tento rys zdůrazňuje především Matoušův Ježíš, který chce, aby učedníci zůstali „s ním“: „Zůstaňte zde a bděte se mnou.“ (Mt 26,37) „To jste nemohli jedinou hodinu bdít se mnou?“ (Mt 26,40) Zdá se dokonce, že tato jeho osamělost graduje. Při zatčení je učedníky opuštěn úplně: „Všichni ho opustili a utekli.“ (Mk 14,50) a nakonec zdá se být opuštěn nejen lidmi, ale i Bohem: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil.“ (15,34) V tomto světle můžeme tušit Ježíšovo zklamání, že jeho učedníci nevydrželi bdít, a ozvěna tohoto zklamání nese se velkopáteční liturgií: „Lide můj, co jsem

¹ MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 983.

² Srov. HOLLERAN J Warren: The synoptic Gethsemane, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 11–12.

³ Srov. HOLLERAN: op. cit., 11–12.

ti učinil? Řekni, čím jsem tě zarmoutil! Já jsem tě vyvedl z Egypta, a ty mě za to přibil na kříž.“⁴ (Srov. Mich 6,3)

Jiným důvodem, proč Ježíš vzal tyto tři učedníky, bylo to, aby jim ukázal, jak dosáhnout nebeské blaženosti. Měla to být jedna z učednických lekcí. Souvislost můžeme vypožorovat z události Proměnění na hoře, o které pojednává Tomáš Akvinský: »Musí se říci, že Pán, předpověděv své utrpení, naváděl své učedníky k následování svého utrpení. Aby však někdo šel zpřímá po cestě, je třeba, aby nějak znal napřed cíl; jako lučištník nestřelí správně šíp, nevyhlédne-li napřed terč, do kterého má střeliti. Pročež též Tomáš řekl, Jan. 14: „Pane, nevíme, kam jdeš; a jak můžeme znáti cestu?“ a to jest především nutné, když je cesta nesnadná a drsná, a chůze namáhavá, cíl však příjemný. (...) Řízením lásky se stalo, aby, okusivše na krátký čas patření vždy zůstávající radosti, statečněji snášeli protivenství.«⁵ Skrze Getsemane učí Ježíš na vlastním příkladě to, co vyjádřil už dříve slovy: „Kdo chce jít se mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne. Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však přijde o život pro mne a pro evangelium, zachrání jej.“ (8,34-35)

A měli být také svědky či prostředníky. Ať Ježíšova pravého lidství, ať jeho pravé jednoty s Otcem. Jak uvádí Akvinský, opět k Proměnění, vzal jenom tyto tři, protože »hluboká tajemství se nemají vykládati všem bezprostředně, nýbrž svým časem skrze vyšší mají dojít k jiným. A proto, jak dí Zlatoušlý, "vzal tři jakožto vyšší". Neboť "Petr vynikal v lásce", kterou měl ke Kristu a též mocí sobě svěřenou; Jan pak ve výsadě lásky, kterou byl milován Kristem pro své panictví, a též pro přednost evangelní nauky; Jakub pak pro přednost mučednictví.«⁶ Jestliže ti tři měli zprostředkovat „hluboká tajemství“ jiným, můžeme zde také spatřovat důležitost více než jednoho svědka, „aby ústy dvou nebo tří svědků byla potvrzena každá výpověď“.⁷ Apoštol Jan zmiňuje onu důležitou úlohu apoštolů, coby svědků spásného díla našeho Pána v 1 Jan 1,1: „Co bylo od počátku, co

⁴ Český misál, sekretariát České liturgické komise: Praha, 1983, 241.

⁵ TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, III q. 45 a. 1 co., www.krystal.op.cz/sth, (9.10.2010).

⁶ TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, III q. 45 a. 3 ad 4, op. cit.

⁷ Srov. EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 409.

K významu dvou nebo tří svědků srov. Dt 19,15; Mt 18,16; 2 Kor 13,1; 1 Tim 5,19; Žid 10,28.

jsme slyšeli, co jsme na vlastní oči viděli, na co jsme hleděli a čeho se naše ruce dotýkaly, to zvěstujeme: Slovo života.“⁸

Již byl zmíněn Remigiův komentář, proč nechal zbylé u vchodu do zahrady; velice by se trápili, kdyby jej měli zapřít. Jakoby Ježíš neměřil své učedníky jedním metrem, když s sebou bere tři vybrané učedníky, a vedle všech zvláštních důvodů, můžeme zde spatřit ještě rozměr osobní. Podle Schwertleyeho, důvodem, proč chce mít náš Pán tyto učedníky blízko sebe, je ten, aby jim pomohl připravit se na těžkou zkoušku, která je před nimi.⁹ Bude to zkouška věrnosti. Při cestě do Getsemane učedníkům řekl: Všichni ode mne odpadnete, neboť je psáno: „Budou bít pastýře a ovce se rozprchnou.“ (14,27) Ono „odpadnete“, řecky σκανδαλισθήσεσθε, uvádí Martini jako „pohoršíte se“, a dodává: „biblickým jazykem řečeno: narazíte na nepředvídatelný kámen. Pohoršení je nečekaná překážka, která působí jako past. Pro učedníky to bude nepředvídaný rozpor mezi jejich dosavadní představou Boha a tím, co se té noci ukáže.“¹⁰ U Petra, Jakuba a Jana nalezneme v Markově evangeliu mimořádné nasazení pro království. U Petra je to neobyčejné sebevědomí. Je jediný, kdo měl jménem všech odvahu promluvit, a na Ježíšovu otázku: „A za koho mě pokládáte vy?“, odpověděl: „Ty jsi Mesiáš.“ (8,29) Na hoře proměnění se znovu ujal slova a pravil: „Mistře, je dobré, že jsme zde; udělejme tři stany, jeden tobě, jeden Mojžíšovi a jeden Eliášovi.“ (9,5) Odvahu prokázal i na cestě do Getsemane, kde Ježíš předvídal pohoršení učedníků. Na to mu Petr řekl: „I kdyby všichni odpadli, já ne.“ (14,29) U Jakuba a Jana je to zase očekávání triumfujícího Krista. Žádali ho: „Dej nám, abychom měli místo jeden po tvé pravici a druhý po tvé levici v tvé slávě.“ Když jim Ježíš namítal: „Můžete pít kalich, který já piji, nebo být pokřtěni křtem, kterým já jsem křtěn?“, odpověděli: „Můžeme.“ (10,37-39) Ti tři projevují mimořádné odhodlání ducha (srov. 14,18). O to těžší pro ně bude rozchod s vlastní představou, a snad jim zde Ježíš věnuje zvláštní pozornost právě kvůli tomu.

Καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, „A začal se děsit a znepokojovat.“ Úsloví je překládáno následujícím způsobem: přepadla ho hrůza a úzkost (ČEP), pak se ho zmocnila hrůza a úzkost (LP), začal pociťovat děs a úzkost (JBCZ), a v tom na něj začala padat hrůza a tíha (B21), počal se lekati a velmi teskniv býti (KB), začal se děsit a znepokojovat

⁸ Srov. SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010).

⁹ Srov. SCHWERTLEY: op. cit.

¹⁰ MARTINI Carlo Maria: Vydán lidem do rukou, Praha: Paulínky, 2000, 16.

(Studijní překlad), a počal se děsiti a míti úzkost (Souček), et coepit pavere et taedere - strachovat se a hnusit si (Vulgáta).

Zde se dostáváme k obtížnému překladatelskému úseku, neboť jak ukazuje přehled, šíře překladů je značná. Je to dáno dvojím. Jednak na mysl přichází otázka, zdali vůbec překládat řecké sloveso ἔρχομαι, které se ve spojení s infinitivem vyskytuje v NZ mnohokrát, a často se, podle Browna, jedná o slovo nadbytečné, které není potřeba překládat.¹¹ Podle Marcuse se Markova oblíbená konstrukce „začít“ + infinitiv v jeho evangeliu vyskytuje dvacetšestkrát a většina těchto případů je vynechána Matoušem a Lukášem, kteří obvykle cítili, že Markovo „začít“ bylo nadbytečné. Přebytečné užití „začít“ bylo známkou mnoha druhů populárních, epizodických vyprávění, například u Xenofonta.¹² Můžeme tedy sloveso „začít“ vypustit? Tomu odporují následující tvrzení badatelů, konkrétně Hollerana: »Sloveso ἤρξατο je Markem často užito se slovesem v pomocném významu, ale zde, zdá se, představuje svůj plný význam „začít“. Opravdu, co následuje je naprosto nová zkušenost emocionálního utrpení.«¹³ Ve prospěch neopomenutí slovesa se vyjadřuje i Brown: „Zde si Marek nepřeje prostě jen oznamovat, že Ježíš byl hluboce zneklidněn. Poukazuje na začátek tohoto zneklidnění, v okamžiku, kdy Ježíš čelí svému údělu.“¹⁴ Potvrzením významu slovesa je i Matouš, který na paralelním místě konstrukci ἔρχομαι s infinitivem zachovává.

Dále musíme rozebrat, co znamenají ona řecká slovesa (infinitivy) ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ὀδημονεῖν. Jak uvádí Collins, neobvyklé slovo ἐκθαμβεῖσθαι je typicky markovské. V ostatních případech padne základní význam - být překvapen, ohromen - dobře do souvislosti:¹⁵ „A celý zástup, jakmile ho uviděl, byl velmi překvapen (ἐξεθαμβήθησαν); přibíhali k němu a zdravili ho.“ (Mk 9,15). Z povelikonočních událostí evangelista vzpomíná ženy, které šly v den po sobotě k hrobu, aby namazaly Ježíšovo tělo: Vstoupily do hrobu a uviděly mládence, který seděl po pravé straně a měl na sobě bílé roucho; i ulekly se (ἐξεθαμβήθησαν). Řekl jim: „Nelekejte se (μὴ ἐκθαμβεῖσθε)! Hledáte Ježíše, toho Nazaretského, který byl ukřižován. Byl vzkříšen, není zde.“ (16,5-6) Jak uvádí Evans, zatímco v těchto třech případech označuje sloveso rozrušení (ang. excitement), postavení

¹¹ Srov. BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 153.

¹² Srov. MARCUS: op. cit., 382.

¹³ HOLLERAN: op. cit., 12.

¹⁴ BROWN: op. cit., 153.

¹⁵ Srov. COLLINS Adela Yarbo: *Mark*, in: *Hermeneia*, Augsburg: Fortress Press, 2007, 675.

εκθαμβεισθαι vedle ἄδημονεῖν v našem úryvku naznačuje více, značí tíseň (ang. distress).¹⁶ Ke stejnému závěru dochází i Collins. Kromě zmíněného výskytu u Marka se sloveso ve tvaru εκθαμβειν, vyskytuje ještě v Sir 30,9, kde se v synonymním paralelismu pojí s λυπειν „rmoutit se“: „Mazlí se s dítětem a nažene ti strach (εκθαμβησει σε συμπαιζον αυτω), hrej si s ním a způsobí ti zármutek.“¹⁷ K ujasnění si významu ἐκθαμβεῖσθαι nám může dodatečně pomoci encyklopedie Universum, kde pod heslem „strach“ čteme:

„Nepříjemná emoce, vyvolávaná vnímáním nebezpečí. Jako reakce na situaci ohrožení je spojena s mobilizací energie, umožňující individuu útěk nebo obranu bojem, což je provázáno řadou charakteristických příznaků, jako je bušení srdce, zvýšené svalové napětí. Výrazově se projevuje charakteristickou mimikou, zblednutím, výlevy potu a únikovým chováním. Lehčí formou strachu je úlek, reakce na neočekávaný podnět (např. silný zvuk), který přechází v útlum reakce, nebo se rozvíjí ve strach či obavu (strach zaměřený do budoucna, očekávání nebezpečí), podle toho, jaký význam je podnětu přiřazen. Naopak zvýrazněný strach lze označit jako afekt zděšení či hrůzy.“¹⁸

Universum tedy vyjmenovaná trojí formu strachu: úlek, obavu a konečně afekt zděšení či hrůzy. První forma strachu, úlek, nepřichází pod vlivem Collinse a Evanse v našem případě do úvahy, čímž padá i překlad KB: „počal se lekatí“. Jako nejvhodnější zdá se být třetí forma strachu, afekt zděšení a hrůzy, kterou podporuje většina překladů, rovněž Lk 22,40, kde se hovoří o potu, který doprovázel Ježíšův modlitební zápas, což je charakteristický příznak „afektu“, jak tento zvýrazněný strach popisuje Universum.¹⁹ Potvrzuje to i Holleran, podle něhož „εκθαμβεῖσθαι popisuje stav sevření hrůzou doprovázenou chvěním, tváří v tvář strašlivé vyhlídky.“²⁰ Podobnými slovy vyjadřuje se i Brown.²¹

¹⁶ Srov. EVANS: op. cit., 409.

¹⁷ Srov. COLLINS, op. cit., 675.

¹⁸ Strach, in: Universum, Praha: Euromedia Group, <http://cotoje.mlp.cz>, (7.10.2010).

¹⁹ „Prožívání silné emoce či citu, např. vzteku, hrůzy, žalu, radosti, spojené se silnými doprovodnými fyziologickými změnami, zčásti navenek pozorovatelnými (zrudnutí, zblednutí, třes rukou, pocení, bušení srdce, zčervenání a pláč ad.) a nápadnými výrazovými projevy v mimice a v chování vůbec (výraz vzteku, strachu v obličejí, útočení, útěk). Vyvolávají jej silné podněty, jako překážky, hrozby, nebezpečí, urážky apod. A často zaplavuje vědomí a vede ke ztrátě sebekontroly, tj. k impulzivním (zkratkovitým, neuvážlivým) reakcím.“ Afekt, in: Universum: op. cit.

²⁰ HOLLERAN: op. cit., 12.

²¹ „Εκθαμβεισθαι označuje naprostou zmatenost (ang. profound disarray) vyjádřenou fyzicky před děsivou událostí“ BROWN: op. cit., 153.

Připustíme-li, že se v Ježíšově případě skutečně jednalo o afekt zděšení či hrůzy, který často zaplavuje vědomí, tzn. kterému je člověk takřka pasivně vystaven, pak se jako vhodný jeví volnější, pasivně vyjádřený překlad ČEP: „Přepadla ho hrůza“, podporovaný i tím, že tvar ἐκθαμβεῖσθαι je infinitivem v trpném rodě. Přesto se držím překladu „A začal se děsit“, abych zachoval ἤρξατο.

Sloveso ἄδημονεῖν se v NZ vyskytuje třikrát, zde u Marka, na paralelním místě v Mt 26,37, naposledy ve ve Flp 2,26: „Stýskylo se mu totiž po všech vás a byl znepokojen (ἀδημονῶν), že jste se doslechli o jeho nemoci.”

Lepař ve svém slovníku klasické řečtiny má k heslu ἀδημονω poznámku: „v nejistotě trapné jsem, vězím; nejistotou trnu; zaražen jsem. Xen. ωστ ενιους ἀδημονησαι τας ψυχας tak že někteří ztrnuli v duši“.²² S odkazem na klasickou řečtinu se setkáme i u Alexandera, podle něhož slova užili Xenofón a Platon, u nichž popisuje „extrémní úzkost a bolest“ (ang. extreme anxiety and anguish).²³ Ve stejném slovníku jako Alexander se pohybuje i Holleran, který dodává: »jestliže je odvodíme po Bultmanově návrhu od kořene α-δημ „stranou od lidí“, zdůrazňuje Ježíšovu osamělost, vrcholící osamělostí jeho smrti.«²⁴ Další údaj máme od Robertsona, podle něhož se slovo ἀδημονεῖν vyskytuje v P. Oxy. II, 298.456 z prvního století našeho letopočtu, kde znamená „krajně znepokojen“ (ang. excessively concerned). Dále uvádí, že se někdy vyskytuje se slovem απορευω, které znamená „být v rozpacích, nevědět si rady“.²⁵ Evans, Collins a Brown ἀδημονεῖν překládají podobně jako Robertson: „být ustaraný“ (ang. to be troubled).

Slovník dosažených možností sestává tedy z těchto variant: nejistota, úzkost, bolest, znepokojení, ustaranost. To vše se může skýt do jediného pojmu, který ostatně volí i většina českých překladů, když hovoří o „úzkosti“. Také Bultmanova představa osamělosti má konotace s úzkostí. Podobnými slovy je totiž „úzkost popisována v encyklopedii.“²⁶

²² ἀδημονω, in: LEPAŘ František: Nehomérovský slovník řeckočeský, Mladá Boleslav: Karel Vačlena, 1882.

²³ SCHWERTLEY: op. cit.

²⁴ HOLLERAN, op. cit., 13.

²⁵ ROBERTSON Archibald Thomas: Word Pictures in the New Testament - Matthew, www.ccel.org/ccel/robertson_at/wp_matt.xxviii.html, (9.10.2010).

²⁶ „Druh emoce, resp. pocitu, jehož obsahem je strach či obava, kt. nemá jasný předmět, proto je označována jako strach z jakéhosi neurčitého prázdna, kt. vytváří opuštěnost. (...) Zážitkově dominují pocity stísněnosti

Ve svém překladu se ale raději držím návrhu Studijního překladu „znepokojovat se“, který v sobě nese výhodu jednoslovného a vžitějšího spojení s předcházejícím infinitivem. („začal se znepokojovat“ x „začal mít úzkost“)

Pro další výklad je rozhodující, že jak zděšení (ἐκθαμβεῖσθαι), tak úzkost (ἀδημονεῖν) můžeme vřadit pod jednu ze základních vášní, která se nazývá „strach“, popřípadě „smutek“.

Jsou dvě možnosti, jak dlouho trval onen stav, jehož „začátek“ Marek oznamuje. Buď zde Ježíš čelí pokušení vzepřít se Otcově vůli, jehož konec a Ježíšovo vítězství je naznačeno vstáním od modlitby, popř. pobídkou učedníkům, aby sami vstali: „Vstaňte, pojd' me, hle, přiblížil se ten, který mě zrazuje.“ (14,42) Tuto linii představuje Augustyn.²⁷ Onen začátek může ale také označovat začátek Ježíšova pašijového utrpení, které končí jeho smrtí. Tato druhá linie je spíše Markovým záměrem, neboť ve zbytku vyprávění Ježíšovi žádné další ἡρξαστο nepřipíše. Jak uvádí Saleský, trpěl trojím způsobem, „ve svém společenském životě, když byl odsouzen za urážku božského i lidského majestátu, když se mu posmívali a když ho mučili a nejhlubším způsobem ponížili; ve svém přirozeném životě, když umřel za nejhroznějších a nad každé pomýšlení nejbolestnějších muk; i ve svém duchovním životě, když trpěl zármutkem, strachem, hrůzou, úzkostí, opuštěností a vnitřní tísní, jimž nebylo a nebude rovno.“²⁸

Καὶ ἡρξαστο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. „V celém Markovi je to poprvé, co je Ježíš zobrazován v takovém zděšení či znepokojení. Obé patří pod vášně. Na chvíli se u nich zastavme, abychom lépe porozuměli, co Ježíš prožíval. Podle Katechismu „city nebo vášně označují emoce nebo hnutí citů, které pobízejí jednat nebo nejednat podle toho, co člověk cítí nebo si představuje jako dobré nebo jako špatné.“²⁹ Je podstatné, že nepovstávají samy od sebe, ale mají vztah k nějakému předmětu, které je vnímáno buď jako dobro, nebo jako zlo. Podle Akvinského předmětem strachu (bázně) je obtížné budoucí zlo, kterému nelze

a nejistoty. Navenek se úzkost projevuje u různých osob protikladnými příznaky, např. stažením se do sebe a nenápadností, ale i naopak křečovitou živostí, neklidem, poklesem, ale i vystupňováním výkonu.“ Úzkost, in: *Universum*: op. cit.

²⁷ „To, že Ježíš po dramatickém a těžkém zápasu vstává od modlitby, je znamením vybojovaného vítězství. v tomto rozhodujícím okamžiku pro Ježíše a v něm i pro celé lidstvo zvítězila Otcova vůle.“ AUGUSTYN Józef, V jeho ranách. Třetí týden Ignaciánských exercicií, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 55.

²⁸ FRANTIŠEK SALESKÝ: *Pojednání o lásce k Bohu*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, 402.

²⁹ *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, čl. 1763.

uniknout.³⁰ Je nad síly bázlivého. Ježíšovo „zděšení“ je druhem strachu. Zděšení je nad síly člověka tím způsobem, když někdo pozoruje nějaké veliké zlo, jehož konce nemůže dohlédnout.³¹

Ježíš v následujícím verši o sobě řekne: „Má duše je smutná.“ Druhy smutku jsou podle příčiny nebo účinku. Příčinou smutku je ve vlastním smyslu vlastní zlo. Ale příčinou může být i zlo cizí, které se hodnotí jako zlo vlastní, a to je milosrdenství. Tento druh smutku zde uvádím, neboť, jak uvidíme v následujícím rozboru, podle některých nebyl Ježíš smutný kvůli svému, ale kvůli cizímu zlu. Ale ještě jiný druh smutku můžeme spatřit u Ježíše. Účinkem smutku je útek žádosti. Při zevnější odejmutí útěku rodí se úzkost (lat. *anxietas*), která tak zatěžuje ducha, že se nejeví žádné útočité: proto se jiným jménem nazývá stísněnost (lat. *angustiae*). Tomášem popisová úzkost je, zdá se, totožná s Ježíšem prožívanou ἀδημονεῖν, „znepokojením“.³² Jaké zlo, že jeho konce nemohl Ježíš dohlédnout a zděsil se? Jaké zlo, že nebylo úniku, což se projevilo úzkostí? Ta otázka se vkrádá do mysli, ale Marek o tom mlčí.

Nabízí se dvojí výklad. Ježíšova úzkost mohla být vyvolána blízcím se údělem, který naplánovali jeho nepřátelé, jak o tom u Marka čteme: „Bylo dva dny před velikonoce, svátkem nekvašených chlebů. Velekněží a zákoníci přemýšleli, jak by se Ježíše lstí zmocnili a zabili ho.“ (14,1)

Ale Ježíšova bolest mohla být zapříčiněna ještě jiným zlem, nežli očekáváním utrpení a ztráty vlastního života. Jeroným říká: „Pán nebyl zarmoucen ze strachu před utrpením, neboť proto přišel, aby trpěl, a káral Petra za jeho bázlivost (Mt 14,40), ale pro zoufalého Jidáše, pro přečin ostatních apoštolů, pro odmítnutí a zatracení židovského národa a zničení nešťastného Jeruzaléma.“³³ Takové chápání podporuje František Saleský:

³⁰ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa theologiae* I-II q. 41 a. 2 co., op. cit.

³¹ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa theologiae*, I-II q. 41 a. 4 co., op. cit.

Akvinský ve družích bázně nejmenuje přímo zděšení, ale podiv (lat. *admiratio*), o němž praví, že je nad velkým a neobvyklým ať zlem (tehdy se jedná o druh strachu) ať dobrem. Podiv nad dobrem nalezneme např. v dříve zmiňovaném Mk 9,15: „A celý zástup, jakmile ho uviděl, byl velmi překvapen (εξεθαμβήθησαν); přibíhali k němu a zdravili ho.“

³² Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa theologiae*, I-II q. 35 a. 8 co., op. cit.

Αδημονεῖν ovšem mohli bychom zařadit i pod bezradnost (lat. *agonia*), což je druh strachu, který je nad síly člověka, protože ho nelze předvídat. Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa theologiae*, I-II q. 41 a. 4 co., op. cit.

³³ TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Catena Aurea - Mt 26*, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

»Vidím-li svého Vykupitele na Olivové hoře s duší smutnou až k smrti, volám: Ach, Pane Ježíši, kdo byl s to vnést tuto bolest smrti do duše života, ne-li láska, jež probudila smilování, a tím ponořila celou naši ubohost do tvého vznešeného Srdce? A jak by mohla duše, která miluje Boha, vidět propast bolesti v tomto božském Srdci, aniž by ji bolest zcela naplnila svatou láskou? Uváží-li přitom, že všechny tyto bolesti jejího Milovaného nepocházejí z nedokonalosti nebo slabosti, nýbrž z velikosti jeho lásky, nemusí-li se zcela otevřít svaté a bolestné lásce, takže zvolá: „Černá jsem,“ od bolesti ze soucitu, „ale krásná,“ od lásky ze zalíbení (srov. Pís 1,5).«³⁴

³⁴ FRANTIŠEK SALESKÝ: Pojednání o lásce k Bohu, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, 223.

Verš 34

Καὶ λέγει αὐτοῖς περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε ~ A řekne jim: „Má duše je smutná až k smrti; zůstaňte zde a bděte.“

Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου, „**Má duše je smutná až k smrti.**“ Jak říká JBCZ, »hebrejské slovo *nefeš* značí životní dech, který je u zdroje života a při smrti mizí. Tímto výrazem se často označuje člověk nebo zvíře jakožto žijoucí tvor, nebo v různých funkcích svého tělesného či citového života, které jsou vždy provázány. Výraz „má duše“ bývá často ekvivalentem výrazu „já sám“ a při skloňování může nahrazovat zvrtné zájmeno (mně, mne, sobě, sebe apod.), což platí i pro výrazy „můj život“, „má tvář“, „má sláva“. Tyto rozdílné významy slova „duše“ přetrvávají i v NZ (ψυχή).¹ S tímto výkladem se shoduje to, co říká Hagner: „duše zde má být chápána ve smyslu osoby,“²

Varianty překladů περίλυπός ἐστιν jsou tyto: je smutná (ČEP, LP, JBCZ, KB), je mi úzko (B21), je přesmutná (Souček, Žilka).

V NZ se slovo περίλυπός vyskytuje ještě jednou u Marka, kde je popsána reakce tetrachy Heroda na dceřino přání dostat na míse hlavu Jana Křtitele: „Král se velmi zarmoutil (περίλυπος γενόμενος), ale pro přísahu před spolustolovníky nechtěl ji odmítnout.“ (Mk 6,26) a dvakrát u Lukáše, kde se zase dozvídáme o reakci člověka, kterému Ježíš navrhl, aby rozdal majetek a následoval ho, neboť to jediné mu schází: On se velice zarmoutil, když to slyšel, neboť byl velmi bohatý. Když Ježíš viděl, jak se zarmoutil, řekl: „Jak těžko vejdu do Božího království ti, kdo mají bohatství!“ (Lk 18,23-24). Z výčtu se zdá, že slovo περίλυπός je opravdu vyhrazeno pro smutek, a překlad B21, podle něhož Ježíš hovoří o své „úzkosti“ je nepřesný. Variantu Součka a Žilky („přesmutná“) podporuje Luz, podle něhož má περίλυπός superlativní význam: „neobyčejně smutná“.³ Skutečně, předpona περι- znamená „kolem, okolo“. Ježíš o sobě tedy říká, že je „obklopen smutkem“, plný zármutku. Nicméně vzhledem k tomu, že následuje příslovečné určení - „až k smrti“, které samo o sobě o velikosti smutku vypovídá dostatečně, varianty většiny českých překladů hovořících prostě o smutku jsou naprosto postačující.

¹ Pozn. JBCZ k Ži 6,5: „Navrať se, Jahve, osvobod' mou duši.“

² HAGNER Donald A: Matthew 14-28, in: World Biblical Commentary, sv. 33B, Nashville: Thomas Nelson, 1995, 782.

³ LUZ Ulrich: Matthew 21-28, in: Hermeneia, Philadelphia: Fortress, 2005, 395.

Výraz „až k smrti“ má dobrou biblickou podporu. V Sd 16,16 je nám řečeno, že když Delíla po celé dny obtěžovala svými řečmi Samsona a dotírala na něho, Samson byl z toho až k smrti unaven. Sir 37,2 se ptá: „Což tě nezarmoutí až k smrti, když se ti druh a přítel změní v nepřítele?“ Sir 51,6-7 tvrdí: „Má duše se přiblížila až k smrti a můj život byl blízko podsvětí tam dole. Obklíčili mě ze všech stran a nebylo nikoho, kdo by mi pomohl. Ohlížel jsem se po pomoci u lidí, ale nikdo tam nebyl.“ V knize Jonáš se dovídáme, kterak Bůh připravil proroka o radost ze skočce, který jej stínil. Nastrojil červa a skočec uschl. Když se Bůh Jonáše otázal: „Je dobře, že pro ten skočec tak planeš? Odpověděl: „Je to dobře. Planu hněvem až k smrti.“ (Jon 4,9)

Nicméně badatelé se rozcházejí v tom, jak onen výraz ἕως θανάτου vykládat. Holleran uvádí možné výklady. »První význam může být v angličtině vyjádřen prostřednictvím „so sad i want to die“, „tak smutný, že toužím umřít“, a znamená smutek, který s sebou přináší touhu po smrti. Wellhausen, E. Klostermann, Lohmeyer, Grundmann, E. Schweizer, a Bultman preferují tuto interpretaci. (...) Tuto pozici podporuje i Daube, podle něhož Ježíš čelil pokušení (které přemohl skrze modlitbu) a toužil po pokojném a předčasném osvobození ze svého údělu. Své tvrzení podpírá tradicí „unavených proroků“, kteří bědují na svůj život a v modlitbě prosí za osvobození skrze smrt.⁴ Jak dále uvádí Daube, slova vyřčená Ježíšem, jež jsou součástí tradice, vyjadřují tak hlubokou beznaděj, že nesmíme odmítnout ideu toužebně očekávané smrti, která by zbavila života v tomto stavu, který zahrnuje jak útisk nepřítelem, tak opuštění přáteli, o které nejvíce pečoval.«⁵ Ale Marcus upozorňuje, že ve 14,36 Ježíš žádá, aby ho Bůh nenutil pít z kalicha, z poháru smrti, takže

⁴ Tak prosí Mojžíš: „Nemohu sám unést všechnen tento lid, je to nad mé síly. Když už se mnou chceš takto jednat, raději mě zabij, jestliže jsem u tebe našel milost, abych se nemusel dívat na svoje trápení.“ (Num 11,14-15)

V podobném stavu nacházíme Eliáše: » Sám šel den cesty pouští, až přišel k jednomu trnitému keři a usedl pod ním; přál si umřít. Řekl: „Už dost, Hospodine, vezmi si můj život, vždyť nejsem lepší než moji otcové.“ (1 Král 19,4)

Také Jeremiáše: „Proklet buď den, v němž jsem se narodil. Den, v kterém mě má matka porodila, ať není požehnán. Proklet buď muž, jenž zvěstoval mému otci: ‚Narodilo se ti dítě, chlapec‘, a udělal mu velkou radost. Ať je ten muž jako města, která Hospodin nelítostně vyvrátil; ať zrána slyší úpěnlivé volání a za poledne válečný povyk. Že mě neusmrtil hned v matčině lůně, aby mně má matka byla hrobem, aby její lůno bylo věčně těhotné! Proč jsem vyšel z matčina lůna? Abych viděl trápení a strasti, aby v hanbě skončily mé dny?“ (Jer 20,14-18)

A rovněž Joba: „Děsíš mě skrze sny a přepadáš mě viděními, že bych spíše volil zardoušení, spíše smrt než kruté trápení. Život se mi zprotivil, nechci žít věčně, už mě nech, mé dny jsou pouhý vánek.“ (Job 7,14-16)

⁵ Srov. HOLLERAN J Warren: The synoptic Gethsemane, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 15-16.

se nezdá, že chtěl zemřít.⁶ Ježíšova situace zdá se být jiná než situace „unavených proroků.“ Nechce zemřít, a podle jedné linie výkladu je smutný právě proto, že má život ztratit.

Jiný způsob chápání je v angličtině vyjádřen prostřednictvím „so sad i could die“, „smutný až bych z toho umřel“, a znamená smutek, který může způsobit smrt. Tak Swete hovoří o „smutku, který skoro zabíjí,“ a Taylor o „smutku, který ohrožuje život.“⁷ Tuto variantu podporuje Brown: „Tušil, že jeho učedníci se pohorší a rozutečou kvůli jeho zatčení a smrti, že ho zradí a zapřou. Právě tato myšlenka postačí na to, aby ho zabila.“⁸

Podle Hollerana je »nejnápadnější a současně nejtriviálnější interpretací smysl časový, jak překládá Vulgáta, usque ad mortem, „until death“, „dokud nezemřu.“⁹ Tuto „triviální“ interpretaci zastávají někteří patrističtí otcové. Přejemnějším pro jejich autoritu stojí za zvážení, nemají-li pravdu. Jeroným říká: »Je smutný nikoli kvůli smrti, ale „k smrti“, dokud neosvobodil apoštoly skrze své utrpení,« a dodává: »Ať ti, kteří si představují, že Ježíš přijal nerozumovou (iracionální) duši, řeknou, jak je možné, že je tak smutný a zná dobu svého smutku, neboť tupá zvířata ačkoli mají smutek, přesto neznají ani jeho příčinu, ani čas, po který musí trvat.«¹⁰ A podle Origena „jakoby říkal: Smutek začíná ve mně, nepotrvá navěky, ale jen do hodiny smrti; pak až zemřu za hřích, umřu také každému smutku, jehož počátek je pouze ve mně.“¹¹

Z literárního hlediska zdá se mně nejvhodnější výklad Hagnerův: „Ježíš říká Petrovi, Jakubovi a Janovi, že jeho smutek je tak velký, že je sotva schopný jej nést.“¹² Podobně se vyjadřuje i Harrington: »Vymezení „až k smrti“ zdůrazňuje vážnost situace, v níž se Ježíš nachází.«¹³

⁶ Srov. MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 974–975.

⁷ Srov. HOLLERAN: op. cit., 14–15.

⁸ BROWN Raymond Edward: The Death of the Messiah, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, op. cit., 155.

⁹ HOLLERAN: op. cit., 14.

¹⁰ TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

¹¹ Ibidem.

¹² HAGNER: op. cit., 782.

¹³ HARRINGTON Daniel J: Evangelium podle Matouše, in: Sacra Pagina, sv. 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 402.

Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου. Podle Hollerana je v Ježíšově průpovědi jasně rozpoznatelná ozvěna SZ, zvláště připomíná žalmy osobních nářků.¹⁴ Ježíš se ocitá ve stejné situaci jako žalmista, ačkoli tato slova říká učedníkům, nikoli Bohu. Vyjadřují nejvýraznější protiklad mezi Ježíšovým zármutkem na tomto místě a radostnou odvahou židovských a křesťanských mučedníků.¹⁵ Augustyn z Ježíšových slov vyvozuje důsledky pro náš život: „Mučedníci prozpěvující během svého trýznění chvalozpěvy nás nenaučí buď téměř nic, nebo naopak až příliš mnoho, natolik výjimečnou se zdá milost, která je nese. Ježíš nás v Getsemane při své agónii naučí víc - snaze ho pochopíme, snaze se s ním ztotožníme, snaze ho budeme následovat. (...) Ježíšův příklad nám ukazuje, že Bůh nezatrácuje naši úzkost ani slabost naší přirozenosti. (...) Jako se stalo Ježíšovo tělo i s lidskou přirozeností poznamenanou důsledky hříchu darem nekonečné Boží lásky k člověku, stejně se má stát i naše zraněná lidská přirozenost darem lásky Bohu i bližním.“¹⁶

Μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε, „Zůstaňte zde, Bďte.“ Podle Donahueho je imperativ aoristu μείνατε synonymem ke καθίσατε ve v. 32.¹⁷ Ale Martini říká, že tu nemají pouze čekat: „Jak reaguje Ježíš v tomto zápase o poslušnost mysli, jehož výsledkem pro mnohé je utéct, stáhnout se, všechno opustit? Reaguje tím, že zůstává. Žádá učedníky, aby zůstali, aby neutíkali, aby neměnili situaci, ale dali se do boje.“¹⁸

Přítomný imperativ γρηγορεῖτε naznačuje trvajícím děj (bděte dál).¹⁹ Není to poprvé, co učedníci slyší od Ježíše příkaz „bdít“. A dokonce tomu bylo nedávno, nedlouho před Velikonocemi, po svém vjezdu do Jeruzaléma (11,1n), kdy seděl na Olivové hoře naproti chrámu spolu s Petrem, Jakubem, Janem a Ondřejem a hovořil k nim. (Mk 13,3n) v této tzv. Eschatologické řeči je třikrát použito sloveso γρηγορεῖν. Tam nalezneme i řídké

¹⁴ Žl 6,4: Má duše je tolik vyděšená, a ty, Hospodine, dokdy budeš váhat?

Žl 42,6-7: „Proč se tak trpce rmoutíš, má duše, proč ve mně úzkostně sténáš? Na Boha čekej, opět mu budu vzdávat chválu, jen jemu, své spáse. Můj Bože, duše se ve mně tak trpce rmoutí, proto mé vzpomínky za tebou spějí z krajiny jordánské, z chermónských končin, od hory Misearu.“ (podobně 42,12; 43,5)

Žl 116,3: „Ovinuly mě provazy smrti, přepadly mě úzkosti podsvětí; nacházím jen soužení a strasti.“

¹⁵ Srov. HOLLERAN: op. cit., 14.

¹⁶ AUGUSTYN Józef, V jeho ranách. Třetí týden Ignaciánských exercicií, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 54.

¹⁷ DONAHUE John R: Evangelium podle Marka, in: Sacra Pagina, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 410.

¹⁸ MARTINI Carlo Maria: Vytrvali jste se mnou v mých zkouškách, Brno: CDK, 1994, 112.

¹⁹ Srov. DONAHUE: op. cit., 410.

synonymní *αγρυπνέω* a blízké *βλέπειν* σ významem „mít se na pozoru“.²⁰ Někteří autoři proto hovoří o „eschatologické perspektivě“ událostí v Getsemane.²¹ To se mně zdá poněkud přehnané. Samozřejmě Kristus je rozhodující událostí dějin. V něm se uskutečňuje počátek i konec všech věcí. Je alfa i omega, první i poslední (srov. Zj 22,13), a jeho rozhodnutí v Getsemane podřídí se Otcově vůli bude mít eschatologický dopad, bude se týkat konečné spásy všech lidí a veškerých dějin, ale když v Getsemane přikazuje učedníkům bdít, hovoří o přítomné chvíli. Jako jim na jiném místě přikázal, aby si odpočinuli (Mk 6,31), nyní jim přikazuje bdít.

Držíme-li se textu, vidíme, že Ježíš přímo neuvádí důvody, proč by měli bdít. To se může chápat buď tak, že si žádá jejich prosté důvěry v jeho slovo (srov. Jan 13,7: „Co já činím, nyní nechápeš, potom však to pochopíš.“), popř. ony důvody vyplývají z kontextu. Badatelé tu uvádějí několik návrhů.

1) Ve smyslu, který výše naznačil Martini, nejde pouze o stav „zůstat vzhůru“: „Popisuje rovněž pohotovost ducha, čelícímu krizi a pokušení.“²² Takový smysl podporuje i druhý Ježíšův příkaz, poté, co je zastihl spící: „Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení.“ (14,38)

2) Někteří tu vidí starozákonní souvislosti. »Jestliže rozumíme Poslední večeři jako paschálnímu jídlu, musíme uznat, že Marek míní spojit Getsemanskou scénu prostřednictvím zpěvu Hallelu při cestě na Olivovou horu (14,26). Podle Ex 12,42²³ je paschální noc „nocí Pánova bdění.“ a Marek, který spojuje ty dvě scény, upozorňuje na skutečnost, že oni tvoří část té samé slavnosti. Pak po příchodu do Getsemane tvoří Ježíš a jeho učedníci stále společenství sdružené pro slavení Paschy, a *habhura*, která podle rabínských pravidel zůstává nedotčena, když si někdo z nich zdřímne, ne však, jestliže upadnou do hlubokého spánku. Pak má Ježíšův příkaz bdít v této souvislosti velice

²⁰ 13,32-38: „O onom dni či hodině neví nikdo, ani andělé v nebi, ani Syn, jenom Otec. Mějte se na pozoru (*βλεπετε*), bděte (*αγρυπνειτε*), neboť nevíte, kdy ten čas přijde. Jako člověk, který je na cestách: než opustil svůj dům, dal každému služebníku odpovědnost za jeho práci a vrátnému nařídil, aby bděl (*ινα γρηγορη*). Bděte (*γρηγορειτε*) tedy, neboť nevíte, kdy pán domu přijde, zda večer, či o půlnoci, nebo za kuropění, nebo ráno; aby vás nenalezl spící, až znenadání přijde. Co vám říkám, říkám všem: Bděte (*γρηγορειτε*)!“ (13,32-38)

²¹ Donahue spatřuje eschatologický kontext nejen kvůli příkazu „bdít“, ale též na základě zmínky o „hodině“ a „přiblížení se“, které prý odkazuje na přicházející království: „Přiblížilo se Boží království.“ (Mk 1,15) Srov. DONAHUE: op. cit., 410–413.

²² HOLLERAN: op. cit., 17.

²³ Podle JBCZ: „Ona noc, v níž Jahve bděl nad jejich odchodem z Egypta, má být pro všechny Izraelity, pro jejich pokolení, nocí bdění pro Jahva.“

specifický význam. Je to pobídka učedníků, aby zachovali paschální jednotu. Ježíšova modlitba, která následuje, ukazuje, co je myšleno onou „nocí Pánova bdění.“ Spánek učedníků ukazuje, jakými jsou malověrnými služebníky, nepřipravenými pro vysvobození.«²⁴

3) Podle některých badatelů Ježíš žádal své učedníky, aby jednali jako stráž chráncí Ježíšovo soukromí, a poskytli mu včasné varování, kdyby se přiblížil Jidáš se zástupem.²⁵

4) K verši 33 jsme uváděli možné důvody, proč vzal s sebou právě tyto tři učedníky. Jedním z důvodů byl ten, že hledal společenství svých nejbližších v úzkosti a osamělosti. Proto mají nyní bdít. Tento význam zdá se být velice pravděpodobný. Vždyť pobídku „bděte“ bezprostředně předchází Ježíšovo důvěrné „Má duše je smutná až k smrti.“ Matouš, zdá se, zdůrazňuje takové chápání, když přidává „se mnou“. „Zůstaňte zde a bděte se mnou.“ A tak při takovém chápání, nejedná se o příkaz, ale o Ježíšovu žádost. Schwertley v tomto smyslu přechází k uplatnění v našem životě: „Každý z nás bude procházet zkouškou. Jak se s ní budeme vypořádávat? Budeme následovat naše bezvěrecké kultury a hledat světské humanistické terapie, abychom zvýšili vlastní sebeúctu (self-esteem)? Obstaráme si Prozac (lék na léčení deprese)? Hodláme zatnout zuby a vydržet, protože nechceme před ostatními vypadat slabí a zranitelní? Nebo jsme ochotni následovat příkladu našeho Spasitele a usilovat o podporu pevných křesťanských přátel?“²⁶ Viděno z druhé strany, učedníci dostávají v tuto chvíli jedinečnou příležitost osvědčit více nežli svou proklamovanou věrnost, totiž osvědčit svou lásku. Podle Jana Pavla II. „utrpení má sloužit k tomu, aby v lidech probouzelo lásku jako nezištný dar sebe sama druhým, trpícím lidem.“²⁷

5) Rovněž padla zmínka o tom, že je Ježíš vzal, aby jim dal zjevení. Jako byli předtím, na hoře Proměnění, svědky Ježíšovy slávy, nyní mají být svědky „nejbídňější chvíle jeho

²⁴ HOLLERAN: op. cit., 17–18.

²⁵ Srov. EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 410.

²⁶ SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010).

²⁷ Jan Pavel II.: Salvifici Doloris, in: www.kebrle.cz, (5.12.2010).

kariéry,²⁸ či jinak svědky jeho nefalšovaného lidství. Mají bdít, sledovat Ježíše, a poučit se, jakým způsobem podřizovat svou lidskou vůli, která se vzpírá utrpení, Bohu.

²⁸ BROWN: op. cit., 156.

Verš 35

Καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσηύχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστιν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα ~ *A když trochu poodešel, padl na zem a modlil se, je-li to možné, aby ho ta hodina minula.*

Καὶ προελθὼν μικρὸν, „A když trochu poodešel.“ Možnosti překladu jsou následující: poodešel od nich (ČEP), trochu poodešel (LP), poodešel o kousek dále (JBCZ), kousek poodešel (B21), poodešed maličko (KB).

Lukáš toto sdělení trochu upřesňuje: „Vzdálil se, co by kamenem dohodil.“ (Lk 22,21) Podle Alforda to nebylo více než třicet či čtyřicet yardů (yard = 0,9144 m), takže učedníci mohli dobře zachytit nejdůležitější slova Ježíšovy modlitby dříve, než je přemohla ospalost.¹ Marcus namítá: „Ale Ježíš by se musel modlit mimořádně hlasitě, aby mu bylo rozumět na vzdálenost třiceti yardů, a i kdyby, jeho úpěnlivý křik by pravděpodobně udržel učedníky vzhůru!“² Na základě toho pokládá za pravděpodobné, že popis evangelijní scény, ač má základ ve skutečné historické události, je zčásti teologickým konstruktem: „Žid 5,7 maluje obraz podobný Getsemanské scéně, ale popisuje Ježíšovu modlitbu za osvobození jako častý úkon spíše než ojedinělý případ. Toto může být podstatně správné: Ježíš směřující ke konci své služby, byl často pozorován svými učedníky, jak v modlitbě zápasí s Bohem v záležitosti svého osudu, a když se učedníci později pokusili složit dohromady, za co se modlil v Getsemane, vyplnili prázdná místa svou vzpomínkou na tyto úkony v kombinaci s Písmem, modlitbou Páně a liturgií církve.“³ Osobně spíše souhlasím s Alfordem. Byla nejspíše tichá měsíční noc. Mohli slyšet. Je pravděpodobné, že Ježíš chtěl mít svědky. A přesto se vzdálil. Podle Robertsona trochu poodešel, jakoby nemohl zápasit v jejich bezprostřední blízkosti.⁴ Ježíš se vzdálil, aby mohl být v modlitbě o samotě se svým Otcem, ale přesto jenom natolik, aby mohli být jeho učedníci účastni jeho zápasu. Skutečnost, že evangelisté zaznamenávají obsah modlitby, naznačuje, že učedníci neusnuli

¹ Srov. MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 976.

² Ibidem.

³ Ibidem, 976–977.

Podle Weisse slova modlitby (v. 35b.36) nepatří ani Ježíšovi, ani učedníkům, ale jsou výsledkem Markova úspěšného pokusu vyjádřit požadavky situace. Srov. HOLLERAN J Warren: The synoptic Gethsemane, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 21.

⁴ ROBERTSON Archibald Thomas: Word Pictures in the New Testament - Matthew, Chapter 26, www.ccel.org/ccel/robertson_at/wp_matt.xxviii.html, (9.10.2010).

hned. Sotva uvěřitelná je verze Theodora z Mopsuestie (350-425), že Ježíš učedníkům prozradil obsah modlitby po svém vzkříšení.⁵ Origen stírá zdání velkého odstupu a uvádí, že trochu popošel „ne, aby byl od nich daleko, ale aby mohl být blízko nich ve své modlitbě.“⁶

Ἐπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσεύχετο, „**Padl na zem a modlil se.**“ Obě slovesa jsou v imperfektu. Ἐπιπτεν, které Mt nahrazuje za aorist (ἔπεσεν)⁷ je podle Robertsona popisným imperfektem, „pohleďte, jak padá“, a προσεύχετο je podle něj imperfektem počínavým, „začal se modlit“.⁸ Můžeme tu ale také spatřovat opakovanou činnost. Ježíš padal na zem znovu a znovu, modlil se pořád dokola.⁹ Výraz ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσεύχετο nahrazuje Matouš za ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, „padl na svou tvář“ (26,39) Oba výrazy můžeme pokládat za rovnocenné, neboť v jejich propojení vyjadřují jedno a totéž: „Padl tváří na zem.“ Ve stejném smyslu čteme v Dan, 10,9: „Slyšel jsem zvuk jeho slov, a jak jsem zvuk jeho slov uslyšel, přišly na mě mrákoty a padl jsem na tvář, totiž tváří na zem.“ Lukáš na paralelním místě podává mírnější popis, postoj, který je u křesťanů běžný: θεῖς τὰ γόνατα, „poklekl“ (22,41)

Co znamená toto gesto padnutí na zem? Značí pokoru. Ukázal pokoru, když nehledal rozptýlení, ale zavčas šel do Getsemane, aby se připravil na nadcházející události. Ukázal pokoru, když na sebe nechal padnout úzkost a strach. Ukázal pokoru, když se ve slabé chvíli svěřil učedníkům. Nyní ukazuje podřízenost svému Otci. Vpravdě dobře jej nazvali Mistrem. A on sám jím chtěl být: „Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce: a naleznete odpočinutí svým duším.“ (Mt 11,29) Ježíšova prostrace připomíná nejpokornější a nejsnažnější prosbu, o to víc, že se jedná o opakované gesto.¹⁰ Tento projev pokory nalezneme v Písmu vícekrát.¹¹ Nicméně badatelé zde vidí

⁵ Srov. MARCUS: op. cit., 976.

⁶ TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

⁷ A tak nepatrně mírní Markův obraz Ježíšovy úzkosti. Srov. BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 165.

⁸ ROBERTSON Archibald Thomas: *Word Pictures in the New Testament - Mark, Chapter 14*, www.ccel.org/ccel/robertson_at/wp_mark.xv.html, (9.10.2010).

⁹ Srov. HOLLERAN: op. cit., 19.

¹⁰ Ibidem, 20.

¹¹ Např. Gn 17,1-3: »Když bylo Abramovi devětadevadesát let, ukázal se mu Hospodin a řekl: „Já jsem Bůh všemohoucí, chod' stále přede mnou, buď bezúhonný! Mezi sebe a tebe kladu svou smlouvu; převelice tě rozmnožím.“ Tu padl Abram na tvář a Bůh k němu mluvil.«

nejen projev podřízení se Bohu. „I když oddělení se od učedníků a pád na zem jsou činnosti odpovídající přípravě k modlitbě, v Ježíšově případě rovněž zachycují rozrušení, v němž se nachází“¹² Schwertley nabízí tento popis: „Ježíš se sklonil k zemi, jako kdyby obrovská váha spočívala na jeho duši, jak tomu skutečně bylo.“¹³ Také André Feuillet vykládá toto gesto primárně jako znak zmáhající úzkosti.¹⁴ Roznodující je, co říká Marcus, „Ježíš, ačkoli je doslova přemožen úzkostí, zůstává aktivní, a dělá jedinou věc, která zůstává jemu a každému, kdo se nalézá v podobné situaci: modlí se.“¹⁵

Εἰ δυνατόν ἐστίν, „Je-li to možné.“ Verš 35b a 36 jsou považovány za dublety. »Marek tu přetvořil původní prameny do současné přímé/nepřímé podoby modlitby. Podobně jako ve verších 33-34, opakování přímé/nepřímé řeči ve verších 35b-36 je působivým vyprávěcím stylem, který u čtenářů budí dojem vážnosti Ježíšovy situace. (...) Nepřímá žádost (aby ho ta hodina minula) je mírněna podmínkou „je-li to možné“. Přímá žádost v následujícím verši (odejmi ode mě tento kalich) má výhradu „ale ne, co já chci, nýbrž co ty.“¹⁶ Haenchen si všímá ostrého kontrastu mezi slovy modlitby a klidnou jistotou předpovědí utrpení (8,31; 9,31; 10,33-34). Ježíš musel věřit, že Bohu je možné, aby ho zachránil od hodiny, která leží před ním. A tak podmínka εἰ δυνατόν ἐστίν není pochybností o Boží moci, ale vyjádření jeho dobrovolného podřízení se Božímu plánu.¹⁷

Ἴνα παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα, „Aby ho ta hodina minula.“ Co znamená ona markovská „hodina“, které se chce Ježíš vyhnout? v Mk13,32 „hodina“ představuje čas

Lv 16,20-22: »Hospodin promluvil k Mojžíšovi a Áronovi: „Oddělte se od této pospolitosti. Chci s nimi rázně skoncovat.“ Oba padli na tvář a volali: „Bože, Bože duchů veškerého tvorstva, jen jediný muž zhřešil a ty bys byl rozlícen na celou pospolitost?“

Lv 20, 6: „I odešli Mojžíš a Áron od shromáždění ke vchodu do stanu setkávání a padli na tvář. Tu se jim ukázala Hospodinova sláva.“

Lk 5,4-6.8: »Když přestal mluvit, řekl Šimonovi: „Zajed' na hlubinu a spust'te své sítě k lovu!“ Šimon mu odpověděl: „Mistře, namáhali jsme se celou noc a nic jsme nechytili. Ale na tvé slovo spustím sítě.“ Když to učinili, zahrnuli veliké množství ryb, až se jim sítě trhaly. Když to Šimon Petr uviděl, padl Ježíšovi k nohám a řekl: „Odejdi ode mne, Pane, vždyť já jsem člověk hříšný.“«

Mk 5,22-23: » Tu přišel k němu jeden představený synagogy, jménem Jairos, a sotva Ježíše spatřil, padl mu k nohám a úpěnlivě ho prosil: „Má dcerka umírá. Pojď, vlož na ni ruce, aby byla zachráněna a žila!“«

¹² DONAHUE John R: Evangelium podle Marka, in: Sacra Pagina, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 410.

¹³ SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010)

¹⁴ Srov. COLLINS Adela Yarbo: Mark, in: Hermeneia, Augsburg: Fortress Press, 2007, 677.

¹⁵ MARCUS: op. cit., 985.

¹⁶ BROWN: op. cit., 166.

¹⁷ Srov. HOLLERAN: op. cit., 20–21

Ježíšova druhého příchodu ve slávě: „O onom dni či hodině neví nikdo, ani andělé v nebi, ani Syn, jenom Otec.“ Ve verši 37 Ježíš řekne Petrovi: „Šimone, spíš? Nedokázal jsi jednu hodinu bdít?“ Zde „hodina“ může představovat běžně chápaný časový úsek šedesáti minut, či lépe ten čas, po který se Ježíš modlil. Ale jakou „hodinu“ má na mysli, když se modlí, aby jej minula? Ve verších 35 a 36 vedle sebe stojí prosba o pomnutí hodiny a prosba o odejmutí kalicha, musí se tedy jednat o tutéž skutečnost, poprvé vyjádřenou časově, podruhé obsahově. Zdá se rovněž, že ona hodina a kalich je tím zlem, které zapříčinily Ježíšovo zděšení a znepokojení (v. 33) Výklad Ježíšovy prosby se může ubírat dvojím směrem. O prvním píše Brown toto: „Některí učenci mají za nemožné, že Ježíš, který věděl, že tyto věci se musí stát (8,31), by se modlil, aby ho minuly, nebo aby zanikly. A proto jsou pokusy oddělit hodinu/kalich od utrpení a smrti, nebo vykládat úryvek tak, že Ježíš se nesnažil vyhnout ukřižování a smrti. Robson podává jeden z těchto pokusů: Ježíš se obával, že utrpení v Getsemane by pro něj mohlo být příliš velké, a že by mohl zemřít dříve, než dosáhne kříže. Nebo se tvrdí (Blaising), že se Ježíš nemodlil, aby ta hodina nepřišla, ale aby proběhla rychle a nebyla prodlužována. Podobně někteří tvrdí, že kalich neobsahuje smrt, ale hřích nebo nějaký jiný zlý účinek.“¹⁸ Takový zlý účinek má na mysli Dionýsios z Alexadrie: »když říká, „ať mě mine tento kalich,“ nechce tím říci, „ať ke mně nepřichází,“ protože kdyby nepřišel, nemohl by být odňat. Spasitel prosí, aby bylo hned zahráno doléhající pokušení, protože co přechází, není ani nedotknutelné, ani trvalé.«¹⁹ Zlého účinku chtěl být Ježíš zbaven rovněž podle Evanse. Podle něj se Ježíš chtěl primárně zbavit nikoli toho, co jej čeká po zatčení, ale aktuálně prožívaného pocitu úzkosti a strachu: „Prosba vysvětluje intenzitu Ježíšova strachu, která je v rozporu s vyrovnaností viděnou u makabejských uředníků. Ježíš doufá, že jej tento krušný prožitek opustí (might pass from him), obejde (pass by him), vůbec ho nezasáhne (miss him altogether).“²⁰ K výčtu můžeme přidat návrh Hilariův: »neprosí, aby jej minul, aby jej vynechal, ale aby přešel, aby když šel od něho, mohl jít k jinému. Modlí se za ty, kteří měli trpět po něm, a smysl je tento: „Jako já piji kalich tohoto utrpení, tak ať jej pijí i ostatní bez nedůvěry, bez pocitu bolesti, bez strachu ze smrti.“²¹

¹⁸ BROWN: op. cit., 166.

¹⁹ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, III q. 21 a. 4 ad 1, www.krystal.op.cz/sth, (9.10.2010).

²⁰ EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 411.

²¹ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, op. cit.

Druhý směr zastávají Amborž, Jan Zlatoústý a Origenes, podle nichž se Ježíš v Getsemane modlí jako člověk, který se podle své přirozené lidské vůle zdráhá zemřít.²² Katechismus uvádí, že když se modlí „Ať mě mine tento kalich,“ „vyjadřuje tak hrůzu, jíž je smrt pro jeho lidskou přirozenost, která, stejně jako naše, je určena pro věčný život; ba víc, na rozdíl od naší, je naprosto nedotčena hříchem, který je příčinou smrti.«²³ Také Collins; ten blíže vysvětluje „hodinu“: » Ἡ ὥρα za kterou se Ježíš modlí, aby pominula, je vyložena veršem 41 jako doba, kdy je Syn člověka vydáván do rukou hříšníků. V jedné rovině toto „vydání“ odkazuje na zatčení Ježíše a jeho vydání na soud. Na jiné rovině, je „hodina“ symbolem celého Ježíšova utrpení, od zatčení k ukřižování. U Jana je stejný výraz použit k tomu, aby ukázal na zvláštní údobí Ježíšova života, údobí nejlépe definováno ve 13,1 jako hodina návratu k Otci.«²⁴ Rovněž Brown se zastává toho výkladu, že Ježíš se chtěl vyhnout brzy očekávaného utrpení a smrti. Píše: „Pokusy vyloučit Ježíšovu prosbu Bohu, aby změnil zamýšlené utrpení a ukřižování Syna člověka, mohou pramenit z nepochopení vztahu mezi modlícím se člověkem a Boží vůlí. Podle biblického pohledu není výrazem neúcty požádat Boha o změnu úmyslu. Mojžíš se přimlouvá za Izraelský lid po příhodě se zlatým teletem.²⁵ Chizkijáš se modlí, aby změnil Boží vůli ohledně své smrti.²⁶ V těchto příkladech není modlitba vzpourou, ale přesvědčení o Boží lásce a spravedlnosti. Bůh vyslechne a vyhoví prosbě, je-li to slučitelné s celkovou prozřetelností.“²⁷ (Brown, 166)

Vyslyšel tedy Bůh Ježíše? Touto otázkou se v obměněné podobě zabýval Tomáš Akvinský v articuli „Zda modlitba Kristova byla vždycky vyslyšena.“ Vyslovuje se i k událostem v Getsemane. Ve své široké odpovědi podává víceméně negativní odpověď - za předpokladu, že rozumíme Ježíšově modlitbě jako touze vyhnout se utrpení a smrti: „Ať se rozumí, že žádal, aby se tím jiní mučedníci stali následovníky jeho utrpení, podle Hilaria,

²² Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa theologiae*, III q. 21 a. 4 ad 1, op. cit.

²³ Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995, čl. 612.

²⁴ COLLINS Adela Yarbo: *Mark*, in: *Hermeneia*, Augsburg: Fortress Press, 2007, 678.

²⁵ Ex 32,9-12: Hospodin Mojžíšovi řekl: „Viděl jsem tento lid, je to lid tvrdé šíje. Teď mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv a skončuji s nimi; z tebe však udělám veliký národ.“ Mojžíš však prosil Hospodina, svého Boha, o shovívavost: „Hospodine, proč plane tvůj hněv proti tvému lidu, který jsi vyvedl velikou silou a pevnou rukou z egyptské země? Proč mají Egypťané říkat: ‚Vyvedl je se zlým úmyslem, aby je v horách povraždil a nadobro je smetl z povrchu země.‘ Upusť od svého planoucího hněvu. Dej se pohnout k lítosti nad zlem, jež proti lidu zamýšlíš.“

²⁶ 2 Král 20,1-3: V oněch dnech Chizkijáš smrtelně onemocněl. Přišel k němu prorok Izajáš, sy Amosův, a řekl mu: „Toto praví Hospodin: Udělej pořizení o svém domě, protože zemřeš, nebudeš žít.“ Chizkijáš se otočil tvář ke zdi a takto se k Hospodinu modlil: „Ach, Hospodine, rozpomeň se prosím, že jsem chodil před tebou opravdově a se srdcem nerozděleným a že jsem činil, co je dobré v tvých očích.“ A Chizkijáš se dal do pláče.

²⁷ BROWN: op. cit., 166.

nebo ať žádal, aby ho nerušil strach z pití kalicha, nebo aby ho smrt nepodržela, všechno bylo vyplněno, co žádal. Jestli však se rozumí, že žádal, aby nepil kalicha utrpení a smrti, anebo aby ho nepil od Židů, nestalo se sice, co žádal, protože rozum, který prosbu předkládal, nechtěl, aby se to vyplnilo; nýbrž chtěl k našemu poučení ukázati nám svou přirozenou vůli a hnutí smyslovosti, které měl jako člověk.²⁸ Výstižnější než Akvinského, zdá se mně v tomto ohledu výpověď listu Židům 5,7 spolu s vysvětlující poznámkou České biblické společnosti. Zde je vše shrnuto do kladné výpovědi: „Ježíš ve dnech svého těla přinesl s bolestným voláním a slzami modlitby a úpěnlivé prosby Bohu, který ho mohl zachránit před smrtí a byl vyslyšen pro svou bázeň před Bohem.“²⁹ Podle poznámky „nebylo vyslyšení jeho proseb v tom, že zůstal ušetřen smrti, ale v tom, že mu Bůh dal sílu, aby se ztotožnil s jeho vůlí.“³⁰

²⁸ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: *Summa theologiae*, III q. 21 a. 4 ad 1, op. cit.

²⁹ Var. „a byl vyslyšen a zbaven své bázně.“

³⁰ *Nový Zákon s výkladovými poznámkami*, Praha: Česká biblická společnost, 1991, 387.

Verš 36

Καὶ ἔλεγεν ἄββᾶ ὁ πατήρ πάντα δυνατά σοι παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ ἄλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ ~ *A říká: „Abba, Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mě tento kalich; ale ne, co já chci, ale co ty.“*

Καὶ ἔλεγεν, „A říká.“ Imperfektum ukazuje, že Ježíšova modlitba byla znovu a znovu opakována.¹ Modlil se nahlas, takže ho učedníci mohli slyšet. »Ježíšova modlitba v přímé řeči je představena jako osamocená a soukromá. Mary Ann Tolbert ji definuje jako „vyprávěcí monolog“ dramatizující „vnitřní boj“. Nejvíce představuje to, jak autor pašijového příběhu chápal Ježíšovu modlitbu.«²

Ἄββᾶ ὁ πατήρ, „**Abba, Otče.**“ Jak uvádí Marcus, »aramejské slovo *'abbā* je důrazná (vyslovená) forma od *'ab* = „otec“ a tudíž je přiměřeně přeložená s řeckým ὁ πατήρ (ten otec); tato vyslovená forma může být ekvivalentem k „můj otec“.«³ Evans se staví na odpor pokusu Jeremiase, který vykládá ἄββᾶ ve významu důvěrného oslovení „tatínku“. »Ježíšův zvyk hovořit k Bohu jako k Otci a jeho příkaz oslovovat Boha jako Otce v modlitbě (Srov. Lk 11,2: „Otče, posvěcej své jméno“; a rozšířená liturgická forma v Mt 6,9 „Otče náš, který jsi na nebesích, posvěcej své jméno“ zavdaly příčinu k mnoha vědeckým diskusím, často s odkazem na práci J. Jeremiase. V řadě studií Jeremias prohlašoval, že Ježíšovo užití Otče je originální, dokonce jedinečné. Jeremias tvrdí, že „je zde něco docela nového, naprosto nového - slovo ἄββᾶ“ (Ježíšovy modlitby, 96.) Dále prohlašuje, a přitom učinil slavným to, že Ježíšovo užití ἄββᾶ je podobné tomu, jakým způsobem děti oslovovaly své přímé nebo adoptivní otce, a proto může být oprávněně přeloženo jako „tatínku“. Ale takový výklad byl v novější době odmítnut Fitzmyerem, Barrem a dalšími. Jeremias použil látku rabínů a targumu, která má nevýhodu v tom, že byla sepsána několik generací po NZ, a proto nemůže přesně odrážet jazyk v prvním století v Palestině. Existují časnější prameny, kterým by se měla dávat přednost. Tradice pro oslovování Boha Otcem se nalézá v samotném Písmě: „Není Pán vaším otcem [abika], který tě stvořil, utvořit tě a vybudoval tě?“ (Dt 32,6); „Proto ty jsi náš otec [abinu], ačkoli

¹ Srov. HOLLERAN J Warren: *The synoptic Gethsemane*, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 22.

² COLLINS Adela Yarbo: *Mark*, in: *Hermeneia*, Augsburg: Fortress Press, 2007, 678.

³ MARCUS Joel: *Mark 8-16*, in: *Anchor Yale Bible*, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 978.

nás Abraham nezná a Izrael nás neuznává; ty, ó Pane, jsi náš otec [abinu], náš Vykupitel, od pradávna je tvé jméno“ (Iz 63,16). V Žalmu 89,26 Davidovský hrdina volá: „Ty jsi můj otec [abî], můj Bůh, a Skála mé spásy.“ Spravedlivý Tobit ve své modlitbě vybízí své druhy Izraelce: „Uved'te ve známost jeho velikost a vyvyšujte jej v přítomnosti všeho živého; protože on je náš Pán a Bůh, on je náš Otec (πατερ ημων) navždy.“ (Tob 13,4) Mudrc Ježíš ben Sira se modlí: „Ó Pane, Otče a vladaři mého života, neopouštěj mě!“ (Sir 23,1); „Ó Pane, Otče a Bože mého života, nedovol, aby se mé oči dívaly pohrdavě.“ (Sir 23,4) Konečně jsou také dvě důležité obdoby ze Svitků od Mrtvého moře. Josef se modlí: „Můj Otče [abi], nevydávej mě pohanům.“ (4Q372) „Můj Otče [abi] a můj Pane.“ (4Q460).«⁴

„Abba, Otče.“ Podle Lightfoota hovořil Ježíš podobně jako jeho současníci v Palestině oběma jazyky, a proto je přirozené, že se modlil oběma způsoby. Ale Holleran namítá, že je zcela nepravděpodobné, že by Ježíš na začátku své modlitby oslovoval svého Otce oběma jazyky. Normálně hovořil aramejsky a v momentě hluboké krize a spojení s Otcem by pro něj nebylo přirozené, aby přecházel z jednoho jazyka do druhého.⁵ Rovněž Brown se vyjadřuje tak, že se Ježíš určitě nemodlil aramejsky a řecky zároveň, a proto Markovo „Abba, Otče“ překračuje Ježíšova ipsissima verba. Brown dále uvádí, že podobný dvojjazyčný modlitební vzor nalezneme ve Zj 1,7: „Tak jest, amen“, a v porovnání 1 Kor 16,22: „Maranatha!“ se Zj 22,20: „Přijď, Pane Ježíši!“⁶

V evangeliích se ἄββᾶ vyskytuje pouze v tomto Markově verši. Ale Pavel ve dvou svých listech používá stejného vyjádření, jako Marek. V Řím 8,15-16 říká: „Když voláme Abba! Otče!, je to sám Duch, který přináší svědectví spolu s naším duchem, že jsme děti Boží“; a v Gal 4,6: „Protože jste synové, Bůh poslal Ducha svého Syna do našich srdcí, který volá, Abba! Otče!“ Jelikož jsou oba výskyty z Pavlových listů ranějšího data (padesátá léta n. l.) než Markovo evangelium (šedesátá až sedmdesátá léta n. l.) je tu dobrý předpoklad toho, že se jednalo o běžný zvyk prvních křesťanů osvojit si Ježíšovo oslovení Otce v jeho rodné řeči a použít je ve své modlitbě. Podle Evanse »toto aramejsko-řecké srovnání, shodné s tím, co máme v Mk 14,36, naznačuje, že Ježíšův způsob oslovování Boha jako Otce zanechal hluboký dojem u prvotních křesťanů. Pavlovo užití tohoto tvaru oslovení

⁴ EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 412–413.

⁵ Srov. HOLLERAN: op. cit., 24.

⁶ Srov. BROWN Raymond Edward: The Death of the Messiah, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 175.

v souvislostech zdůrazňujících křesťanský vztah a poslušnost Bohu nám může pomoci ve vysvětlení významu Ježíšovy modlitby v Getsemane. Zvolání „Abba! Otče!“ napodobením Ježíše, je známka synovské poslušnosti. Tváří v tvář náročné zkoušce Ježíš zvolal „Abba! Otče!“ a pak prohlásil svou ochotu hledat Boží vůli, nikoli svou vlastní.«⁷ Jeruzalémská bible vidí ve zvolání „Abba! Otče!“ výraz důvěrného vztahu. Brown zde spatřuje vyjádřené vědomí prvotní církve o jedinečnosti vztahu mezi Otcem a Synem, které se později projeví v Krédu, které dává Synu přídomek *μονογενής*, „jednorozený“.⁸

Πάντα δυνατά σοι, „Tobě je všechno možné.“ „Tato výpověď je žádostí i vyznáním.“⁹ »Schanz, následovaný A. Klostermannem, si myslí, že Marek tato slova mínil jako korektiv pro pohanské čtenáře, které mohla první podmínka (je-li to možné) vést k myšlence, že Bůh je z nějakých důvodů podrobený osudu. Ale je lepší vidět původ výrazu v markovské soteriologii a jít zpět do souvislostí 10,27: „U Boha je možné všechno.“¹⁰ (...) Víru, které Ježíš onde učil své učedníky, zde vyjadřuje svou vlastní modlitbou s přesvědčením, že samo o sobě Bohu není nic nemožné, a dokonce i nyní je možné porazit Jidáše a Sanhedrin, vzdorovat Pilátovi a síle Říma, dokonce se vzepřít smrti.«¹¹ „Ještě bylo možné uniknout násilnému údělu, který ho čekal.“¹² Začteme-li se do stránek současného Katechismu katolické církve, můžeme lépe odhalit smysl slov „tobě je všechno možné“ Ježíšovy modlitby v Getsemane, a poučit se, jak vést vlastní zápas v době krize.

»Písmo svaté na mnoha místech vyznává univerzálnost Boží moci. Bůh je nazýván „Přesilným Jákobovým“ (Gn 46,24; Iz 1,24 a jinde). „Hospodinem zástupů“, „Hospodinem, udatným v boji“ (Ž 24,8-10). Může-li Bůh všechno „na nebi i na zemi“ (Ž 135,6), pak je to proto, že je stvořil. Nic mu tedy není nemožné a se svým dílem nakládá podle své vůle; je vládcem vesmíru a původcem jeho řádu, který mu zůstává plně podroben

⁷ EVANS: op. cit., 413.

⁸ Srov. BROWN: op. cit., 174.

⁹ EVANS: op. cit., 413.

¹⁰ Hodí se uvést souvislosti. Mk 10,23-27: Ježíš se rozhlédl po svých učednících a řekl jim: „Jak těžko vejdou do Božího království ti, kdo mají bohatství!“ Učedníky ta slova zarazila. Ježíš jim ještě jednou řekl: „Dítky, jak těžké je vejít do království Božího!“ Snáze projde velbloud uchem jehly, než aby bohatý vešel do Božího království.“ Ještě více se zhrozili a říkali se: „Kdo tedy může být spasen?“ Ježíš na ně pohleděl a řekl: „U lidí je to nemožné, ale ne u Boha; vždyť u Boha je možné všechno.“

¹¹ HOLLERAN, 26.

¹² EVANS: op. cit., 411.

a k dispozici; je pánem dějin a podle své vůle ovládá srdce a řídí události. „Ty vždy můžeš uplatňovat svou velkolepou moc; kdo se může protivit síle tvého ramene?“ (Mdr 11,21).«¹³

„Víra v Boha Otce všemohoucího může být podrobena zkoušce, zakouší-li člověk nějaké zlo nebo musí-li trpět. Někdy se může zdát, že Bůh není přítomen či není schopen zabránit zlu.“¹⁴ Tak tomu bylo i v Ježíšově případě. Následující slova nicméně napoví, co v takové chvíli dělat.

„Jen víra se může vnitřně sjednotit s tajemnými cestami Boží všemohoucnosti.“¹⁵ „Není tedy nic vhodnějšího k upevnění naší víry a naší naděje než přesvědčení vryté hluboko do našich duší, že Bohu není nic nemožného. Proto též, jakmile náš rozum bude mít jen poněkud představu o Boží všemohoucnosti, bude snadno a bez pochybování souhlasit se všemi věcmi, i s těmi největšími a nejnepochopitelnějšími, a třeba i přesahujícími běžné přírodní zákony“¹⁶ Vidíme tu tedy dobrý důvod, proč Ježíš v čase úzkosti posiloval svou víru v Boží moc a modlil se „tobě je všechno možné“.

Παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, „Odejmi ode mě tento kalich.“ Tyto dvě prosby (v. 35b a 36) mají literární účinek ve formě hendiadys.¹⁷

Kalich odkazuje na žádost synů Zebedeových, aby směli sedět po pravici a po levici v jeho slávě. Ježíš se jich otázel: „Můžete pít kalich, který já piji, nebo být pokřtěni křtem, kterým já jsem křtěn?“ Když říkají, že mohou, Ježíš jim slibuje, že budou pít kalich a budou pokřtěni. (Srov. Mk 10,35-40) Podle Browna je záhodno všimnout si přítomného času. „Učedníci jsou vyzváni pít kalich utrpení, který Ježíš již začal pít, je jim slíbeno uvržení do vod utrpení, podobné tomu, které už začíná pohlcovat Ježíše.“¹⁸ Je-li v obou metaforách kalicha, jak při žádosti Zebedeovců tak při modlitbě v Getsemane, skryt odkaz na Ježíšovo utrpení, Ježíš v modlitbě nemá na mysli pouze to, co teprve přijde, ale úděl, který již opravdu zakouší. Odkaz na žádost synů Zebedeových rovněž přidává k metafoře hodiny

¹³ Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995, čl. 269.

¹⁴ Ibidem, čl. 272.

¹⁵ Ibidem, čl. 273.

¹⁶ Ibidem, čl. 274.

¹⁷ Srov. BROWN: op. cit., 168.

„Stylistická figura, při níž se jeden obsah vyjádří dvěma slovy. Nejedná se o synonymum, neboť teprve ve spojení dostávají svůj specifický význam.“ Hendiadys, in: Universum, Praha: Euromedia Group, <http://cotoje.mlp.cz>, (7.10.2010).

¹⁸ BROWN: op. cit., 170.

a kalicha, metaforu křtu. „Ježíš bude ponořen do propasti muk.“¹⁹ Obraz křtu nás může odkázat ještě na jiné Ježíšovo přirovnání, na metaforu ohně. V Lk 12,49-50 čteme: „Oheň jsem přišel uvrhnout na zemi, a jak si přeji, aby se už vzňal! Křtem mám být pokřtěn, a jak je mi úzko, dokud se nedokoná!“ Na základě paralelního vyjádření zde někteří vykladači myslí na křest ohněm; na seslání Ducha, ale jiní na Ježíšovo utrpení a smrt; na oheň nenávisti vůči Ježíšovi.²⁰

Brown vzpomíná ještě jednu Markovu zmínku o kalichu. „Naprosté sebevydání je u večeře symbolizováno kalichem vína/krve,²¹ a nyní Ježíš žádá Otce, aby od něj kalich odňal! Pro některé vykladače je tak zjevné přehodnocení skandální a musí být uspokojivě vysvětleno.“²²

Někteří autoři vykládají „kalich“ tak, že se jednalo o kalich Božího hněvu, který měl Ježíš pít. Například Collins píše: „Zdá se pravděpodobné, že základem Markova užití jsou metafory kalicha hněvu ve Starém Zákoně. Představa pití kalicha ve v 36 naznačuje, že Ježíš, ačkoli nevinný na sebe vezme hněv, který si zaslouží ostatní.“²³ Podobně i Schwertley píše: „Ačkoli nechceme ani v nejmenším podcenit bolest, kterou zakusilo jeho fyzické tělo, nejvíce ho nepochybně trápila duševní muka, která prožíval, muka naprostého Božího hněvu. (...) Věděl, že hřích celého světa ho brzy zdrtí ve vinném lisu svatého hněvu jeho Otce. Byl zachvácen chvěním, úzkostí, zármutkem a obrovskou starostí, neboť se chystal odčinit hřích. Jeho přátelství s Otcem bylo zastíněno, když vzal na sebe prokletí svatého Božího zákona.“²⁴ Ve stejném duchu se vyjadřuje i Kalvín: „Nebylo by logické, kdyby se Kristus jednoduše bál smrti; neboť jí nebyl ušetřen. Z toho vyplývá, že to, co jej vedlo, že se modlil, aby byl smrti ušetřen, byla hrůza z většího zla. Když viděl Boží hněv, který mu byl předložen, jako by stál na soudu Božího zúčtování s hříšníky celého světa, nevyhnutelně poklesl zděšením z hluboké propasti smrti.“²⁵ a také Luther: „Tak Kristus, Boží syn, je jediná osoba, která na sebe bere naše hříchy, a tak na

¹⁹ Pozn. JBCZ k Mk 10,38.

²⁰ Srov. Nový Zákon s výkladovými poznámkami, Praha: Česká biblická společnost, 1991, 132.

²¹ Při večeři vzal kalich, vzdal díky, podal jej učedníkům a pili z něho všichni. A řekl jim: „Toto jest má krev, která zpečetuje novou smlouvu a prolévá se za mnohé.“ (Srov. Mk 14,23-24)

²² BROWN: op. cit., 170.

²³ COLLINS: op. cit., 680.

²⁴ SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010).

²⁵ CALVIN John: Commentary on Matthew, Mark, Luke - Volume 3, www.ccel.org/ccel/calvin/calcom33.ii.xxx.html, (2.11.2010).

sebe vztahuje Boží hněv. Boží hněv opravdu nemohl být utišen jinak než touto velkou obětí, jíž je Boží Syn, který nemohl hřešit.²⁶ Podkladem pro tato tvrzení je patrně několikero zmínek o kalichu Božího hněvu ve SZ²⁷ a ve Zjevení.²⁸ Ve 2 Kor 5,21 píše: „Toho, jenž nepoznal hřích, učinil On pro nás hříchem, abychom se my v něm stali Boží spravedlností.“ v Gal 3,13 pak uvádí: „Ale Kristus nás vykoupil z kletby zákona tím, že za nás vzal prokletí na sebe, neboť je psáno: Proklet je každý, kdo visí na dřevě.“

Jiní teologové se proti tomuto pojetí, proti teorii tzv. zástupného trestu, bouří. Pospíšil píše: „Soteriologický význam kříže by tkvěl v tom, že Bůh by si na Kristu vylil svůj hněv kvůli našemu hříchu. Takovéto vysvětlení je však neudržitelné, protože naprosto neodpovídá údajům Nového zákona, podle něhož Otec vydává Syna z lásky ke světu.“²⁹ Odmítavě se staví i Nicolas: „Vykupitelské poslání Syna bylo samo o sobě čistou milostí, Božím darem, nikoli nepochopitelným požadavkem božské spravedlnosti.“³⁰ Tentýž autor se staví proti jakékoli představě konfliktu mezi Otcem a Synem, neboť útočí na podstatnou jednotu Otce a Syna.³¹

Problém spočívá v tom, že Boží hněv, má opodstatnění pouze u hříšníků, jak to dosvědčuje Písmo. Boží hněv plane vůči těm, kdo přestupují Zákon,³² vůči těm, kdo neumrtvují své pozemské sklony,³³ vůči těm, kdo neposlouchají Boha.³⁴ Zde na zemi Bůh trestá hřích tím, že zadržuje hříšníkovi své milosti, že mu odnímá svou ochranu, že ho postihuje výčitkami

²⁶ POSPÍŠIL Ctirad Václav: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, Praha: Krystal OP, 22002, 266.

²⁷ Např. Iz 51,17: „Probud' se, probud', povstaň, jeruzalémská dcero! Pila jsi z Hospodinovy ruky pohár jeho rozhořčení. Ten kalich, pohár závratí, jsi vypila až do dna.“

Jer 49,12: Toto praví Hospodin: „Hle, ti, jimž nebylo určeno pít kalich, ti jej musejí pít, a ty bys zůstal bez trestu? Nezůstaneš bez trestu, určitě budeš pít.“

²⁸Např. Zj 14,9-10: „Kdo kleká před šelmou a před její sochou, kdo přijímá její cejch na čelo či na ruku, bude pít víno Božího rozhorlení, které Bůh nalévá neřaděně do číše svého hněvu.“

Zj 14,19-20: Tu hodil ten anděl svůj srp na zem a sklídl víno země a uvrhl je do velikého lisu Božího hněvu. A v lisu za městem byly hrozny stlačeny a vytékající krev dosahovala až po uzdy koní na vzdálenost sto šedesát mil.

²⁹ POSPÍŠIL: op. cit., 266.

³⁰ NICOLAS Jean Hervé: Syntéza dogmatické teologie II. Vtělení slova, Praha: Krystal OP, 2007, 209

³¹ »N.B.J. Moltmann dovádí až za hranici udržitelnosti myšlenku, že Otec vydal svého Syna na smrt, že ho „opustil“, když zavádí do hlubin trojičného tajemství konflikt mezi Otcem a Synem, který je nemyslitelný a Písmu zcela cizí. Tato interpretace nepřipustným způsobem útočí na totální jednotu bytí, myšlení a lásky Otce a Syna, která je integrální součástí trinitárního tajemství.« NICOLAS: op. cit., 223.

³² Řím 4,15: „Zákon s sebou nese Boží hněv: kde není zákon, není ani přestoupení zákona.“

³³ Kol 3,5: „Proto umrtvujte své pozemské sklony: smilstvo, necudnost, vášně, zlou touhu a hrabivost, která je modloslužbou. Pro takové věci přichází Boží hněv.“

³⁴ Ef 5,6: „Nenechte se od nikoho svést prázdnými slovy, aby vás nestihl Boží hněv jako ty, kdo ho neposlouchají.“

svědomí a že na něho sesílá rozličná utrpení tělesná i duševní. Smyslem trestání je náprava hříšníka: „Já kárám a trestám ty, které miluji; vzpamatuj se tedy a číň pokání.“ (Zj 3,19) Jaký smysl by mělo, kdyby Kristus zástupně trpěl za hříšníky a tím jim odnímal lék, který jim má přinést obrácení, nápravu a život? Absurdnost takto chápaného zástupnictví je odmítána již ve Starém Zákoně: „Sloužili modlářským stvůrám a ty se jim stali léčkou; obětovali své syny a své dcery bésům. Nevinnou krev prolévali, krev svých synů a dcer, které obětovali modlářským stvůrám Kenaanu; proléváním krve zhanobili zemi.“ (Žl 106,36-38)

Hrůza Ježíšova utrpení neměla by být tedy spojována s trestajícím Božím hněvem, jako spíše se zlobou hříchu. Ta je pravou příčinou Ježíšova utrpení. Ježíš sám to naznačí svými slovy, když o hodině, které by se nejrady vyhnul, řekne: „Přišla hodina, hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.“ (14,42)

Nicméně při výkladu Ježíšovy modlitby a slov „odejmi ode mne tento kalich,“ nemělo by být rozhodujícím uvažování o povaze a velikosti utrpení, která měl Ježíš podstoupit, jako spíše nazírání jeho upřímnosti a prostoty ve které před Otcem vyznává: „Nemohu, nechci, neumím.“ Následování nespočívá ani tak v míře utrpení, která podstoupíme, jako spíše v této pokorné otevřenosti, o níž Ježíš již dříve prohlásil: „Amen, pravím vám, kdo nepřijme Boží království jako dítě, jistě do něho nevejde.“ (10,15)

Ἄλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σὺ, „**Ale ne, co já chci, ale co ty.**“ Vidíme, že Ježíšovo odmítnutí není naprosté. »Modlitba, říká Lagrange, je upravena, nebo spíše dokončena s výhradou: oddáním se do Otcovy vůle. Nicméně obrat, tak jak stojí, je gramaticky neúplný, postrádá hlavní sloveso. Menzies tvrdí, že obrat vyjadřuje Ježíšovo poznání, že božská vůle je nehybná, a navrhuje doplnit budoucí čas, aby byla věta úplná: „ale ne, co já chci, nýbrž co ty budeš chtít“. Alespoň několik exegetů by souhlasilo s jeho interpretací nebo žádostí, aby bylo něco doplněno, nebo pochopeno, přinejmenším tvar jako γενηθήτω, „ať se stane“ (Mt 26,42) nebo γινέσθω, „staň se“ (Lk 22,42), což by si žádalo μη spíše než ου, tj. tvar popření. Je jisté, že Matouš a Lukáš se zde pokusili sladit Ježíšovu modlitbu s třetí žádostí Modlitby Páně, a tak je Marek původnější.³⁵ Jak uvádí Brown, srovnávali synoptiky, Matouš i Lukáš se také vyhýbají prvnímu ἀλλὰ, snad kvůli tomu, aby se vyvarovali dvěma slovům dvakrát během krátké věty. Ale jejich upřednostnění πλὴν před ἀλλὰ může mít i jiný význam. Πλὴν má charakter možnosti, ale nikoli nevyhnutelného

³⁵ HOLLERAN: op. cit., 30.

konfliktu mezi žádostí a Boží vůlí, zmírňuje nátlak: „Pod podmínkou, že to bude tak, jak ty chceš.“³⁶ Jak dále uvádí Holleran, »Swetova parafráze („Nicméně, otázkou není, co je moje vůle, atd.“) si získala mnoho významných následovníků, ačkoli B Weiss a Schanz shledali poněkud divně chladný a moderní obrat doplněný otázkou. V Markovi je nepochybně ozvěna Modlitby Páně v její matoušovské formě.³⁷ Ale E. Klostermann trvá na tom, že toto odevzdání se vyjadřuje něco úplně jiného než třetí prosba Otčenáše. A Lohmeyer pokračuje v úpřesnění toho, v čem vidí rozdíl: „Zdá se, jakoby tu neměla být postavena oproti Boží vůli lidská libovůle, ale jakoby hovořil někdo, kdo i když stojí tváří v tvář Boží vůli, má právo hovořit o svojí vůli, a právě proto se té vyšší Boží vůli poddává.“³⁸

³⁶ BROWN: op. cit., 176.

Charakter tohoto zmírnění můžeme vyčít na biblických příkladech: „Budeme tě poslouchat stejně, jako jsme poslouchali Mojžíše. Jen ať Hospodin, tvůj Bůh, je s tebou, jako byl s Mojžíšem.“ (Joz 1,17) „Ať se vdávají, za koho se jim zlíbí, jen ať se vdávají v čeledi svého otcovského pokolení.“ (Num 36,6) Srov.

³⁷ Mt 6,10: „Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.“

³⁸ HOLLERAN: op. cit., 30–31.

Verš 37

Καὶ ἔρχεται καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ Σίμων καθεύδεις οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι ~ *A přijde a nalezne je spící a řekne*

Petrovi: „Šimone, spíš? Nedokázal jsi jednu hodinu bdít?“

Καὶ ἔρχεται καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας, „A přijde a nalezne je spící.“ Ježíš se modlil, aby od něj Bůh odňal kalich utrpení. Jedinou odpovědí, kterou Ježíš dostává na svou modlitbu je podle Cranfielda tíživá odpověď událostí. Nalézá své učedníky, kterým přikázal bdít, ve spánku.¹ Nedělají mu společnost. V jejich selhání nalézá Ježíš odpověď. Podle Evanse je emocionální opuštěnost Ježíše během jeho modlitby v Getsemane předzvěstí skutečné opuštěnosti, ke které brzy dojde.² Spánek učedníků je činem mimo podobenství o služebnících, kterým bylo nařízeno bdít.³ „Bděte tedy, neboť nevíte, kdy pán domu přijde, zda večer, či o půlnoci, nebo za kuropění, nebo ráno; aby vás nenalezl spící, až znenadání přijde.“ (Mk 13,35-36) Není udán žádný důvod, proč spí (ten doplní až Lukáš) ale, jak komentuje Holleran, je jasné, že Ježíše zklamali. Pro Ježíše je to znamením a pro společenství varováním, jak ukáže Ježíšovo napomenutí v následujícím verši.⁴

Cranfieldovo tvrzení si nicméně žádá opravu. Bůh nemlčí, Boží vůle se nerozpoznává jen z událostí. Musíme mít na paměti soulad evangelií. Evangelisté se ve vyprávění o téže události doplňují. Podle Lukáše „se zjevil anděl z nebe a dodával mu síly“ (Lk 22,43), což je dostatečné potvrzení toho, že Ježíšova modlitba nebyla marná a dostala svou vlastní odpověď uvnitř modlitby. „Modlitba staví náš rozum do Božího jasu a světla a naši vůli vystavuje teplu nebeské lásky. Proto nic jiného nemůže tak očistit náš rozum od jeho nevědomostí a naši vůli od jejich zvrácených náklonností, jako právě modlitba: ona je tou požehnanou sprškou, jež působí, že se znovu zelenají a rozkvétají rostlinky našich dobrých přání, ona omývá naše duše od jejich nedokonalostí a v našich srdcích utiňuje vášně.“⁵

¹ Srov. MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 987.

² EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 417.

³ Srov. HOLLERAN J Warren: The synoptic Gethsemane, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 34.

⁴ Srov. HOLLERAN: op. cit., 37.

⁵ FRANTIŠEK SALESKÝ: Úvod do zbožného života, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 56.

Καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ Σίμων καθεύδεις οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι, „A řekne Petrovi: „Šimone, spíš? Nedokázal jsi jednu hodinu bdít?“ Varianty překladů οὐκ ἴσχυσας jsou: nedokázal jsi (ČEP), to jsi nemohl (LP), neměl jsi sílu (JBCZ), nemohl lis (KB), nedovedl jsi (Souček).

Petr je jedním z trojice předních učedníků, které vzal Ježíš stranou jako důvěrné společníky v jeho zármutku. Jak uvádí Collins, první část Ježíšova oslovení: „Šimone, spíš?“, stále náleží k námětu Ježíšových muk, neboť diváctvo může odvodit jeho zklamání ze selhání Petra a ostatních, kteří ho měli podpořit, když to potřeboval.⁶ Tímto směrem ubírá se ve výkladu i Evans, který navíc poukazuje na jistou gradaci celého úryvku. „Osamělý výjev v zahradě zobrazuje Ježíše stále více izolovaného - od jeho lidí, jeho následovníků, dokonce od jeho nejbližších učedníků.“⁷

Konfrontován s pospávající skupinou bývalých oddaných stoupců, oslovuje Petra, protože se nejhalasněji chvástal, že se neproviní.⁸ Slova jsou určena Petrovi, protože tvrdil: „I kdybych měl spolu s tebou umřít, nezapřu tě.“ (12,31). Ale jelikož „tak mluvili všichni“ (12,31), platí tato slova všem, jak to chápe i Matouš, který nahrazuje singulár plurálem: „To jste nemohli jedinou hodinu bdít se mnou?“ (26,40) Dle Marcuse, „to, že jsou Ježíšova slova určena pro všechny učedníky, je u Marka patrné z posunu ze druhé osoby singuláru ve 14,37 na druhou osobu plurálu ve 14,38; Petr tu hraje roli zastupujícího učedníka.⁹ Nicméně představuje apoštolskou skupinu balancující na hraně odpadnutí, jak se stane zřejmé v následující scéně, když Dvanáct prchá při Ježíšově zatčení (14,50.52) a sám Petr jej zapře (14,66-72). Možná, že Ježíšovo oslovení Petra starým jménem „Šimon“ naráží na tento zárodek apostaze; namísto toho, aby byl „Skálou“, církevním základem Ježíšovy budovy nového věku, Petrovi hrozí, že sklouzne zpátky do starého věku, kde drží moc satan.“¹⁰ (Srov. 8,33: „Jdi mi z cesty, satane; tvé smýšlení není z Boha, ale z člověka.“) Na oslovení naráží i Swete: „V tomto čase není Petrem; nový charakter, za který vděčí Ježíšovi, neplatí.“ Nicméně jiní autoři pochybují, že Marek by zde uvedl oslovení

⁶ Srov. COLLINS Adela Yarbro: Mark, in: Hermeneia, Augsburg: Fortress Press, 2007, 680.

⁷ EVANS: op. cit., 417.

⁸ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

⁹ „E. Schweizer ilustruje tuto reprezentativní funkci Petra v množství dalších úryvků, kde jeden evangelista přivlastňuje Petrovi to, co jiný přivlastňuje všem učedníkům. Srov. Mk 11,21/Mt 21-22; Mt 15,15/Mk 7,17; Mk 13,3/Mt 24,3; Mt 18,21/Lk 17,4; Lk 12,41/Mt 24,45.“ HOLLERAN: op. cit., 33.

¹⁰ MARCUS: op. cit., 987.

„Šimone“ v takovém negativním smyslu. Marcus uvádí: »Marek zde užívá také jména „Petr“ a pokračuje v jeho užívání ve scénách, které následují (14,54; 66-77; 16,7). Mt 16,17 kromě toho užívá pojmenování „Šimon“ velice příznivým způsobem (Blaze tobě, Šimone Jonášův, protože ti to nezjevilo tělo a krev, ale můj Otec v nebesích.). Dokonce i u Marka nemusí být význam jména naprosto negativní, neboť Ježíš znenadání vyzve učedníky, aby obnovili ostražitost (14,38), a jméno *Šim'on* vychází z kořene znamenající „slyšet, uposlechnout“.«¹¹ Loisy »si myslí, že jméno Σίμων bylo pravděpodobně u Ježíšova předního učedníka užíváno do doby po vzkříšení, kdy bylo zastíněno jménem Πέτρος, a křesťanská tradice ho začala vidět více jako „skálu“ církve.«¹²

Jak říká Holleran, „částečná bolest a břítkost Ježíšovy výtky Petrovi pochází nejen z odkazu na v. 34, ale také z příkazu bdít. Ježíšovo vlastní bdění bylo úzkostnou modlitbou za přijetí kalicha utrpení, kterým uvede novou smlouvu,¹³ za hodinu chtěnou jeho Otcem, kdy bude vydán do rukou hříšníků.“¹⁴ Učedníci jsou kvůli svému spánku na tuto novou událost naprosto nepřipraveni.

»„Nebyl jsi dostatečně silný, abys bděl jednu hodinu? Užití slovesa ἰσχυω, „být silný“, připravuje pro příslovečné určení následujícího verše, kde se hovoří o slabém těle.“¹⁵ Brown v této souvislosti rovněž připomíná podobenství o silném a silnějším.¹⁶ Podobenství o silném a silnějším uvedl Ježíš v souvislosti s obžalobou zákoníků, že je posedlý Belzebubem. „Ve jménu knížete démonů vyhání demony“ (3,22) Ježíš jim odpověděl: „Jak může satan vyhánět satana? (...) Nikdo nemůže vejít do domu silného muže a uloupit jeho věci, jestliže toho siláka dříve nespoutá. Pak teprve vyloupí jeho dům.“ (Mk 3,23.27) Učedníci byli „silní“ v řečech, ale nyní jim hrozí, že budou pro slabost těla spoutáni silákem, tj. satanem, že je přemůže pokušení,¹⁷ jak je Ježíš hned upozorní: „Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení.“ (v. 38)

¹¹ MARCUS: op. cit., 979

¹² HOLLERAN: op. cit., 34.

¹³ Srov. Mk 14,24: „Toto je má krev, která zpečetí smlouvu a prolévá se za mnohé.“

¹⁴ HOLLERAN: op. cit., 34

¹⁵ COLLINS: op. cit., 680.

¹⁶ BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 196.

¹⁷ „Satan znamená to, co nejrůznějším způsobem pokouší a zkouší člověka v těžkých chvílích.“ MARTINI Carlo Maria: *Vytrvali jste se mnou v mých zkouškách*, Brno: CDK, 1994, 20.

Mnozí badatelé věří, že rázná důtka adresovaná Petrovi, může mít původ pouze v jeho vlastním svědectví. A J. Weiss píše: „To že Petr tento zahanbující zážitek (Marek jej vypráví třikrát, stupňující opakování) později vyprávěl dále, že tak nepřikrášleně říká, jak nedorostl velikosti této hodiny, je znakem upřímnosti podání, kterou lze vidět i jinde.“¹⁸

¹⁸ HOLLERAN: op. cit., 33.

Verš 38

Γρηγορείτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ ἔλθητε εἰς πειρασμόν τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον
ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής ~ „Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení; duch je sice
odhodlán, ale tělo slabé.“

Γρηγορείτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ ἔλθητε εἰς πειρασμόν, „Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení.“ Obě otázky ve verši 37 mají sloveso ve druhé osobě singuláru. V napomenutí v. 38: „Bděte a modlete se, abyste nevešli do pokušení,“ je užito druhé osoby plurálu. V prvním případě hovořil Ježíš k Petrovi, nyní se obrací i na Jakuba a Jana. Nicméně Collins zde spatřuje také Markův literární záměr: »Užití druhé osoby plurálu činí snazším pro posluchače (čtenáře), aby se identifikovali s učedníky, a uplatnili Ježíšova slova v jejich vlastní situaci. Učedníci a posluchači jsou instruováni modlit se, „aby nevešli do pokušení.“¹ Ježíšův příkaz tu tedy dostává obecné uplatnění.

Řecké sousloví ἵνα μὴ ἔλθητε je biblisty překládáno: abyste neupadli (ČEP), abyste nepřišli (LP), abyste nevešli (JBCZ, KB) abyste nepodlehli (B21)

Podle Jeronýma není nemožné, aby lidský duch nebyl pokoušen, proto Ježíš neříká „Bděte a modlete se, abyste nebyli pokoušeni,“ ale, „abyste nevešli do pokušení,“ to je, aby vás pokušení nepřemohlo.² Zde vidíme, že návrh B21 je již výkladem. Ovšem není přesným prepisem řeckého ἔρχεσθαι. A protože v modlitbě Otčenáše jsme zvyklí prosit „neuveď nás do pokušení“, držím se doslovného překladu, ač, jak vidíme, žádá si výklad.

Brown říká: »Zatímco velmi podobný příkaz v Lk 22,40 využívá μη plus infinitivní vazbu, zde tři evangelia užívají ἵνα μη s konjunktivem aoristu (ἔρχεσθαι v Mk a εἰσέρχεσθαι v Mt a Lk. Pozdější shoda ukazuje na vliv ustálené ústní modlitební formule na tyto dva evangelisty). Dvojí rozdílná vazba pravděpodobně neoznačuje rozdíl ve významu, neboť ἵνα, vedle toho že označuje účel, může být užito pro vysvětlení a naznačení obsahu modlitby, a taková je role infinitivu užitého Lukášem ve 22, 40. Jestliže ἵνα signalizuje obsah, součinnost dvou řídicích sloves „bdít“ a „modlit se“ by pak mělo lehce odlišující

¹ COLLINS Adela Yarbo: Mark, in: Hermeneia, Augsburg: Fortress Press, 2007, 681.

² Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

odstín: Nevejítí do pokušení by bylo účelem (záměrem) bdění a předmětem modlitby.«³ Blížkost šesté a poslední prosby Matoušovy modlitby Páně (6,9-13) je zjevná: „A nevydej nás v pokušení (πειρασμός). Do pokušení k čemu? Evans říká, že » v NZ pokušení často odkazuje na pokušení hříchu, který se rodí z tělesných nutkání (např. Jk 1,14-15: „Každý, kdo je v pokušení, je sváděn a váben svou vlastní žádostivostí. Žádostivost pak počne a porodí hřích, a dokonalý hřích plodí smrt.) Zde ale nejde o takový význam. Ježíšovo varování má co dělat s pokušením vzdát se důvodu, pro který Ježíš povolal své učedníky, v důsledku odpadnout od víry, jít cestou Jidáše Iškariotského, zapřít Ježíše a Boží království.«⁴

Katechismus nazývá bdělost střízlivostí srdce: »V kladném smyslu záleží boj proti našemu vlastnickému a tyranskému „já“ v bdělosti, střízlivosti srdce. Když Ježíš zdůrazňuje bdělost, vždy se vztahuje k němu, k jeho příchodu v poslední den a ke každému přítomnému dni. Ženich přichází o půlnoci; světlo, které nesmí zhasnout, je světlo víry.«⁵ Na základě řečeného vysvětluje, že ať bdělost požadovaná v souvislosti s posledními časy (Mk 13,3-37), nebo bdělost v Getsemane, rozdíly se stírají, neboť se jedná o bdělost s Ježíšem a pro Ježíše, bdělost, která chrání před pokušeními a vztahuje se na dnešek, ovšem s dosahem až k dobám posledním.⁶ „Jako je Boží království skrze Kristův příchod realitou bezprostřední i eschatologickou, tak je situace těch, kdo patří do tohoto království neustálým πειρασμός, a každé jejich vítězství v Kristu je přítomným předjímáním jeho konečného vítězství v posledních časech.“⁷

Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής, „Duch je sice odhodlán, ale tělo slabé.“ Varianty překladů πρόθυμον jsou tyto: odhodlán (ČEP), ochotný (LP, Souček), horlivý (JBCZ), odhodlaný (B21), hotov jest (KB).

Slovo ἀσθενής je překládáno jako: slabé (ČEP, LP, JBCZ), malátné (B21), nemocno (KB), bezmocné (Souček).

³ BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 197.

⁴ EVANS Craig A: *Mark 8:27-16:20*, in: *World Biblical Commentary*, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 414–415.

⁵ Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995, čl. 2730.

⁶ Srov. např. Lk 17,21-22: Když se ho farizeové otázali, kdy přijde Boží království, odpověděl jim: „Království Boží nepřichází tak, abyste to mohli pozorovat; ani se nedá říci: 'Hle, je tu' nebo 'je tam'! Vždyť království Boží je mezi vámi!“

⁷ HOLLERAN J Warren: *The synoptic Gethsemane*, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 39.

Jak uvádí Brown, jedná se o jediný synoptický případ protikladu duch/tělo (Srov. Jan 6,63: „Co dává život je Duch, tělo samo nic neznamena. Slova, která jsem k vám mluvil, jsou Duch a jsou život.“) a jediné markovské užití dvou doprovodných přídavných jmen.⁸ Autoři se ve svých komentářích obšírně zabývají, co tyto výrazy představují. Kupříkladu Donahue píše: »Markovský výrok připomíná přísloví. Nestaví do protikladu ducha a tělo jako dva odlišné principy tak dalece, jako by se tyto dva principy vzájemně svářely v nitru jednotlivce. Je to přiléhavá charakteristika učedníků, kteří jsou označení jako „malověrní“ a dávají najevo směs síly a slabosti, porozumění a duchovní slepoty.«⁹ Další užitečné poznatky připojuje Evans: »Το πνευμα „duch“, o kterém Ježíš na tomto místě hovoří, není Duch svatý, který je plný síly (podle Mk 1,7-8: „Za mnou přichází někdo silnější, než jsem já; nejsem hoden, abych se sklonil a rozvázal řemínek jeho obuvi. Já jsem vás křtil vodou, on vás bude křtít Duchem svatým“), ale lidský duch, který je nestálý a příliš často bez víry (Mk 4,40: „Proč jste tak ustrašení? Ještě nemáte víru?“) Lidé mohou být horliví, když jde o následování Ježíše a o spoluúčast na vzestupu království, ale jako zrno zaseté na skalnatou půdu, které rychle vyklíčí, a pak vadne pod horkým sluncem (4,16-17), odpadnou při prvním setkání s pronásledováním.«¹⁰ Nejpriléhavější zdá se mně komentář Součkův: „V našem místě se duchem zřetelně míní lidský duch apoštolů, jejich myšlenky, záměry a tužby, kdežto tělem je označena vlastní skutečnost jejich života se vši slabostí a bezmocností.“¹¹ Praktické převedení do života nabízí Jeroným: „Tato slova jsou řečena proti těm ukvapeným osobám, které si myslí, že čemukoli uvěří, mohou vykonat. Čím více jsme si jisti naším nadšením, o to víc bychom měli být nedůvěřiví ke slabosti těla.“¹²

Jak uvádí Brown, »mnozí komentátoři předpokládají, že slova „duch je ochotný, ale tělo slabé,“ se vztahují pouze na učedníky, protože Ježíš oslovuje je samé. Nicméně sám Ježíš je v nepokoji, zatímco se modlí a čelí πειρασμοσ; chtěl, aby bděli a modlili se, a tak jej doprovázeli. Výklad slov „duch je ochotný, ale tělo slabé“ nemá vylučovat Ježíše. (...)Zde jsme velmi blízko ovzduší Žid 5,7, kde „ve dnech svého těla“ Ježíš přinesl s bolestným

⁸ Srov. BROWN: op. cit., 198.

⁹ DONAHUE John R: Evangelium podle Marka, in: Sacra Pagina, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 402.

¹⁰ EVANS: op. cit., 415.

¹¹ SOUČEK Josef Bohumil: Utrpení Páně podle evangelií, Praha: Kalich, 1983, 101.

¹² TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, op. cit.

voláním a slzami obětí modliteb a úpěnlivých proseb Bohu. Tuto situaci Žid 4,15¹³ ztotožňuje jako podíl na naší slabosti (ἀσθένεια) a zkouškách (πειράζειν).«¹⁴

¹³ „Nemáme přece velekněze, který není schopen mít soucit s našimi slabostmi; vždyť na sobě zakusil všechna pokušení jako my, ale nedopustil se hříchu.“

¹⁴ BROWN: op. cit., 199–200.

Verš 39

Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν ~ *A když opět odešel, pomodlil se stejnými slovy.*

Ježíšovo nařízení učedníkům modlit se je stvrzeno příkladem. Jak uvádí Donahue, úvodní obrat καὶ πάλιν, „a zas“ se objevuje i v následujícím verši. Je to součást scény, kdy se Ježíš třikrát odchází modlit a vrací se zpět, aby našel své učedníky, jak spí, i když mezi 14,40 a 41 není zmínka o Ježíšově odchodu. Podivný participiální obrat τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν se v mnoha rukopisech vynechává a existují jisté pochybnosti o tom, zda patří k Markovu textu. Marek však užívá λόγος („slovo“ zde v množném čísle) k označení Ježíšova učení často (viz 4,33; 8,32.38; 9,10; 10,24).¹ B. Weiss upozorňuje na fakt, že opakovaný návrat k modlitbě potvrzuje význam imperfekta coby opakované činnosti a vychází vstříc v. 35. Podle Holleranových poznámek Marek jinde (např. 1,20; 3,31; 5,33; 11,6; 15,8) používá nepřímou řeč, aby se vyhnul rozvlácnosti přímé řeči a neopodstatněnému opakování. Verš 14,70² je nápadnou paralelu k přítomnému verši. Jak v Getsemane, tak při Petrově zapření, je to první a třetí doba, kdy jsou citována slova hlavní postavy, zatímco druhá doba je udána nepřímou téměř jako opakování první. V každém případě, ačkoli není o této modlitbě dána žádná další informace, opakování slouží ke zvýšení napětí, částečně zasazením osamělé postavy Syna člověka, jak se modlí, v protikladu ke spícím, duchovně slepým učedníkům.³ Podle Jana Zlatoustého se za totéž modlí podruhé a potřetí, což pochází z hnutí cítění, které patří k lidské pomíjivosti, skrze níž se tak bál smrti, a tak potvrzuje, že se opravdu stal člověkem. Neboť když se v Písmu něco opakuje podruhé a potřetí, je to největší důkaz pravdy a skutečnosti; jako například když Josef říká Faraonovi: „Dvakrát byl sen opakován proto, že slovo od Boha je nezvratné.“ (Gn 42,32)⁴ Podle Součka je opakováním „podtženo, že šlo o modlitbení zápas, o skutečné dění mezi ním a Otcem, v němž se jeho vlastní i Otcova vůle dotvářela; takovýto zápas nemohl být skončen ihned.“⁵

¹ Srov. DONAHUE John R: Evangelium podle Marka, in: Sacra Pagina, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 412.

² „On však opět zapíral.“

³ HOLLERAN J Warren: The synoptic Gethsemane, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 45-46.

⁴ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).

⁵ [SOUČEK Josef Bohumil: Utrpení Páně podle evangelií, Praha: Kalich, 1983, 101.](#)

Verš 40

Καὶ πάλιν ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ ~ *A když opět přišel, našel je spící. Oči se jim zavíraly a nevěděli, co by mu odpověděli.*

Καὶ πάλιν ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, „A když opět přišel, našel je spící.“ Stejně jako Marek nenabízí žádná slova pro Ježíšovu druhou modlitbu, obdobně nepřispívá žádnými slovy při tomto druhém návratu Ježíše k učedníkům. Nikoli Ježíšova reakce, ale jejich spánek je pro Marka klíčovým problémem.¹ Podle Rouxe Ježíšovi tři vyvolení nejsou s to unést první zkoušku, ačkoli trvala krátce, nejvýše několik hodin.²

ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι, „Oči se jim zavíraly.“ Úsloví je překládáno následovně: oči se jim zavíraly (ČEP), protože se jim únavou zavíraly oči (LP), neboť jim ztěžkly oči (JBCZ), víčka jim ztěžkla únavou (B21), nebo oči jejich byly obtíženy (KB, Souček).

Snad nejpresnější překlad by byl: „neboť jejich oči byly velmi obtíženy“, z důvodů, které uvádí Brown: „Marek užívá participium prézentu slovesa καταβαρυνειν („silně obtížit“), což je výraznější forma βαρυνειν, které nahradilo klasičtější καταβαρειν. Matouš, který často dává přednost jednoduchosti složených sloves, užívá na paralelním místě participium perfekta slovesa βαρειν, které není tak výrazné (βεβαρημένοι, Mt 26,43).“³ Popisu „těžkých očí“ je blízký verš Gn 48,10: „Izrael měl totiž oči obtížené stářím.“ (οἱ δε οφθαλμοὶ ἰσραηλ εβαρρωπησαν απο του γηρους) Ke srovnání se hodí i Lk 21:34: „Mějte se na pozoru, aby vaše srdce nebyla zatížena (βαρηθῶσιν) nestřídmostí, opilstvím a starostmi o živobytí a aby vás onen den nepřekvapil jako past.“ Markův styl, kdy hovoří nikoli přímo o osobách, které by byly unaveny, ale o jejich „těžkých očích“, vypovídá o biblické řeči, která si v takovém stylu potrpí. Dozvídáme se tu o očích pohasnutých (Lv 26,16; Dt, 26,16), vidoucích či otevřených (Dt 29,3; 2 Král 19,16; Mt 9,30; 22,33; Lk 2,30), blahoslavených (Mt 13,16; Lk 10,23). Jedná se o metaforu, přenesené pojmenování.⁴

¹ BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 205.

² Srov. AUGUSTYN Józef, *V jeho ranách. Třetí týden Ignaciánských exercicií*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 55.

³ BROWN: *op. cit.*, 205.

⁴ [Můžeme také hovořit o pars pro toto - část zastupuje celek.](#)

Za jazykovou necitlivost považují překlady LP a B21, které přidávají „únavou“, čímž znetvořují půvab metafory. Jako nejzdařilejší se mně jeví překlad ČEP, „oči se jim zavíraly“. Jedná se o spojení v češtině používané, a znamená totéž, co „těžké oči“ v řečtině. Zavírající se oči učedníků jakoby tvoří protipól povelikonočních událostí: „Tu se jim otevřely oči a poznali ho.“ (Lk 24,31)

Jsou „obtížené oči“ u Marka omluvou pro chování učedníků? Tomu podle Gnilyky nahrává skutečnost, že Matouš vynechal následující markovskou větu: „A nevěděli, co by mu odpověděli.“⁵ Ale Brown si myslí, že u Marka jsou „obtížené oči“ pravděpodobně ilustrací slabosti těla. V Gen 48,10 je o Jákobových očích totiž řečeno, že byly obtíženy věkem, což je příklad slabosti.⁶ Tomu odpovídá i tvrzení Donahueho, podle něhož „participium pasiva καταβαρυνόμενοι, (být obtížen, obtěžkán břemenem) ilustruje slabost těla zmíněnou na konci v 38.“⁷ Nejedná se tedy o omluvu jako spíše o vysvětlení.

Byly oči učedníků obtíženy či oslabeny přirozenou únavou? Tak tomu napovídají překlady LP a B21. Rovněž Augustyn: „Když Ježíš s učedníky došli do olivového háje, noc už značně pokročila. Museli být uvnaveni. Uplynulý den byl naplněn hlubokými prožitky, napětím, strachem, láskou a city, které se hluboce dotýkají lidského srdce.“⁸ Ale nabízí se i jiný význam. Podle Lukášova vyprávění usnuli zármutkem (ἀπὸ τῆς λύπης; Lk 22,45), což je v souladu s Markovou zprávou o οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι, neboť smutek, jak již bylo řečeno, povstává z nějakého přítomného zla, proto odporuje pohybu vůle a zatěžuje ducha.⁹ Martini nabízí vysvětlení jejich zármutku: “Všichni ze zkušenosti víme, jak je těžké nést bolest blízkého člověka, když mu nejsme schopni pomoci; možná tu bolest neseme, dokud cítíme, že jsme užiteční a důležití, ale jakmile nám jeho utrpení odhalí naši neschopnost a nedostatečnost, raději se stáhneme (...) Petr zjišťuje, že nemůže Ježíšovu úzkost zvládnout právě proto, že mu v tom brání jeho způsob chápání evangelia (...) Toužil by jít s Pánem až do vězení a na kříž, ale za okolností, kterým by čelil mužně, odvážně a s mečem v ruce.”¹⁰

⁵ Srov. BROWN: op. cit., 206.

⁶ Srov. BROWN: op. cit., 206.

⁷ DONAHUE John R: Evangelium podle Marka, in: Sacra Pagina, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 412.

⁸ AUGUSTYN: op. cit., 55.

⁹ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, I-II q. 37 a. 2 co., www.krystal.op.cz/sth, (9.10.2010).

¹⁰ MARTINI Carlo Maria: Vydán lidem do rukou, Praha: Paulínky, 2000, 99-100.

Καὶ οὐκ ἴδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ, „A nevěděli, co by mu odpověděli.“ Podobně učedníci „zareagovali“ už při Proměnění: „(Petr) nevěděl, co by řekl; tak byli zděšeni.“ (9,6) Ale zatímco tehdy učedníci nevěděli, co odpovědět, tváří tvář Ježíšově slávě, nyní nemají slov omluvy pro vlastní neschopnost. Zdá se, že slabost těla přemohla horlivost ducha. Příznačný je kontrast mezi jejich mlčením zde a jejich odpovědí na předpověď, že všichni od Ježíše odpadnou ve v 29-31: Petr se ujal vedení, ale oni všichni potvrzovali svou oddanost. »Kuhn se domnívá, že „odpovědět“ má zde široký smysl hebrejského ‘ānâ, což může znamenat „mluvit“, takže Marek ohlašuje, že učedníci neměli představu, o čem s Ježíšem mluvit. Zjednodušeně, Marek pravděpodobně naznačuje, že Ježíšův návrat a nalezení nezlepšené situace bylo implicitní výtkou, na kterou by učedníci pravděpodobně zareagovali, kdyby věděli jak.«¹¹ Tato slova poukazují na rozpaky učedníků rovněž podle Evanse. Nedovedou omluvit sami sebe. Dvakrát si zdřímlí a tak zklamali svého mistra.¹²

Rovněž absence Ježíšových slov je výmluvným svědectvím. Dvakrát jim řekl „modlete se.“ Ale oni neuposlechli. Jak často se zdá, že Boží Slovo už v sobě nemá sílu. Ale opak je pravdou. „Boží Slovo je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a ducha, kostí a morku, a rozsuzuje touhy i myšlenky srdce.“ (Žid 4,12) Ten, který všechno nese svým mocným slovem (Srov. Žid 1,3), přivedl učedníky až k této chvíli, která ukazuje, že ti, kteří chtěli zachraňovat mistra, spíše sami potřebují zachránit.

¹¹ BROWN: op. cit., 206.

¹² Srov. EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 416.

Verš 41

Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε ἀπέχει ἦλθεν ἡ ὥρα ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἄμαρτωλῶν ~ *A přijde potřetí a řekne jim: „Nyní spíte a odpočíváte? Už dost! Přišla hodina, hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.“*

Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς, „A přijde potřetí a řekne jim.“ Jak nás zpravuje Holleran, »Marek výslovně neříká, že Ježíš ustoupil třikrát k modlitbě. A nebylo to proto, jak navrhuje Menzies, že zpravodaj byl příliš ospalý, aby si toho všiml. Spíše je to proto, že tento verš má v úmyslu zdůraznit jeho třetí návrat ke spícím učedníkům. Matouš přesunul důraz zpět přímo k Ježíšově modlitbě; doplnil v souvislostech jeho druhou modlitbu (26,42) a užil Markova popisu druhého ústupu k modlitbě pro svůj vlastní popis třetího (26,44: „Nechal je, zase odešel a potřetí se modlil stejnými slovy.“). Účinek Markova textu je určitě vzrůstající obžaloba učedníků kvůli jejich selhání, které bylo jejich odpovědí na Ježíšovo napomenutí a výtky. Rabínská literatura obsahuje množství příkladů opakované modlitby, zvláště ve zkoušce. A 2 Kor 12,8¹ je pravděpodobně důkazem tradice trojité modlitby za překonání pokušení.«² Pavel navzdory trojímu volání k Pánu nebyl zbaven ostny v těle, a Marcus uvádí, že něco podobného můžeme odvodit při pohledu na samotného Ježíše na konci našeho úryvku o Getsemane; nečteme, jako ve v 14,39, že „říká to samé,“ a jeho závěrečná slova ukazují na to, že přijal svůj úděl.³

Podle Donahueho jsou tři Ježíšovy návštěvy u Petra a dalších učedníků zpětným ohlednutím za proroctvím, že ho Petr třikrát zapře (14,30), a výhledem k Petrovu trojímu zapření (14,66-72).⁴

Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε ἀπέχει, „Nyní spíte a odpočíváte? Už dost!“

Otázka je obdobou verše 37: „Šimone, spíš?“ Ale zatímco tehdy je vybídl k modlitbě a sám

¹ 2 Kor 12,7-9: Abych se nepovyšoval pro vyjimečnost zjevení, jichž se mi dostalo, byl mi dán do těla osten, posel satanův, který mne sráží, abych se nepovyšoval. Kvůli tomu jsem třikrát volal k Pánu, aby mne toho zbavil, ale on mi řekl: „Stačí, když máš mou milost; vždyť v slabosti se projeví má síla.“

² HOLLERAN J Warren: *The synoptic Gethsemane*, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 49.

³ Srov. MARCUS Joel: Mark 8-16, in: *Anchor Yale Bible*, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009, 988–989.

⁴ Srov. DONAHUE John R: *Evangelium podle Marka*, in: *Sacra Pagina*, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 412.

tak jednal, nyní tu slyšíme jeho rozhodné „Už dost!“ v těchto slovech zaznívá ohlas vybojované modlitby.

Varianty překladů jsou tyto: Ještě spíte a odpočíváte? Už dost! (ČEP, LP) Nyní už můžete spát a odpočívát si. Už je po všem. (JBCZ) Ještě pořád spíte a odpočíváte? Dost už! (B21) Spěte již a odpočívejte; dosti' jest. (KB) Spíte dále a odpočíváte? Dosti jest. (Souček) Dormirate eam et requiescite? Sufficit. (Vulgáta)

Při srovnání exegetických prací vychází najevo, že se zde jedná o trojici otázek. 1) v jakém způsobu je věta *καθευδετε και αναπαυεσθε*; zda ve způsobu oznamovacím, či tázacím, či rozkazovacím. 2) Jak překládat *το λοιπον*. 3) Co znamená záhadné slovo *απεχει*.

Velice přehledně nás o možnostech překladu *καθευδετε και αναπαυεσθε* zpravuje Brown. Rovněž uvádí, kteří biblisté zastávají který návrh; držím se jeho nápadu. Podle něho je základní význam druhé osoby plurálu sloves jako „spěte“ a „odpočívejte“ je jasný. Ale je nejisté, jakým ze tří způsobů bylo sloves užito: (1) oznamovacím, což by byla normální interpretace tvarů, dokud není důvod očekávat něco jiného; zde by byl pravděpodobně dotyk zvolání: „Spíte a odpočíváte!“; (2) tázací, s dotykem ironie, překvapení či pobouření (Bratcher, Booodspeed, Holleran, Jannaris, Kilpatrick, Klostermann, Manson, Moffatt, Schenke, Taylor, Marcus,⁵ Donahue,⁶ Evans,⁷ Harrington,⁸ Collins,⁹ Vulgáta, z českých překladů ČEP, LP, B21, Souček): „Spíte a odpočíváte?“; (3) rozkazovací (KJV, Lagrange, Léon-Dufour, Swete, Vulgáta, Weymouth, z českých překladů JBCZ, KB): „Spěte a odpočívejte.“ Někteří by k imperativu přidali dotyk soucitu (Augustine, Chrysostom, Bengel, JBCZ): „Spěte nyní, chcete-li; odpočiňte si.“; Ostatní vykládají rozkaz tak, že jej Ježíš dává učedníkům s hněvem (dle Harringtona s rezignací, dle Collinse se sarkasmem). V Getsemanském kontextu Marek určitě užívá rozkazu: „Bděte a modlete se“ (14,38); „Vstaňte, pojďme“ (14,42); ale překlad s rozkazem ve 14,41 by vstúpil jednání právě opačné tomu, které je dáno okolními příkazy. Dokonce i ironické „Spěte a odpočívejte“ ve 14,41 obtížně vede ke „Vstaňte; pojďme.“ ve 14,42. Někdy, aby

⁵ MARCUS: op. cit., 980.

⁶ DONAHUE: op. cit., 412.

⁷ EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 416.

⁸ HARRINGTON Daniel J: Evangelium podle Matouše, in: Sacra Pagina, sv. 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, 403.

⁹ COLLINS Adela Yarbo: Mark, in: Hermeneia, Augsburg: Fortress Press, 2007, 682.

se usmířilo toto dvojí, se navrhuje, že v pauze mezi těmito postoji Ježíš vzhlédl a náhle zahlédl Jidášův příchod (viz „znenadání, zatímco ještě mluvil“ ve 14,43). Mnozí badatelé (Aars, Boobyer, Gnilka, Janaris) nechávají stranou takový nepsaný konstruovaný příkaz a odmítají rozkazující interpretaci jako nemožnou a nepřijatelnou. Pokud jde o další dvě interpretace, existuje drobný rozdíl mezi indikativem vyjádřeným rozhořčeně a otázkou; a rozsah významů by měl být takto podporován. Lukášova interpretace ve 22,46 („Proč spíte?“) je nejranější uchovaný pokus vyložit Marka 14,41; doporučuje přiklonit se ve prospěch otázky.¹⁰

Jak jsme již uvedli v textové kritice, pozn. 17, řada rukopisů uvádí pouhé λοιπον, mnozí uvádějí τὸ λοιπὸν. Samotné λοιπὸν je podle Tichého přídavným jménem a znamená „zbývající, zbylý; jiný, druhý“ To λοιπὸν je příslovcem a znamená „ostatně, nadále, napříště“.¹¹ Podle Collinse čtení bez členu (λοιπὸν), dovoluje snadněji chápat předcházející sloveso v indikativním způsobu, nebo v otázce, tedy tak, aby nebylo v napětí s následujícím veršem 42.¹² To je možná důvod, proč v řadě rukopisů nacházíme toto čtení, konečně důvod, proč se textová kritika přiklání ke čtení τὸ λοιπὸν (neboť podle její metody mají opisovači tendenci složitý text zjednodušovat, proto má mít složitější čtení přednost). Collins samotné λοιπὸν překládá ve smyslu spojky, kterou Brown spolu s Holleranem uvádějí za jednu z nejlepších možných řešení, neboť „význam je tak neurčitý, že se může hodit s jakýmkoli výkladem sloves.“¹³ Jde o spojky „tak, tedy, proto, takže.“¹⁴ Samotný Collins ovšem ve svém překladu dává přednost τὸ λοιπὸν jako příslovci, a uvádí je v rozkazovacím způsobu. Podobně i JBCZ a KB: „Nyní (již) spěte a odpočívajte.“ Jestliže chceme zachovat otázku, a zároveň kritické čtení τὸ λοιπὸν nabízí se překlad ČEP, LP (Ještě spíte a odpočíváte?), B21 (Ještě pořád spíte či odpočíváte?) nebo Součka (Spíte dále a odpočíváte?). Jak svědčí Holleran, jsou však tací, kteří tvrdí, že význam slova τὸ λοιπὸν je podstatně ve významu budoucího směřování; „od nynějška“, zatímco slovo „ještě“ má směřování do minulosti; „do nynějška“,¹⁵ a proto se k překladu nehodí. Kdybychom je vzali naprosto vážně, museli bychom předpokládat nikoli otázku, ale rozkaz, což jsme vzhledem k následujícímu verši a autoritě evangelisty Lukáše zamítli.

¹⁰ Srov. BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 207–208.

¹¹ λοιπον, in: TICHÝ Ladislav: *Slovník novozákonní řečtiny*, Olomouc: Burget, 2001.

¹² Srov. COLLINS: op. cit., 673.

¹³ BROWN: op. cit., 208.

¹⁴ HOLLERAN: op. cit., 51.

¹⁵ Srov. HOLLERAN: op. cit., 50.

Nicméně pod jejich vlivem opouštím ono „ještě“, které má směřování do minulosti a překládám τὸ λοιπὸν jako „nyní“, mající důraz na přítomný okamžik s menším vztahem k minulosti. Působí méně vyčítavě.

Pojďme rozřešit překlad ἀπέχει. Sloveso ἀπέχειν se skládá z předložky ἀπο (od) a slovesa εχειν (mít).¹⁶ v NZ se vyskytuje dvanáctkrát. Jako jiný příklad, než zmíněný výskyt v Mk 14,41, je sloveso ve stejném tvaru v Mk 7,6, ve významu „být daleko“: „Dobře prorokoval Izaiáš o vás pokrytcích, jak je psáno: Tento lid ctí mě rty, ale srdce jejich je daleko ode mne (ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ).“

Překlad slovesa na našem místě je problematický v tom, že je použito v neosobním významu. Možností je překládat a chápat ἀπέχειν po vzoru již zmíněného Mk 7,6: „být daleko“. Takový překlad je podporovaný několika rukopisy, které přidávají το τέλος (viz kap. Textová kritika). Pak by se ἀπέχει chápalo ve smyslu otázky: „Je vzdálený [tj. konec]? [Naopak,] hodina přichází!“ Takové čtení podporuje Evans.¹⁷

Tentýž autor, Evans, ale dodává, že podle jiných autorů ἀπέχει znamená „čas vypršel“. Na obhajobu této varianty opět přibírají dodatek το τέλος. Překlad by v takovém případě zněl takto: „nastal konec“ nebo „čas uplynul“. Toto čtení podporují latinské autority (vyjma Vulgáty), které čtou *consummatus est finis*, „nastal konec“.¹⁸

Přesto podle Marcuse biblisté, (včetně většiny českých), nejčastěji následují Jeronýma, který slovo ve Vulgátě překládá jako *sufficit*, tj. „to stačí“. Znamená to pak, že učedníci spali „dost“, nebo že Ježíš napomínal až „dost“. Vnější ověření pro význam ἀπέχειν „je to dost“ je najisto skromný; nejsou žádné NZ příklady, a ponovozákonní jsou sporné. Ale je blízko nejbližšímu vysvětlení ἀπέχειν v jednom papyrovém zlomku, kde znamená „přijmout všechny peníze“. Někteří biblisté vztahují tyto nuance literálně na Jidáše, který prý nyní přijal peníze, které mu byly slíbeny ve 14,11. (tak Brown¹⁹) Tento verš je ale

¹⁶ DONAHUE: op. cit., 412.

¹⁷ EVANS: op. cit., 416–417.

¹⁸ Srov. EVANS: op. cit., 407.

¹⁹ „Peníze jsou zaplacený“, in: BROWN: op. cit., 208.

dosti vzdálený od současného a nic v bezprostředním předcházejícím kontextu nesignalizuje čtenářům, že jsou projednávány Jidášovy finanční záležitosti.²⁰

Zopakujme si tedy veškeré návrhy, jak překládat ὀπέχει: „Je daleko?“, „Nastal konec.“ „Dost!“, „Je zapláceno.“ Ve svém překladě se držím Vulgáty a většiny biblistů, ve verzi ČEP, tedy „Už dost!“

¹⁹ **Ἦλθεν ἡ ὥρα, „Přišla hodina.“** „Zatímco v 14,35 se Ježíš modlil, aby ho ta hodina minula (παρέρχασθαι), zde ohlašuje, že ta hodina přišla (ἔρχησθαι).“²¹ „Ježíš opět ví o svém údělu, který ho čeká, a zdá se, že má celou situaci pod kontrolou.“²² Podle Hollerana, „věta oznamuje, že hodina, za kterou se Ježíš modlil ve v. 35, jej nemine. Spíše udeří hodina Boží, ne jednoduše hodina zrady a zatčení, ale hodina, která přináší vrchol Ježíšovy mesiánské služby.“²³ a Schwertley definuje tuto hodinu takto: „Termín odkazuje na období stanovené Bohem pro smírnou oběť Syna, hodinu, ve které Bůh odstraní všechny překážky a dovolí nenávisti Ježíšových nepřátel, aby se plně chopila své vlády.“²⁴ Podle Harringtona ὥρα je zde použita podobně jako ve čtvrtém evangeliu - líčí čas Ježíšova utrpení a smrti jako rozhodujícího okamžiku v dějinách spásy.²⁵ Podle mého mínění však Harrington není přesný, neboť Jan mluví o hodině oslavení,²⁶ hodině návratu k Otci,²⁷ zatímco u Marka je to vytrvale hodina bolestivé životní dráhy, kterou Ježíš již dříve předpovídal, hodina, „kdy je Syn člověka vydáván do rukou hříšníků.“

Od významu „hodiny“ přesuňme se k Markově stylistické obratnosti. Zerwick poznamenává, že zvrát v pořadí slov dvou závěrečných vět ve v. 41, tj. důrazné umístění

²⁰ Srov. MARCUS: op. cit., 980.

²¹ DONAHUE: op. cit., 412.

²² HARRINGTON: op. cit., 412.

²³ Srov. HOLLERAN: op. cit., 56.

²⁴ SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010).

Srov. 2 Kor 5,19: „Neboť v Kristu Bůh usmířil svět se sebou. Nepočítá lidem jejich provinění a nám uložil zvěstovat toto smíření.“

²⁵ HARRINGTON: op. cit., 412.

²⁶ „Přišla hodina, aby byl oslaven Syn člověka.“ (Jan 12,23)

²⁷ „Otče, přišla má hodina. Oslav svého Syna, aby Syn oslavil tebe.“ (Jan 17,1)

sloves ἦλθεν a παραδίδεται před příslušný předmět, je Markovým důvtipným způsobem, jak zdůraznit nyní naplnění předcházejících předpovědí utrpení v 9,31 a 10,33.²⁸

Brown si všímá drobného rozdílu mezi Matoušem a Markem. Markovo ἦλθεν ἡ ὥρα, „přišla hodina“ a Matoušovo ἤγγικεν ἡ ὥρα, „přiblížila se hodina“ (26,45) není to samé. U Marka se Ježíš ve 14,35 modlil, aby hodina pominula, a jakmile si přiznal, že Otec nevyhoví jeho žádosti, oznamuje, že hodina už přišla. Je přítomna. Pro Matouše hodina začne teprve s příchodem Jidáše.²⁹

Ἴδου παραδίδεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν, „Hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.“

Citoslovce „hle“ vyjadřuje upozornění. Ne bez významu. Ježíš ve svých slovech navazuje na linii svých vlastních předpovědí. To, co učedníci nedovedli pochopit a přijmout, když jim o tom povídal (8,31-33; 9,30-32; 10,32-34), co předvídal i při poslední večeři,³⁰ nyní se naplňuje, a bude příčinou toho, že se učedníci rozutekají. A Ježíš o sobě hovoří jako o „Synu člověka.“ Podle Jeruzalémské bible se tento titul vyskytuje hojně v evangeliích, vyjimečně jinde v NZ (Sk 7,56; Zj 1,13; 14,14). Ježíš tohoto názvu s oblibou používal, aby popsal své ponížení (srov. předpovědi o utrpení), ale také svůj eschatologický triumf, jímž bude jeho zmrtvýchvstání³¹ a slavný návrat.³² Tento titul, v němž zaznívá veškeré kouzlo a šťavnatost aramejštiny původně neznamenal nic jiného než prostě „člověk“. Tento titul byl vlastní proroku Ezechieli; Bůh jej tak nazýval. (srov. např. Ez 3,1: „Lidský synu, sněž, co se ti předkládá, sněž tento svitek a jdi a promluv k Izraelovu domu.“) Poukazoval na poníženost lidského údělu vůči Bohu. Ale poněvadž je tímž názvem označena nadzemská osobnost nebeského původu,³³ která má od Boha obdržet eschatologické království, napovídala slova „Syn člověka“ o pravém charakteru Ježíšova mesiášství.

²⁸Srov. HOLLERAN: op. cit., 57.

²⁹Srov. BROWN: op. cit., 209–210.

³⁰ „Syn člověka odchází, jak je o něm psáno, ale běda tomu, který Syna člověka zrazuje. Pro toho by bylo lépe, kdyby se byl vůbec nenarodil.“ (Mk 14,21)

³¹ „Když sestupovali s hory, přikázal jim, aby nikomu nevypravovali, co viděli, dokud Syn člověka nevstane z mrtvých.“ (9,9)

³² „A tehdy uzří Syna člověka přicházet v oblacích s velikou mocí a slávou.“ (13,26)

³³ „Viděl jsem v nočním vidění, hle, s nebeskými oblaky přicházel jakoby Syn člověka; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu. A byla mu dána vladařská moc, sláva a království, aby ho uctívali všichni lidé různých národností a jazyků. Jeho vladařská moc je moc věčná, která nepomine, a jeho království nebude zničeno. „ (Dan 7,13-14)

Výslovné prohlášení před veleradou mělo rozpýlit veškerou nejistotu.³⁴ Byl to tedy titul vhodný k tomu, aby v sobě ukryl tzv. „mesiášské tajemství“,³⁵ které bude pochopeno a odhaleno teprve ve světle víry, teprve když Ježíš naposledy vydechne na kříži. Podle Markova svědectví tehdy setník, který stál před ním a všechno viděl, řekl: „Ten člověk byl opravdu Syn Boží.“ (Mk 15,39)

„Přišla hodina, hle, Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.“ Podle Browna je zajímavé, že Jan 12,23 také kombinuje motiv hodiny a motiv Syna člověka: „Přišla hodina, aby byl oslaven Syn člověka.“ Rozdíl mezi vydáním a oslavením (obojí způsobené působením Božím) odráží příslušný náhled Marka a Jana na pašije.³⁶ Brown si rovněž všímá jistého paradoxu: Na začátku služby Ježíš oznámil, že přišel povolát „hříšníky“ (Mk 2,17); a na konci je vydáván do jejich rukou.³⁷

Παραδιδοναι je často využíváno ve vztahu k Jidášovi - opravdu, Mk 3,19 prvně uvádí Jidáše jako jednoho z dvanácti, „který pak Ježíše vydal“. Ale, jak uvádí Brown, toto sloveso můžeme vztáhnout i k činnosti ostatních. Užitečně předkládá třídění užití παραδιδοναι ve vztahu k Ježíšovu utrpení podle toho, zda je vydáván Bohem, lidmi, nebo se vydává sám.

»Začněme s vydáním Ježíše lidskými bytostmi (nebo silami zla). Popkes ukazuje, že sloveso je terminus technicus v řecké zákonné proceduře pro vydání zločinců k soudu, soudcům a popravčím (viz Sk 8,3). Něco z toho zůstává v pašijovém vyprávění; ale protože Ježíš byl vydán (ba zrazen) svým soudcům svým důvěrným přítelem a protože Ježíš byl nevinný, na lidském řetězu těch, kteří Ježíše vydali, je poskrvna viny: Jidáš jej vydal velekněžím (Mk 3,19; 14,10-11.21; Mt 27,3-4); velekněží (nebo „Židé“) jej vydali Pilátovi (Mk 10,33; 15,1.10; Jan 18,30.36; Sk 3,13); Pilát jej vydal vojákům k ukřižování (Mk 15,15). Ježíš hovořící k Pilátovi u Jana 19,11, říká: „Ten, kdo mě tobě vydal, má větší vinu.“³⁸ Poslední citát z Jana je zvláště důležitý, neboť mezi vykladači pašijí je známá

³⁴ »Velekněz se ho opět zeptal: „Jsi ty Mesiáš, Syn Požehnaného?“ Ježíš řekl: „Já jsem. A užijte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými.“« (Mk 14,61-62) Srov. pozn. JBCZ k Mt 8,20.

³⁵ „Uzdravil mnoho nemocných rozličnými neduhy a mnoho zlých duchů vyhnal. A nedovoloval zlým duchům mluvit, protože věděli, kdo je.“ (1,34) „Když sestupovali s hory, přikázal jim, aby nikomu nevypravovali, co viděli, dokud Syn člověka nevstane z mrtvých.“ (9,9)

³⁶ Srov. BROWN: op. cit., 210.

³⁷ Ibidem, 211.

³⁸ Ibidem, 211.

přenice o to, kdo vlastně mohl za Ježíšovu smrt. JBCZ janovský verš vykládá tak, že větší vinu mají židovští předáci a zejména Kaifáš, ale také Jidáš, který jim ho „vydal“. Brown si pohrává i s myšlenkou, že prvořadým pachatelem mohl být agent za scénou, satanský kníže světa.³⁹ Podle Jan 13,2: „Dábel již vložil do srdce Jidáše Iškariotského, syna Šimonova, aby ho zradil“ Brownův postřeh však nic neodnímá z faktu, že navzdory ponoukání bylo tu osobní rozhodnutí, souhlas s pokušením, který přičítá vinu, jak to stvrzují i slova Ježíšova: „Syn člověka je vydáván do rukou hříšníků.“ (v. 41) a poznámka JBCZ, že větší vinu nesou židovští předáci a Jidáš, koresponduje s Jan 15,22: „Kdybych byl nepřítel a nemluvil k nim, byli by bez hříchu. Nyní však nemají výmluvu pro svůj hřích.“⁴⁰

Postupme dále. Protože je Ježíšovo vydání v souladu s Boží vůlí, můžeme též říci, že Ježíš je vydáván Otcem. »Barbour zajímavě podotýká, že právě peirasmos Ježíše (zkouška Božího Syna) může být chápána jako zkouška satanem, ale také jako zkouška Bohem (srov. 2 Kron 32,31⁴¹), takže také vydáním: vydání hříšnými lidskými bytostmi a vydání Otcem. V Mk 14,41 je božské působení vyjádřeno pasivem. Toto je nejběžnější NZ způsob popisu božského působení, ale Řím 8,32 neváhá zmínit Boha: „Vydal jej [Syna] za nás za všechny.“⁴² Rovněž ve vyjádření Řím 4,25 lze tušit Boží působení: „Byl vydán pro naše přestoupení a vzkříšen pro naše ospravedlnění.“ Zdá se tu být naprostý biblický protimluv. Nyní Bůh vydává syna Izraele do rukou nepřátel, zatímco jindy vydával ve svaté válce nepřátele do rukou Izraelců: „Hleď, vydal jsem ti do rukou Jericho i jeho krále s udatnými bohatýry.“ (Joz 6,2) Můžeme v tom spatřovat tajemství uskutečňování Boží spásy.

Další vývoj παραδίδόναι je Ježíšovo sebevydání na smrt. Téma je významné u Jana:⁴³ „Proto mě Otec miluje, že dávám svůj život, abych jej opět přijal. Nikdo mi ho nebere, ale já jej dávám sám od sebe. Mám moc svůj život dát a mám moc jej opět přijmout. Takový příkaz jsem přijal od svého Otce.“ (Jan 10,17-18) Ale toto vlastní sebevydání Ježíšovo

³⁹ Srov. BROWN: op. cit., 211.

⁴⁰ Srov. též articuli „Zda hřích křižujících byl nejtěžší“, in: TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, III q. 47 a. 6, www.krystal.op.cz/sth, (9.10.2010).

⁴¹ „Jenomže tehdy, když k němu byli posláni vyslanci knížat babylónských, aby se dotazovali na zázračné znamení, které se stalo v té zemi, jej Bůh opustil. Tak jej podrobil zkoušce, aby poznal všechno, co je v jeho srdci.“

⁴² BROWN: op. cit., 212.

⁴³ Srov. BROWN: op. cit., 213.

nalezneme i u Marka v důležité scéně ve večeřadle: Když jedli, vzal chléb, požehnal, lámal a dával (ἔδωκεν) jim se slovy: „Vezměte, toto jest mé tělo.“ (14,22)

Toto trojí vydání, nejlépe však Ježíšovo sebevydání: „Vezměte, toto jest mé tělo,“ odkazuje se až k počátkům lidské existence, kdy Hospodin Bůh utvořil z žebra člověka ženu a přivedl ji k němu a člověk zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla“ (srov. Gn 2,22-23) Jan Pavel II. verš z Geneze komentuje takto: „Toto je tělo: svědek stvoření jako fundamentálního daru, dále pak svědek Lásky jako pramene, z něhož se zrodilo samo toto darování.“⁴⁴ Nicméně jak víme, následující dějiny byly dějinami pádu, kdy dar i Dárce byli uvedeni v pochybnost: „Žena, kterou jsi mi dal, aby při mně stála, ta mi dala z toho stromu a já jsem jedl.“ (Gn 3,12) Nyní je Syn člověka vydáván do rukou hříšníků, tj. do rukou těch, kteří porušili původní smlouvu s Bohem: „Ze stromu poznání dobrého a zlého nejz. V den, kdy bys z něho pojedl, propadneš smrti.“ (Gn 2,17) Je vydáván, aby v srdci každého člověka obnovil původní vědomí jedinečnosti a hodnoty Božího daru. Skrze svou krev ustanovuje smlouvu novou, skrze své sebedarování zprostředkovává jiným, aby jako Boží děti mohli v Duchu Svatém volat: „Abba, Otče.“

⁴⁴ JAN PAVEL II.: Teologie těla, Praha: Paulínky, 2006, 80.

Verš 42

Ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν ~ „Vstávejte, pojd'me! Hle, ten, který mě vydává, se přiblížil.“

Ἐγείρεσθε ἄγωμεν, „Vstávejte, pojd'me!“ V těchto rozhodných slovech můžeme vytušit Ježíšovo poslední povstání od modlitby. Jakoby silou získanou skrze modlitbu postavil na nohy i své učedníky, kteří ho při jeho slabosti neposlouchali. Augustyn toto povstání komentuje: »To, že Ježíš po dramatickém a těžkém zápasu vstává od modlitby, je znamením vybojovaného vítězství. V tomto rozhodujícím okamžiku pro Ježíše a v něm i pro celé lidstvo zvítězila Otcova vůle. „Vstání“ od modlitby zaslubuje zároveň Ježíšovo vstání ze smrti. Ačkoli utrpení a smrt srazí Ježíše na okamžik k zemi, nezvítězí nad ním. Zlý duch využívající hříchů celého lidstva neusmrtí Božího Syna na věky, ale pouze mu „zasáhne patu“, aby mu Kristus svým zmrtvýchvstáním rozdrtil hlavu (srov. Gn 3,15).«¹

„Jako Ježíš čelil příchodu této hodiny v úzkostech modlitby, tak nyní čelí jejímu příchodu svým rázným jednáním. Ἐγείρεσθε ἄγωμεν je rozhodné zvolání, kterým vzbudil své učedníky z jejich malátnosti, ne aby uprchli, ale spíše aby s ním šli kupředu a čelili hrozbě.“² Podle Evanse je ἄγωμεν užíváno ve vojenském prostředí jako příkaz: „Vpřed“, „Pochodem chod“, „Postupovat!“ Podobně Ježíš nařídil svým učedníkům, aby se připravili.³ „Význam je takový, že Ježíš má v úmyslu setkat se s Jidášem a těmi, kteří jsou s ním, a předpokládá, že právě nyní učedníci zůstanou v Ježíšově společenství.“⁴ Podle Donahueho je Ježíš dokonce vybízí, aby ho doprovázeli na jeho cestě ke kříži.⁵ Pro Browna je na tomto verši podstatné to, že Ježíš stále spatřuje učedníky po svém boku, když čelí blížícímu se zlu. Tyto konečné rozkazy učedníkům - poslední slova, která k nim Ježíš podle Markova evangelia před svou smrtí pronesl vůbec - představují vyvrácení teze, že Marek psal, aby učedníky neustále zostuzoval. Možná se v tento čas nepostavili k Ježíšovi;

¹ AUGUSTYN Józef, V jeho ranách. Třetí týden Ignaciánských exercicií, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 55.

² HOLLERAN J Warren: The synoptic Gethsemane, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973, 67.

³ Srov. EVANS Craig A: Mark 8:27-16:20, in: World Biblical Commentary, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001, 418.

⁴ COLLINS Adela Yarbo: Mark, in: Hermeneia, Augsburg: Fortress Press, 2007., 683.

⁵ Srov. DONAHUE John R: Evangelium podle Marka, in: Sacra Pagina, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 413.

přesto je stále pokládá za ty, kteří jsou na jeho straně, nikoli na straně hříšníků, do jejichž rukou je vydáván.⁶

Ale zrovna tak tu můžeme spatřovat prostě jenom původní záměr Ježíšův, kvůli kterému je vzal do Getsemane, totiž aby byli svědky nadcházejících událostí, snad možná aby se i dostatečně probrali a měli čas uprchnout před blížícím se davem. A svědectví čtvrtého evangelisty: „Hledáte-li mne, nechte ostatní odejít.“ (Jan 18,8), nahrává této myšlence a zatlačuje do pozadí Donahueho tezi. Všem, co následovalo, měl Ježíš již čelit sám.

Holleran srovnává ἐγείρεσθε ἄγωμεν s týmž vyjádřením, které se nachází i u Jana: »Toto vyjádření se opakuje v poněkud odlišných okolnostech, ale s vcelku podobným významem v Jan 14,31. A ačkoli je možné, že v Janovi se ozývá Marek, je právě tak možné, že tato slova nejsou omezena jediným podáním. Jak vysledoval C. H. Dodd, situace v Janovi je v podstatě stejná jako u Marka. Ježíš poukazuje na příchod nepřátel: „Přichází vládce tohoto světa.“ (Jan 14,30) Ačkoli v tomto případě skutečným útočníkem je spíše ďábel, nikoli jeho nástroj Jidáš, který se s ním potká a později (18,1n). Vyjadřuje své rozhodnutí jednat podle Otcovy vůle: „Svět má poznat, že miluji Otce a jedním, jak mi přikázal.“ (v. 31) a nabízí svým učedníkům, aby se k němu připojili a čelili postupujícím protivníkům: „Vstaňte, pojďme odtud!“ Ačkoli u Jana se jedná o konfrontaci, která je cele pojata v pojmech poslušnosti Boží vůli, není těžké vidět, jak byly podstatné náležitosti tradice uchovány v tomto ztvárnění. Pokud ano, jak je to konec konců pravděpodobné ze způsobu, jakým Jan nakládá se zbytkem jednotlivostí Getsemanské tradice, pak je závislý na synoptících, takže máme dobrý důvod nejen nepochybovat o redakčním charakteru slov ἐγείρεσθε ἄγωμεν v Mk 14,42 a, ale dokonce považovat Markovo podání za přirozené. Nicméně takový závěr nemůže být potvrzen pro 42b.«⁷

Ἴδου ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν, „**Hle, ten, který mě vydává, se přiblížil.**“ Varianty překladů ὁ παραδιδούς με jsou tyto: ten, který mě zrazuje (ČEP), můj zrádce (LP), ten, jenž mě vydává (JBCZ), můj zrádce (B21), kterýž mě zrazuje (KB), ten, kdo mne vydává (Souček).

⁶ Srov. BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994, 213–214.

⁷ HOLLERAN: op. cit., 67–68.

Varianty překladů ἤγγικεν: přiblížil se (ČEP, Souček), je tady (LP), je nablízku (JBCZ), je blízko (B21, KB).

Nejpřiléhavější komentář k těmto slovům podává mezi sledovanými autory Holleran. Uvádí, že co bylo ve v. 41 popsáno eschatologicky a univerzálně („Syn člověka je vydáván“), to nyní evangelista upřesňuje jako dějinný krok konkrétní osoby: Ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν. Opakování stejného slovesa, užitého pro vyjádření božského záměru ve v. 41 zde podtrhává, že právě Jidáš je nevědomky zprostředkovatel Božího předem určeného záměru. Cranfield nalézá sílu vyjádření v nevšímavosti učedníků vůči tomu, který přicházel. Ale Haenchen věří, že Ježíš sám byl vyveden z rovnováhy a překvapen, ačkoli z jiného hlediska bychom měli předpokládat jeho vědomí všech následujících událostí. Nineham nevnímá v předpokladu, že Ježíš si byl nadpřirozeně vědom zrádcova příchodu před svým zatčením, žádnou potíže, a má za to, že je to dokonce naznačeno tím, co následuje ve v. 14,43 („Ještě ani nedomluvil a přišel Jidáš, jeden z Dvanácti.“). Ale mnoho dalších komentátorů je ochotno připustit, že Ježíš jednoduše viděl či slyšel blížící se dav a rozpoznal v něm Jidáše dříve, než učedníci.⁸

Celý verš je významným předělem evangelijního vyprávění. Ve slovech: „Ten, který mě vydává, se přiblížil,“ slyšíme ozvěnu slov z počátku Ježíšovy veřejné činnosti: „Naplnil se čas a přiblížilo se (ἤγγικεν) království Boží.“ (1,15) v týchž časech řekl Šimonovi a těm, kteří byli s ním: Ἔγωμεν, „Pojďme,“ když je podněcoval, aby se s ním vydali hlásat kerygma do galilejských měst: „Neboť pro tento záměr jsem vyšel.“ (Srov. 1,38) a nyní, když je jisté, že „tento záměr“ musí zahrnovat vstup do hodiny a vypití kalicha, Ježíš opakuje své „Pojďme.“ i když se učedníci při útěku rozutečou, po vzkříšení je předejde do Galileje, a tam jej znovu uvidí (14,28; 16,7). Jak uvádí Brown, Marek píše toto evangelium s porozuměním, že když učedníci nakonec přišli skrze svou zkušenost k pochopení, co Ježíšovo utrpení a smrt znamenají, na toto „Pojďme“ poslušně odpověděli kázáním evangelia a oddáním se Ježíšovi. Marek zve své čtenáře, aby jednali podobně.⁹

⁸ Srov. HOLLERAN: op. cit., 67.

⁹ Srov. BROWN: 214.

8 Závěr

V rozboru veršů bylo naznačeno, že zmínka o „Getsemane“ odkazuje na historicitu události. Sem se Ježíš vydal poté, co s učedníky povečeřel. Osm nechal u vchodu do zahrady a bere s sebou tři nejpřednější; Petra, Jakuba a Jana. Důvod, proč je vzal s sebou, můžeme spatřovat v tom, že chtěl s sebou svědky, kteří by později jiným mohli předat svědectví o Ježíšově útrpné cestě, která má v Getsemane svůj začátek. Ale z bezprostředních souvislostí spíše zaznívá, že hledal jejich podporu a společenství. Podle známého úsloví „svěřená starost poloviční starost“ svěřuje se jim o svém zármutku. Je to jeden ze způsobů, jakým Ježíš v přítomné chvíli čelí nastávající krizi, jak se s ní vyrovnává. A dalším krokem, který činí, je pokorné gesto, kdy padá na zem před svým Otcem a vypovídá mu o tom, co jej tíží. Badatelé se přou, co se skrývá za onou hodinou, které se chce Ježíš vyhnout, kalichem, který nechce pít. Navzdory nejruznějším návrhům je nejvýmluvnější verš 41. Je to hodina, v níž má být vydán do rukou hříšníků. Úvahy nad velikostí Ježíšovy hrůzy mohou vést ke, podle mého mínění, špatným závěrům, třeba že měl pít kalich Božího hněvu. Namísto úvah o velikosti Ježíšovy aktuálně zakoušené bolesti, o níž ostatně úryvek mlčí, je podnětnější sledovat, jakým způsobem hovoří se svým Otcem. Jedinečnost vzájemného vztahu je vyjádřena aramejským zvoláním Abba, tj. Otče. Ale o této jedinečnosti hovoří spíše upřímnost, s jakou Ježíš Otcí doznává, že nechce pít kalich. Podle listu Židům Bůh Ježíše vyslyší, ale ne tak, že by kalich odňal. Dává mu sílu jej nést. Ježíš s novou silou přijímá své poslání, své vyvolení. Láska mu dává sílu vše vydržet. Bude vydán do rukou hříšníků, aby je vykoupil z jejich hříchů. Skrze modlitbu se Ježíš podvoluje Otcově vůli. Opakovaná modlitba naznačuje, odhaluje, že člověk potřebuje čas, aby se vyrovnal s trpkou skutečností, potřebuje objevit pevný základ, smysl toho, proč by měl trpět.

Zatímco se Ježíš úspěšně vyrovnává s vlastní krizí a předznamenává tak konečné vítězství ve zmrtvýchvstání, učedníci do krize upadají. Nedokázali být Ježíšovi oporou. Namísto bdělosti, o kterou je Ježíš požádal, usínají. Někteří v jejich spánku vidí přirozenou únavu nahromaděnou z rušného dne, ale spíše je znamením jejich bezradnosti. Nevědí, jak se zachovat v přítomnosti slabého Ježíše. Spánek je znamením jejich neochoty přiznat sobě i Ježíšovi, že tato situace, kdy vidí Ježíše třesoucího se strachem a úzkostí, je mimo jejich představu a nad jejich síly. Ukazuje se zde, že i učedníci, kteří na rozdíl od jiných chtějí následovat, potřebují vykoupit. Jako všichni lidé jsou i oni zasaženi Adamovým pádem. Jsou daleko od Boží tváře. Tento moment bude pro ně pokušením. Protože nerozumějí,

raději se odvrátit a na Ježíše zapomenout. Ale i když se zanedlouho rozutečou, Ježíš je neopouští. Jsou to jeho učedníci, i když mu v tuto chvíli nebyli oporou a neposlechli jeho doporučení k modlitbě. Po vzkříšení se jim znovu zjeví. I v poslední chvíli jim projevuje své společenství, a to slovy „Vstaňte, pojd'me“. Mají se připravit a mužně spolu s Ježíšem čelit příchodu Jidáše, který Ježíše vydá do rukou sanhedrinem poslaného davu pochopů.

Úryvek, který byl rozebírán, je důležitým svěděním lidské slabosti, ba můžeme říci, že ve společnosti, která se tváří jako silná, vyrovnaná a prosperující, je úryvek rehabilitací lidské slabosti. Slabosti Ježíšovy a slabosti učedníků. Slabosti, ve které se může projevit Boží milost, když se k ní člověk přizná.

Konečně, v Ježíšovi zjevuje se Boží tvář. Řekl: „Má duše je smutná až k smrti. Zůstaňte zde a bděte se mnou!“ - tehdy jako trpící žádal jejich lásku. „Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení. Váš duch je odhodlán, ale tělo slabé.“ - tehdy jim dává radu. „A když se vrátil, zastihl je opět spící; nemohli oči udržet. Nechal je, zase odešel a potřetí se modlil stejnými slovy.“ - nenutí je ani nezatrácuje. Ponechává člověku svobodu. Budiž za to Bohu chvála.

9 Seznam použitých zkratk

ČEP Český ekumenický překlad

LP Liturgický překlad

JBCZ Jeruzalémská bible

B21 Překlad 21. století

KB Kralická bible z roku 1613

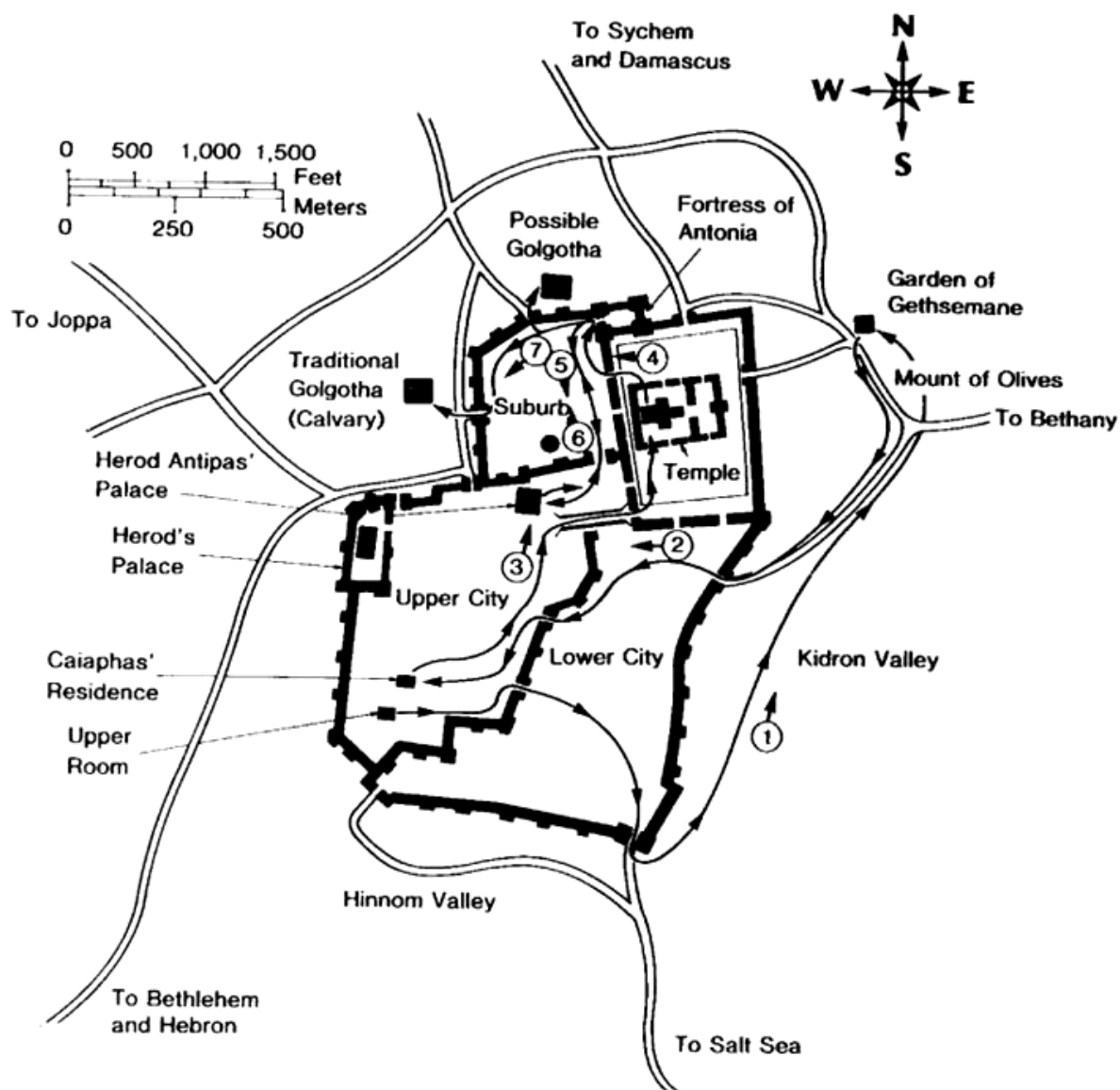
10 Seznam použité literatury

- ALLAND Kurt: *Novum Testamentum Graece et Latine*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2002.
- AUGUSTYN Józef, v jeho ranách. Třetí týden Ignaciánských exercicií, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- BARTOŇ Josef: *Uvedení do Novozákonní řečtiny*, Praha: Koniasch Latin Press, ²2004
- BROWN Raymond Edward: *The Death of the Messiah*, sv. 1, New York: Anchor Bible, 1994.
- CALVIN John: *Commentary on Matthew, Mark, Luke - Volume 3*, www.ccel.org/ccel/calvin/calcom33.ii.xxx.html, (2.11.2010).
- COLLINS Adela Yarbo: *Mark*, in: *Hermeneia*, Augsburg: Fortress Press, 2007.
- Český misál, sekretariát České liturgické komise: Praha, 1983.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- DONAHUE John R: *Evangelium podle Marka*, in: *Sacra Pagina*, sv. 2, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- Encyklopedie Universum, Praha: Euromedia Group, <http://cotoje.mlp.cz>, (7.10.2010).
- EVANS Craig A: *Mark 8:27-16:20*, in: *World Biblical Commentary*, sv. 34B, Nashville: Thomas Nelson, 2001.
- FITZMYER Joseph Augustine: *The Gospel Accoring to Luke X-XXIV*, in: *The Anchor Bible*, sv. 28A, New York: Doubleday, ²1985.
- FRANTIŠEK SALESKÝ: *Pojednání o lásce k Bohu*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998.
- FRANTIŠEK SALESKÝ: *Úvod do zbožného života*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- Getsemanská zahrada, cs.tixik.com/getsemanska-zahrada-2362783.htm, (21.11.2010).
- HAGNER Donald A: *Matthew 14-28*, in: *World Biblical Commentary*, sv. 33B, Nashville: Thomas Nelson, 1995.
- HARRINGTON Daniel J: *Evangelium podle Matouše*, in: *Sacra Pagina*, sv. 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.
- HOLLERAN J Warren: *The synoptic Gethsemane*, Roma: Universita Gregoriana Press, 1973.
- JAN PAVEL II.: *Salvifici Doloris*, in: www.kebrle.cz, (5.12.2010).
- JAN PAVEL II.: *Teologie těla*, Praha: Paulínky, ³2006.

- Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995.
- LEPAŘ František: Nehomérovský slovník řeckočeský, Mladá Boleslav: Karel Vačlena, 1882.
- LUZ Ulrich: Matthew 21-28, in: Hermeneia, Philadelphia: Fortress, 2005.
- MARCUS Joel: Mark 8-16, in: Anchor Yale Bible, sv. 27A, New Haven and London: Yale University Press, 2009.
- MARTINI Carlo Maria: Vydán lidem do rukou, Praha: Paulínky, 2000.
- MARTINI Carlo Maria: Vyrvali jste se mnou v mých zkouškách, Brno: CDK, 1994.
- NICOLAS Jean Hervé: Syntéza dogmatické teologie II. Vtělení slova, Praha: Krystal OP, 2007.
- Nový Zákon s výkladovými poznámkami, Praha: Česká biblická společnost, 1991.
- PLANETA J[...]: Davar3 beta 1. Verze 3.0.0.264 (freeware biblický počítačový program), Brno, 2007. Dostupné na: www.faithofgod.net/davar.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, Praha: Krystal OP, ²2002.
- ROBERTSON Archibald Thomas: Word Pictures in the New Testament - Mark, Chapter 14, www.ccel.org/ccel/robertson_at/wp_mark.xv.html, (9.10.2010).
- SCHWERTLEY Brian: Jesus in Gethsemane, www.reformedonline.com/view/reformedonline/1%20Jesus%20in%20Gethsemane.htm, (9.10.2010).
- SOUČEK Josef Bohumil: Utrpení Páně podle evangelií, Praha: Kalich, 1983.
- TICHÝ Ladislav: Slovník novozákonní řečtiny, Olomouc: Burget, 2001.
- TOMÁŠ AKVINSKÝ: Catena Aurea - Mt 26, www.ccel.org/ccel/aquinas/catena1.ii.xxvi.html, (9.10.2010).
- TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, www.krystal.op.cz/sth, (9.10.2010).
- VOKURKA Martin (a kol.): Velký lékařský slovník, Praha: Maxdorf, ²2002.
- ŽILKA František: Ježíš Kristus II., Praha: Kalich, 1943.

11 Seznam příloh

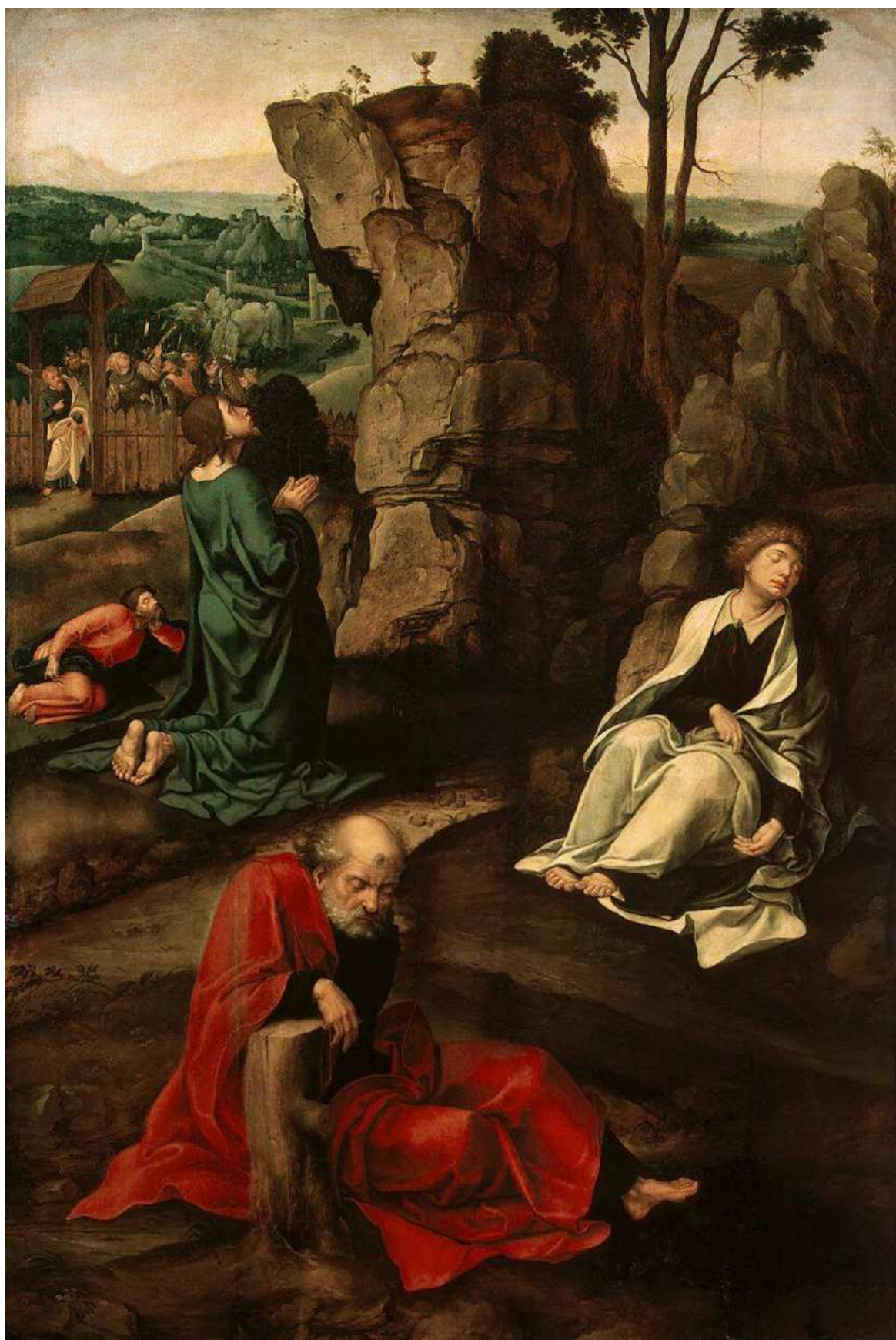
Rekonstrukce Jeruzaléma a Ježíšových cest od Poslední večeře až k ukřižování	A
Daniel Bonnell: Getsemanská zahrada	B
Pieter van Aelst: Agonie v zahradě	C
Olivový strom v současné Getsemanské zahradě.....	D

Rekonstrukce Jeruzaléma a Ježíšových cest od Poslední večeře až k ukřižování: Ježíš opustil horní místnost a putoval s učedníky k Olivové hoře a gethsemanské zahradě (1), kde byl zatčen a předveden nejdříve k Anášovi a potom ke Kaifášovi (2). Po prvním procesu před radou starších (sanhedrinem) v Kaifášově rezidenci byl Ježíš souzen před věřícím sanhedrinem, pravděpodobně v chrámu (3). Potom byl odveden k Pilátu Pontskému (4), který ho odeslal k Herodu Antipovi (5). Herod vrátil Ježíše k Pilátovi (6), a Pilát nakonec vydal Ježíše k bičování v pevnosti Antonia a k ukřižování v Golgotě (7). <http://engel.ic.cz/jesus/jerusalem.jpg>, (16.11.2010)

Daniel Bonnell (nar. 1955): Getsemanská zahrada, pero a tužka, 11 x 8 cm.
Foto: web.me.com/danielbonnell/Site_7/Pen_&_Ink_16.html, (16.11.2010)

Pieter van Aelst: Agonie v zahradě, 1528-30, olej na desce, 83 x 57 cm, The Hermitage, St. Petersburg. Foto: www.wga.hu, (16.11.2010).

Olivový strom v současné Getsemanské zahradě,
<http://journeytoholylan.blogspot.com>, (16.11.2010)

Resumé

LNĚNIČKA Václav: Ježíšova modlitba v Getsemane (podle Marka). Praha 2010. Diplomová práce. Katolická teologická fakulta. Univerzita Karlova. Katedra biblických věd. Vedoucí práce A. Scarano.

Klíčové pojmy: Ježíšova modlitba, Getsemane, učedníci, síla a slabost, bdělost, pokušení, úzkost, smutek, exegeze.

Práce se zabývá výkladem úryvku z Markova evangelia 14,32-42. Má posloužit k prohloubení chápání daného biblického úseku. Samotnému výkladu předchází textová kritika, naznačení možné struktury textu, popis okolností. Součástí je i krátké porovnání se souhlednými evangelisty Matoušem a Lukášem. Samotný výklad je strukturován podle veršů. Kde je to užitečné, je ozřejměn překlad do češtiny. Výklad je pojat především jako srovnání několika současných exegetických prací, ale je přihlíženo i ke komentářům církevních otců.

V úryvku můžeme sledovat dvojí způsob, jak reagovat na krizi. Ježíš, který čelí obtížné výzvě, kdy bude zcela vydán hříšníkům, vyznává před Otcem svou slabost a neochotu, a nakonec se Boží vůli podřizuje a skrze modlitbu získává pevnou jistotu. Naopak u učedníků, kteří na cestě do Getsemane dávali sebevědomě najevo svou odhodlanost stát za všech okolností při Ježíšovi, se ukazuje, že nedokážou pomoci slabému Ježíšovi svou přítomností a bdělostí. Nepřiznají si ani tuto vlastní slabost, když neposlechnou následnou Ježíšovu výzvu k modlitbě. Zděšením a znepokojením se začíná Ježíšovo pašijové utrpení.

Počet znaků včetně mezer a poznámek, mimo přílohy - 189 435.

SUMMARY

LNĚNIČKA Václav: Jesus' prayer in Gethsemane (by Mark). Prague 2010. Thesis. Catholic Theological Faculty. Charles University. Department of Bible Sciences. Supervisor A. Scarano.

Key words: Jesus Prayer, Gethsemane, the disciples, strength and weakness, vigilance, temptation, anxiety, sadness, exegesis.

The work deals with the interpretation of passage from the Gospel of Mark 14,32-42. It should serve to intensified understanding of the biblical passage. The actual interpretation is preceded by textual criticism, suggesting of a possible structure of the text and a description of the circumstances. It also includes a brief comparison with synoptic evangelists Matthew and Luke. The interpretation is structured in accordance with verses. The translation into Czech is cleared when useful. The interpretation is conceived primarily as a comparison of several contemporary exegetical work, but the comments of the Church Fathers are also consulted.

In the passage, we can follow two ways to respond to the crisis. Jesus, who faces difficult challenge, when he is fully going to be given over the sinners, confesses his weakness and disinclination before the Father, and finally succumbs the God's will through prayer and gains solid confidence. On the contrary, the disciples, who confidently showed their resolution to stand for Jesus in all circumstances on the way to Getsemane, appears that they can not help the poor Jesus with their presence and vigilance. They do not admit their own weakness when they do not obey Jesus' call to prayer. The Passion of Jesus starts with dismay and anxiety.